

**Homoässä, hintonaatio ja heiluvat kädet –
kansanlingvistisiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten
puheesta**

Meri Lindeman
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta
Suomen kielen tutkinto-ohjelma
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2017

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Suomen kielen tutkinto-ohjelma

LINDEMAN, MERI: Homoässä, hintonaatio ja heiluvat kädet – kansanlingvistisiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta

Pro gradu -tutkielma, 86 sivua + liitteet (11 sivua)

Maaliskuu 2017

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä ei-kielitieteilijöillä on suomenkielisten homomiesten puheesta. Tutkimuskysymyksiä ovat: Mitä piirteitä maallikot liittävät homomiesten puheeseen? Millaisia asenteita käsityksiin liittyy? Miksi homoille tyypillistä puhetapaa ajatellaan käytettävän tai kartettavan? Samalla tutkielman taustatavoitteena on ehdottaa suomen kielen tutkimuskentän laajentamista jatkossa yhä enemmän sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien moninaisuuden alueelle.

Tutkielmassa on käytössä homomiesten haastatteluista koostuva aineisto ja poliittisten nuorisojärjestöjen kautta kerätty kyselyaineisto. Teoreettisesti tutkielma kytkeytyy sosio- ja kansanlingvistiikkaan. Siihen vaikuttavat lisäksi feminismit ja aiempi tutkimus kielen, seksuaalisuuden ja sukupuolen suhteista. Analyysityökaluina toimivat kvantitatiivinen sisällön erittely, kvalitatiivinen sisällönanalyysi sekä feministinen vastakarvaan lukemisen metodi.

Selvästi suurin osa informanteista liitti homouteen jonkin puhettavan. Yleisintä oli uskoa homososiolektin olemassaoloon mutta kuitenkin nähdä siinä vaihtelua ja erottaa stereotyyppiat tai mediarepresentaatiot todellisuudesta. Keskeisimmiksi syiksi käyttää homososiolektiä nähtiin sosiaalinen ympäristö, kaappi tai riskinoton kieli, oman identiteetin viestiminen ja fysiologiset syyt. Myös mediaa pidettiin yhtenä syynä homososiolektin leviämiseen. Homomiesten puheen piirteistä painottuivat erityisesti feminiinisiksi koetut korkea ääni, nasaali, korkeusvaihtelut, kanonisesta poikkeava /s/, kova äänenvoimakkuus, asenneadjektiivien ja erikoissanaston käyttö sekä runsas nonverbaliikka. Valtaosa kaikista mainituista puheen piirteistä vaikutti kytkeytyvän kielenulkoisiin homostereotyyppioihin. Aineiston homomiehillä oli yksityiskohtaisempi kuva homososiolektistä kuin heteroseksuaalisilla informanteilla. Selvä enemmistö homomiehistä myös koki itse puhuvansa ainakin jossain määrin homomaisesti. Asenteet homososiolektiä kohtaan olivat pääosin neutraaleja, kahtalaisia tai epäselviä. Negatiivisimmat asenteet ilmaisivat homomiehet itse. Naisinformanteille puolestaan oli hyvin harvinaista ilmaista negatiivista asennetta homososiolektiä kohtaan.

Jatkossa tätä tutkielmaa voisi täydentää esimerkiksi toisenlaisilla kohderyhmillä sekä kuuntelutestien tai niihin liittyvien kuvien käytöllä. Homomiesten puheen sosiolingvistiseen tarkasteluun tarvittaisiin myös muita kuin kansanlingvistisiä lähestymistapoja. Toivottavaa olisi sekkin, että tulevaisuudessa suomen kielen tutkimuksessa tarkasteltaisiin lähemmin muitakin sukupuoli- ja seksuaali-identiteettejä.

Avainsanat: homot, puhe, kansanlingvistiikka, sosiolekti, stereotypia, queer

KUVIOT

Kuvio 1: Homojen mainitsemat piirteet.	49
Kuvio 2: Heteroiden mainitsemat piirteet.	51
Kuvio 3: Muihin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien mainitsemat piirteet.	53
Kuvio 4: Homomiesten mainitsemat tai imitoimat oman idiolektinsä piirteet.	54
Kuvio 5: Homomiesten käsitykset "muiden ihmisten" stereotyyppioista.	57
Kuvio 6: Homososiolektin keskeisimmät piirteet molempien aineistojen valossa.	58

TAULUKOT

Taulukko 1: Haastateltujen ikäjakauma (N=31).	32
Taulukko 2: Informanttien käsitykset homososiolektin olemassaolosta (N=90).	37
Taulukko 3: Informanttien käsitykset homososiolektin intentionaalisuudesta (N=90).	40
Taulukko 4: Syyt käyttää tai välttää homososiolektiä (N=90).	41
Taulukko 5: Haastatellut homomiehet oman puhetapansa ”homomaisuudesta” (N=31).	56
Taulukko 6: Asenteet homososiolektiä kohtaan (N=90).	65
Taulukko 7: Keskeisimmät homososiolektin piirteet.	76

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkielman tavoitteet	6
1.2 Tutkielman rakenne	7
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Sosiolingvistiikka	8
2.2 Kansanlingvistiikka	10
2.3 Feminismit ja aiempi tutkimus sukupuolten ja kielten suhteista	13
2.4 Aiempi tutkimus homomiesten puheesta	18
2.4.1 Ulkomainen tutkimus homomiesten puheesta	19
2.4.2 Aihetta käsittelevät opinnäytteet	24
2.5 Keskeiset käsitteet	25
3 TUTKIMUSASETELMA	28
3.1 Aineistot ja informantit	28
3.1.1 Kyselyaineisto	28
3.1.2 Haastatteluaineisto	31
3.2 Analyysimenetelmät	35
4 AINEISTOJEN ANALYYSI	37
4.1 Homososiolektin olemassaolo	37
4.2 Homososiolektin intentionaalisuus ja syyt	39
4.3 Homososiolektin piirteet	48
4.3.1 Sisäryhmän käsitykset homososiolektin piirteistä	49
4.3.2 Ulkoryhmän käsitykset homososiolektin piirteistä	51
4.3.3 Lähiryhmän käsitykset homososiolektin piirteistä	53
4.3.4 Homomiesten idiolektit itse kuvailtuina ja imitoituina	54
4.3.5 Sisäryhmän käsitykset ulkoryhmän stereotyyppioista	57

4.3.6 Kokonaiskuva homososiolektin piirteistä	58
4.4 Homososiolekti ja asenteet	65
5 TUTKIMUSASETELMAN POHDINTA JA ARVIOINTI	69
6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	75
6.1 Tulosten suhde aiempaan tutkimustietoon	77
6.2 Jatkotutkimusmahdollisuuksia	79

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukutsu

Liite 2: Haastattelukysymykset

Liite 3: Haastattelun tallennus- ja arkistointilupa

Liite 5: Litterointimerkit

Liite 6: Kyselykutsu

Liite 7: Kyselylomake

Liite 8: Homososiolektin piirteet taulukkona

Liite 9: Homomiesten oman puheen piirteet taulukkona

1 JOHDANTO

"nyt tuleeki aika erikoinen ongelma& kysymys:D vaikka olenkin homo, en silti tykkää siitä että ääneni on homomainen. enkä edes yritä tehdä puheestani naisellista, se vain jotenkin kuulostaa sellaiselle. en tajua tätä. kun yritän puhua miehekkäämmin, se kuulostaa todella erikoiselle, ja homomainen vivahde säilyy. eli kysymys siis on; miten saada luonnollinen puhe esiin:D miten puhua niinkuin heterot kunditkin? olen 17vuotias. en edes tiedä miten tähän viestiin voitte vastata, mutta kaikki apu on tarpeen. olen kaapissa joten puhe olisi syytä saada kuntoon. kiitos ja anteeksi=D"

– nimim. Vittu oon gayXD (suomi24.fi, luettu 17.1.2017)

Populaarikulttuurin kautta on levinnyt laajalle uskomus homotutkasta eli melkein yliluonnollisesta kyvystä havaita homous muista ihmisistä (Cox et al. 2016: 157). Lähes jokainen lienee joskus kuullut jonkun epäilevän jotakuta toista homoksi homotutkaan vedoten. Todellisuudessa homotutka koostuu kuitenkin päätelmistä, jotka nojaavat stereotypioihin esimerkiksi siitä, miltä homomiehet näyttävät tai mitä he tekevät työkseen (Cox et al. 2016: 157). Myös puhe vaikuttaa olevan olennainen osa homostereotypiaa. Pelkästään Google-haku "homo puhetapa" tuottaa lähes 67 000 osumaa. Netin keskustelupalstoilla puidaan niin omaa, tuttujen kuin julkisuuden henkilöidenkin puhetta.

Yle Fem esitti kesällä 2015 dokumentin *Kuulostanko homolta? (Do I Sound Gay?)*. Dokumentissa yhdysvaltalainen David Thorpe käsittelee inhoa omaa, homomaiseksi kokemaansa puhetapaansa kohtaan ja pyrkii kaikin tavoin oppimaan heteromaisempaa puhetapaa. Thorpella ja ylempänä lainatulla 17-vuotiaalla on paljon yhteistä. Molemmilla on negatiivinen tunnelataus homomaista puhetta kohtaan ja halu puhua heteromaisemmin. Homomaisuus rinnastuu molempien mielessä voimakkaasti naisellisuuteen, heteromaisuus taas miehekkyyteen. Myös kaapissa oleminen kytkeytyy molempien tarinassa puheeseen.

Tässä tutkielmassa otan selvää siitä, millaisia käsityksiä ei-kielitieteilijöillä on suomenkielisten homomiesten puheesta. Lähestyn aiheitani kahdesta näkökulmasta: yhtäältä Helsingissä ja Tampereella tehtyjen homomiesten haastattelujen ja toisaalta poliittisten nuorisjärjestöjen kautta kerätyn kyselyaineiston pohjalta. Seksuaalivähemmistöjen kielistä tai niihin liittyvistä käsityksistä ja asenteista ei suomen kielen osalta toistaiseksi ole juurikaan olemassa tutkimusta – Sanni Surkan pro gradu -tutkielmaa (2016) lukuun ottamatta. Tutkielmani tarkoitus on täyttää tätä aukkoa ja samalla ehdottaa suomen kielen sosio- ja kansanlingvistisen tutkimuskentän laajentamista jatkossa yhä enemmän sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien ja niiden moninaisuuden alueelle.

Käsillä oleva tutkielma perustuu löyhästi samaa aihetta käsitelleeseen kandidaatintutkielmaani *"Supergay" – kansanlingvistisiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta* (Lindeman 2014).

Työni taustalla on myös yhteistyö Sanni Surkan kanssa. Omasta kandidaatintutkielmastani sekä Surkan tutkielmista kirjoitan tarkemmin luvussa 2.4.1. ja yhteistyöstä Surkan kanssa luvussa 3.2.2.

Idea mahdolliseen homososiolektiin liittyvästä aihevalinnasta on peräisin jo useamman vuoden takaa sivuaineopinnoistani. Queer-teoriat tulivat esiin kirjallisuustieteessä heti opintojeni alkuvaiheessa, ja myöhemmin aloin opiskella myös sukupuolentutkimusta. Vastaavat näkökulmat eivät kuitenkaan nousseet esiin suomen kielen kursseilla. Aloin sen huomattuani tehdä arkisia huomioita homojen puheesta ja varsinkin siitä, mitä homojen puheesta sanotaan. (Lindeman 2014: 4.) Kandidaatintutkielmani ja myöhemmin pro gradu -tutkielmani aihe hahmottui hiljalleen tältä pohjalta. Queer-tutkimuksen ja feminismien vaikutuksesta tutkielmaani kirjoitan tarkemmin luvussa 2.3.

1.1 Tutkielman tavoitteet

Tutkielman keskeisin kysymys on työn otsikkoa mukaileva: millaisia käsityksiä maallikoilla on suomenkielisten homomiesten puheesta ja millaisia asenteita käsityksiin liittyy? Tämä pääkysymys jakautuu neljään tarkempaan alakysymykseen:

- Uskovatko informantit homososiolektin olemassaoloon?
- Mitä piirteitä he liittävät homomiesten puheeseen?
- Miksi informantit uskovat homomiesten käyttävän tai karttavan homososiolektiä?
- Millaisia asenteita informanttien käsityksiin liittyy?

Lisäksi tutkielman tarkoituksena on selvittää hiukan löytyneiden käsityksien yhteyksiä informanttien taustoihin sekä aiempaan kielitieteelliseen tutkimukseen. Sosio- ja kansanlingvistiikalle tyypillisen taustamuuttujien suhteuttamisen informanttien tuottamiin vastauksiin olen kuitenkin rajannut tutkielmassa lähinnä sivujuonteeksi, jossa eniten painottuu seksuaali-identiteetin suhde käsityksiin homososiolektin piirteistä. Tämä johtuu siitä, että juuri nämä aineistot ja menetelmät yhdessä eivät sovi osoittamaan juurikaan korrelaatioita käsitysten ja taustamuuttujien välillä. Perinteisten taustamuuttujien käyttöä on myös kritisoitu useista eri näkökulmista.

Tutkielman taustatavoitteena on, että tutkielmani laajentaisi osaltaan suomalaisen sosio- ja kansanlingvistiikan kenttää uusien tutkimusaiheiden suuntaan ja avaisi uusia ovia myös muille sukupuolesta ja seksuaalisuudesta kiinnostuneille sekä sosio- tai kansanlingvistisesti suuntautuneille fenniteille. Toivon tutkielmani toimivan yhtenä esimerkkinä siitä, millaisia kiinnostavia ja tuoreita tutkimuskysymyksiä sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin sekä kielen risteyskohdasta voi muodostaa, ja siten toimivan kimmokkeena myös myöhemmälle tutkimukselle. Koska tutkimusaihe on vielä uusi,

tavoitteena on myös kartoittaa, millä käsitteillä ja taustateorioilla suomen kielen mahdollista homomiehille tyypillistä puhetapaa olisi mahdollista alkaa lähestyä.

Lisäksi toivon, että tutkielmallani voisi olla merkitystä myös feministisenä puheenvuorona ja näkyyyspoliittisena (ks. esim. Cameron & Kulick 2003: 152) tekona. Haluan työlläni kiinnittää huomiota siihen, että suomen kielen variaation tutkimusta on nähdäkseni tähän mennessä tehty pitkälti sillä hiljaisella oletuksella, että kaikki tutkittavat ihmiset ovat heteroita ja cissukupuolisia¹, jolloin sekä seksuaalisuuksien että sukupuolten moninaisuus ovat jääneet tutkimusten kysymyksenasetteluissa näkymättömiin. Tällöin huomaamatta jää myös mahdollinen näihin ryhmiin kuulumisen tuottama kielellinen variaatio. Lisäksi tutkielmani kytkeytyy homomiehisiin kohdistuviin stereotypioihin, (sisäistettyyn) homofobiaan ja median homorepresentaatioihin.

Tämä tutkielma ei pyri kuvaamaan sitä, miten homomiehet puhuvat, vaan tarkoituksena on keskittyä pelkästään niihin kansanlingvistisiin totuuksiin, joita aineistosta välittyy, eli kuvailla informanttien käsityksiä ja asenteita kielellisen todellisuuden sijaan. Tutkielman tavoitteena ei myöskään ole suoraan kuvata kaikkien suomen kielen käyttäjien käsityksiä, vaan informantit edustavat työssä pelkästään itseään. Käsittelen tutkielmani aineistoja ja informantteja tarkemmin luvussa 3.2.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielmassa on kuusi lukua. Tämän johdantoluvun jälkeen siirryn luvussa 2 tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Viitekehys koostuu yhdistelmästä useampia eri lähestymistapoja: sosiolingvistiikkaa, kansanlingvistiikkaa, feminististä ja muutoin sukupuolen ja kielen suhdetta tarkastelevaa tutkimusta sekä tutkimusta homomiesten puheesta ja siihen liittyvistä käsityksistä. Jokainen osa-alue saa oman alalukunsa. Luvun lopuksi käyn läpi joitakin tutkielman keskeisimpiä käsitteitä.

Luvussa 3 esittelen tämän tutkielman tutkimusasetelman. Aloitan tutkielman aineistojen ja informanttien esittelyllä, minkä jälkeen kerron käyttämästäni analyysimenetelmästä. Luvussa 4 siirryn aineistojen varsinaiseen analyysiin. Aloitan siitä, onko homososiolekti informanttien mielestä olemassa, ja siirryn siitä homososiolektin käytön intentionaalisuuden asteeseen sekä sen käytön syihin. Kolmas alaluku käsittelee homososiolektin piirteitä sekä toisaalta homomiesten kuvauksia omista yksilöpuhekielistään. Alaluvussa 4.4 käsittelen informanttien asenteita homososiolektiä kohtaan.

---

¹ Cissukupuolisilla tarkoitetaan ihmisiä, joiden sukupuoli-identiteetti vastaa heille syntymässä määriteltyä sukupuolta (Jones 2016: 16). Termiä käytetään erotukseksi transsukupuolisista, joiden sukupuoli-identiteetti *ei* vastaa heille syntymässä määriteltyä sukupuolta.

Luku 5 on omistettu tutkimusasetelman pohdinnalle, arvioinnille ja perustelemiselle. Tutkielman viimeinen luku, luku 6, puolestaan sisältää yhteenvedon sekä päätelmät. Luvun ensimmäisessä alaluvussa peilaan tutkielman tuloksia aiempaan tutkimustietoon, ja luvussa 6.2 teen ehdotuksia mahdollisista jatkotutkimusaiheista.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielmani kytkeytyy variationistiseen sosiolingvistiikkaan ja kansanlingvistiikkaan. Siihen vaikuttavat lisäksi feministinen kielentutkimus sekä aiempi tutkimus homomiesten kielestä sekä kielen ja sukupuolen suhteista. Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkielman teoreettista viitekehystä. Olen varannut melko runsaasti tilaa etenkin feminismien ja homomiesten kielten tutkimuksen esittelylle, sillä oletan lukijani tuntevan sosio- ja kansanlingvistiikkaa jo ennestään.

2.1 Sosiolingvistiikka

Sosiolingvistiikka on 1960-luvulla syntynyt tutkimusala, joka pohjaa pitkälti William Labovin tekemään työhön. Ensimmäisinä sosiolingvistisinä tutkimuksina pidetään Labovin Martha's Vineyard -tutkimusta vuodelta 1963, jossa Labov totesi /ay/:n ääntämisen kytkeytyvän saaren asukkaiden paikallisidentiteettiin, sekä Labovin väitöskirja (1966), joka keskittyy sosiaalisten taustamuuttujien (luokka, ikä, sukupuoli, etnisyys) korrelaatioihin tiettyjen kielenpiirteiden kanssa (Eckert 2011: 1–2).

Sosiolingvistiikan tutkimuskohteita ovat yhteisön vaikutus kieleen, kielen vaikutus yhteisöön sekä variaatio. Klassisen sosiolingvistiikan keskeinen havainto ja lähtökohta on, että kielen variaatio on järjestelmällistä, ei “vapaata vaihtelua”, jollaisena aiempi, strukturalistinen tutkimus sitä käsitteli. Variaation huomattiin kytkeytyvän kielenulkoisiin sosiaalisiin korrelaatioihin. (Nieminen 1999: 1–5.) Toisin sanoen variaatio performanssissa eli ihmisten varsinaisessa kielellisessä käyttäytymisessä on tilastollisesti säännönmukaista ja ennustettavaa. Myös kielen muutos nähdään sosiolingvistiikassa epäsystemaattisten tapahtumien sijaan yhteiskunnalliseen jakautuneisuuteen kytkeytyvänä ilmiönä. (Cameron 1996: 50–51, 282.)

Fennistinen sosiolingvistiikka on painottunut vahvasti variaationtutkimukseen, ja omakin tutkielmani edustaa variationistista sosiolingvistiikkaa. Oma työni eroaa suomalaisen variationistisen sosiolingvistiikan perinteisestä valtavirrasta kuitenkin siinä, että käsittelen työssäni sosiaalista variaatiota alueellisen sijaan. Suomalainen variationistinen sosiolingvistiikka kun on vanhastaan pohjannut vahvasti dialektologiaan ja keskittynyt siis alueelliseen variaatioon (Hurta 1999: 53).

Tämä tutkielma pohjaa pääasiallisesti variaationtutkimuksen ensimmäiseen aaltoon eli labovilaiseen tai klassiseen sosiolingvistiikkaan (variaationtutkimuksen aalloista ks. Eckert 2011). Olen kiinnostunut kielenulkoisten sosiaalisten korrelaattien yhteyksistä eri kielenpiirteisiin, tässä tapauksessa siitä, millaiset kielenpiirteet voisivat maallikkoinformanttieni mielestä liittyä homoseksuaalisten miesten puheeseen. Tarkoitukseni ei tässä ole kieltää esimerkiksi toiselle aallolle ominaista näkemystä todellisten sosiaalisten verkostojen tärkeydestä variaationtutkimuksessa tai kolmannen aallon näkemystä variaatiosta sosiaalista muutosta rakentavana voimana. Nämä aspektit eivät kuitenkaan ole juuri tässä tutkielmassa olennaisia. Olen lisäksi halunnut tällä valinnalla myös erottua Sanni Surkan pro gradun (2016) lähestymistavasta, jossa painottuu vahvasti Eckertin jaottelun mukainen kolmas aalto.

Alun perin klassinen labovilainen sosiolingvistiikka painottui kvantitatiivisiin menetelmiin, mutta sittemmin sosiolingvistiikkaan on omaksuttu kvalitatiivisempiakin lähestymistapoja. Kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta on myös yhdistelty sosiolingvistiikan piirissä eri tavoin. (Mustanoja 2004: 609.) Tässäkin tutkielmassa määrällinen ja laadullinen tarkastelutapa esiintyvät yhteen kietoutuneina, sillä analysoin aineistoani niin kvantitatiivisen sisällön erittelyn kuin kvalitatiivisen sisällönanalyysointikin keinoin. Tutkimusasetelmasta kirjoitan tarkemmin luvussa 3.

Tässä työssä käsittelen homoseksuaalisuutta mahdollisena sosiaaliseen variaatioon kytkeytyvänä ilmiönä. Olen päätenyt käyttämään homoseksuaalisten miesten puheesta siksi työssä muodostamaani termiä *homososiolekti*. Homojen käyttämää kieltä on mahdollista lähestyä hyvin monenlaisin teoreettisin lähtökohdin ja käsittein. Terminologia on muidenkin kielten homokielen osalta hyvin kirjavaa ja osittain huonosti suomeksi kääntyvää (esimerkiksi *Lavender English* ja *Lavender Mandarin* johtaisivat helposti *Lavender Finnish* -käsitteeseen, mutta näitä on vaikea kääntää luontevasti suomeksi). Myös Surkka käyttää pro gradussaan (2016) homojen puheesta monia eri nimityksiä: *homopuhe*, *rekisteri*, *tyyli*, *kielimuoto*, *sosiolekti*, *murteeseen verrattava kielimuoto*, *homomainen puhe-tyyli*. Myös haastattelemamme homomiehet hahmottavat kielimuotoa eri tavoin. Surkka päätyy määrittelemään tutkimusaiheensa *homomiehen kielelliseksi stereotyyppiksi*, jolloin paino siirtyy homojen puheesta kielimuotona enemmänkin stereotypianäkökulmaan. Esimerkiksi Hayes (1981) ja Valo (2007) puolestaan ovat lähestyneet homomiesten käyttämää kieltä *slangina*.

Kaikki mainitut lähestymistavat ovat mielestäni omalla tavallaan perusteluja ja mahdollisia, ja termin valinta riippunee pitkälti sen tarkasteluun käytetystä teoreettisesta ja metodologisesta taustasta. Jos homojen puheen ymmärtää tietylle alalle sopivaksi tai tietyssä tilanteessa tyyppilliseksi kielenkäyttötavaksi (Cameron 1996: 282), on sitä luonnollista kutsua *homorekisteriksi*. Jos taas lähestyy sitä tyylintutkimuksen työkaluin, on sitä ehkä luontevinta kutsua *homotyyliksi*. Molemmissa tilan-

teissa kielimuoto sijoittuu silloin enemmänkin tilanteisen vaihtelun (yksilön puhettavan variaatio tilanteittain tai tilanteen sisällä [Lappalainen 2004: 32]) kuin sosiaalisen vaihtelun piiriin. Lisäksi molemmissa kielimuoto näyttäytyy tilanteessa käyttöön otettavana resurssina. Jos homojen kielenkäyttöä taas lähestyy voittopuolisesti sanastollisesta näkökulmasta, kuten Valo (2007), on sen kutsuminen *homoslangiksi* luontevaa. Homojen puheen kutsuminen pelkästään *kielimuodoksi* tai *varieteetiksi* taas jättää tarkemman määrittelyn avoimeksi, sillä se voi tarkoittaa yhtä hyvin murretta, tyyliä kuin rekisteriäkin (Cameron 1996: 285).

Esimerkiksi Pauli Valon pro gradussa (2007: 31–32) *sosiolekti* hahmottuu vain sosiaaliryhmään tai -luokkaan sidonnaiseksi ilmiöksi. Itse hahmotan sosiaalisen ryhmän tai sosiaaliperusteisen variaation kuitenkin tulotasoon, ammattiin tai koulutustaustaan perustuvaa luokkajaottelua laajemmaksi ilmiöksi. Jos sosiolekti määritellään tietyn sosiaalisen ryhmän tietyntä ajanjaksona käyttämäksi kielimuodoksi (Tieteen termipankki 1.2.2017), voi sosiaalinen ryhmä määräytyä periaatteessa minkä vain sosiaalisesti määriteltävän taustamuuttujan perusteella. Tässä tutkielmassa hahmotellen seksuaali-identiteettiä yhdeksi sosiolingvistien repertuaariin lisättäväksi taustamuuttujaksi, ja siksi kyseessä olevan kielimuodon kutsuminen *homososiolektiksi* on parhaiten linjassa teoreettisen taustajatukseni kanssa. Kuten Lappalainen (2004: 42) toteaa, sosiaalisessa vaihtelussa heijastuu erilaisten ryhmien pääsy erilaisiin tilanteisiin ja niissä käytettyihin kielimuotoihin. Voisiko seksuaali-identiteetti vaikuttaa puhujan pääsyyn erilaisten kielimuotojen äärelle? Palaan kysymykseen tämän tutkielman analyysiluvussa.

2.2 Kansanlingvistiikka

Kansanlingvistiikassa (englanniksi *folk linguistics*) mielenkiinto kohdistuu ei-lingvistien, eli maallikoiden tai “tavallisten ihmisten”, kielitietoisuuteen. Kansanlingvistiikan piirissä on tutkittu muun muassa, millaisia käsityksiä maallikoilla on eri väestöryhmille ominaisista kielimuodoista. Suomessa kansanlingvistiikka on keskittynyt lähinnä maallikoiden murrekäsityksiin, ja tyypillisiä metodeja ovat kuuntelutestit, kyselyt, haastattelut ja mielikuvakartat. (Mielikäinen & Palander 2002: 90–91.) Kansanlingvistiikan menetilat jakautuvat suoriin ja epäsuoriin lähestymistapoihin. Suorissa lähestymistavoissa tutkittavilta kysytään suoraan heidän kielikäsityksistään, kun taas epäsuorissa lähestymistavoissa tutkittavat eivät tiedä, että heidän kielikäsityksiään tutkitaan. (Kunnas 2015: 605.)

Tämän tutkielman tutkimuskysymykset ja menetilat on valittu kansanlingvistiikan perinteiden mukaisesti, sillä tutkimuskysymys keskittyy maallikkoinformanttien mielikuviin tietyille väestöryhmälle ominaisesta kielimuodosta ja aineistot on kerätty haastattelu- ja kyselymuodoissa. Haastattelut

ja kyselyt ovat tässä yhteydessä edustaneet suoria lähestymistapoja maallikoiden käsityksiin. Käsitteisiin kytkeytyviä asenteita ei kuitenkaan ole tiedusteltu suoraan, joten informantit eivät tieneet, että heidän asenteitaan tutkitaan. Siltä osin kyse on epäsuorasta lähestymistavasta.

Kansanlingvistiikka sijoittuu sosiolingvistiikan ja dialektologian välimaastoon (Mielikäinen & Palander 2002: 90). Sen tyyppistä tutkimusta on tehty jo 1880-luvulta lähtien ainakin Alankomaissa ja Japanissa (Vaattovaara 2009: 27). Varsinaisesti se syntyi 1980–90-luvulla ja vakiintui tutkimusalana Dennis R. Prestonin työn myötä. Preston muun muassa kehitti jo aiemmin mainitun mielikuva-karttametodin. (Mielikäinen & Palander 2002: 90–91.) Kansanlingvistiikkaa muistuttavaa tutkimusta tehtiin Suomessa käytännössä jo 1900-luvun alussa ja ainakin jo 1980-luvulla, mutta kansanlingvistiikkaa esittelevää ja siihen suhtautuvaa tutkimusta on alettu tehdä meillä vasta 2000-luvun alussa (Kokko 2012: 648, Vaattovaara 2009: 27).

Siinä missä fennistinen variationistinen sosiolingvistiikkakin, myös kansanlingvistiikka on suomen kielen osalta painottunut nimenomaan murteisiin. Maallikoiden murrekäsityksiin keskittyvää alaa kutsutaan kansandialektologiaksi (englanniksi *folk dialectology* tai *perceptual dialectology*). (Mielikäinen & Palander 2002: 90.) 2000-luvun aikana suomalaisessa kansandialektologiassa on tutkittu esimerkiksi itäsuomalaisnuorten murrekäsityksiä ja itä- ja eteläsuomalaisten käsityksiä toistensa murteista (Kokko 2012: 648). Lähelle kansandialektologiaa tulee myös Johanna Vaattovaaran tutkimus pellolaislukiolaisten kielellisestä ja alueellista identiteetistä (2009). Muita kuin kansandialektologisia lähestymistapoja suomalaisessa kansanlingvistiikassa kuitenkin toki on. Esimerkiksi Heidi Niemelän pro gradu -tutkielma (2016) käsittelee toisena kielenä puhuttuun suomeen kohdistuvia asenteita.

Kansanlingvistisin metodein kerätyt maallikoiden näkemykset voi jakaa kahteen tai kolmeen tasoon (Kunnas 2015: 605–606). Tässä tutkielmassa käytän kaksiportaista jaottelua, samaan tapaan kuin Preston ja Niedzielski vuoden 2000 teoksessaan. Ensimmäisen asteen metakielellä tarkoitetaan kieltä itseään koskevia huomautuksia, kun taas toisen asteen metakieli koskee kielen sijaan kielenkäyttäjiä (Niedzielski & Preston 2000: 302–314). *Metakieli* itsessään tarkoittaa kielen kuvailua sen itsensä avulla (Cameron 1996: 281). Se on siis kieltä, joka käsittelee kieltä.

Toisen asteen metakielen voi käsittää myös puhujan henkilökuvaan koskeviksi huomautuksiksi. Puhujan henkilökuvalle tarkoitetaan puheen perusteella syntyviä vaikutelmia puhujan ominaisuuksista (Valo 1994: 51). Toisin sanoen puhujan henkilökuva on kuulijan luoma käsitys puhujasta ihmisenä. Tässä tutkielmassa analysoin myös informanttien näkemysten jakautumista ensimmäisen ja toisen asteen metakieleen sekä hahmottelen kuvaa sitä, millaisia piirteitä informantit liittävät homososiolektin käyttäjiin.

Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin artikkelissaan esittelemissä kyselyissä informantit ovat nostaneet esiin kaikenlaisia kielen piirteitä. Suurin osa mainituista murrepiirteistä on kuitenkin ollut foneettisia, ja morfologian ja syntaksin ilmiöitä on havaittu vähemmän. Sanastohuomiot ovat koskeneet erityisesti partikkeleita ja persoonapronomineja. Prosodisista piirteistä informantit ovat nostaneet esiin intonaation sekä äänenvoimakkuuden. Piirteen havaittavuuden kannalta olennaista on se, kuinka pragmaattinen, leimautunut tai prestiisistä eroava variantti on. Lisäksi vieraasta murteesta on sitä helpompi havaita eroavaisuuksia omaan murteeseen nähden, mitä vähemmän eroja on. (Mielikäinen & Palander 2002: 97–98.) Myös Surkan pro gradu -tutkielmassa yleisimmin nousivat esiin juuri foneettiset piirteet (2016: 37). Tässä tutkielmassa peilaan Mielikäisen ja Palanderin havaintoja omiin aineistoihini nähdäkseni, pätevätkö ne mahdollisesti muidenkin kielimuotojen kuin murteiden kohdalla.

Kansanlingvistiikan kentässä, erityisesti opinnäytteissä, on tehty paljon myös kieliäsenntutkimusta. Niissä ja muissakin kieliäsennteiisiin kohdistuvissa tutkimuksissa on käytetty monia erilaisia lähestymistapoja, metodeja ja asennekäsityksiä. (Vaattovaara 2009: 28–29.) Tässä tutkielmassa lähestyn asenteita melko yleiseltä tasolta, koko kielimuotoa eli homososiolektiä koskevana ja informanttien sanavalinnoissa ilmenevänä ilmiönä. Suhtaudun asenteeseen ensisijaisesti yksilön ominaisuutena. Tiedostan kuitenkin sen, että asenteisiin ei suoraan päästä käsiksi kielen kautta, ja että ne voivat näyttäytyä erilaisina eri tilanteissa ja olla siten muuttuvia. Ajattelen informanttien kielellisten valintojen kuitenkin antavan viitteitä heidän asenteistaan. Palaan asenteen käsitteeseen vielä luvussa 2.5.

Tämä tutkielma on aiheeltaan hyvin erilainen kuin mihin suomalaisessa kansanlingvistiikassa on totuttu, eikä esimerkiksi perinteistä kansanlingvististen käsitysten vertailua lingvistiseen totuuteen ole juurikaan mahdollista tehdä suomenkielisten homomiesten puhetta käsittelevän tutkimuksen vielä puuttuessa. Tästä syystä tutkielman määrittäminen kansanlingvistiseksi ei ole aivan itsestään selvää. Tutkielman perimmäinen idea on kuitenkin sama kuin kansanlingvistiikassa yleensäkin, ja ulkomaisessa homojen puheeseen liittyvässä tutkimuksessa etenkin fonetiikkaan keskittyvä kansanlingvistiikka on ollut aivan keskiössä. Työn epätyypillisyydestä huolimatta olen päätenyt asettamaan sen kansanlingvistiikan sisälle poikkeuksena sen sijaan, että määrittäisin sen jonkinlaisen kansanlingvistiikalle rinnakkaisen tutkimussuunnan osaksi.

2.3 Feminismit ja aiempi tutkimus sukupuolten ja kielten suhteista

"Homomiehille ja lesboille kuuluvan paikan kieltäminen julkisessa (ja yksityisessä) keskustelussa on vaikuttanut haitallisesti heidän elämäänsä [–]. Sama yhteiskunta, joka näkee naiset automaattisesti 'toisina', marginalisoi muun muassa homoseksuaaleja, vähemmistöjä ja niitä, jotka eroavat muista fyysisesti/psykkisesti/emotionaalisesti." (Miller 1994: 204, suom. ML.)

Feministinen teoria käsittelee ja purkaa sukupuolittunutta sortoa mutta myös mm. rotuun, kansallisuuteen, alueeseen, ikään, kykenevyyteen, seksuaalisuuteen ja luokkaan sidonnaista alistamista, valtaa ja hierarkioita. Se pyrkii luomaan emansipatorista politiikkaa, tulevaisuuden visioita ja käytännön muutosta sekä kyseenalaistamaan olemassa olevia luonnollistettuja "totuuksia". Feministinen tutkimus on olemukseltaan tieteidenvälistä. Kattokäsite feminismi sisältää monia poliittisia positioita ja tiedon tuottamisen tapoja, jotka ovat usein myös keskenään ristiriidassa. (Liljeström 2004: 13–21.) Tästä syystä käytän tässä työssä monikollista muotoa feminismit.

Vaikka sukupuoli onkin feminismien keskiössä, ovat feminismit relevantteja myös tässä, enemmänkin seksuaali-identiteettiin liittyvässä tutkielmassa. Paitsi että intersektionaalinen feminismi (johon palaan tarkemmin tuonnempana) huomioi seksuaalisuuden yhtenä eriarvoisuuden kytkeytyvänä tekijänä, liittyvät sukupuoli ja seksuaalisuus toisiinsa monilla kompleksisilla tavoilla. Homostereotypiat myös kytkeytyvät voimakkaasti sukupuolirooleihin, kuten tämän tutkielman analyysissä (luku 4) osoitan.

1960- ja 1970-luvuilta lähtien feministit ovat kantaneet huolta etenkin naisten representaatioista erilaisissa mediatuotteissa ja aivan tavallisessa arkielämän kielenkäytössä. Lucy Jonesin mukaan Lakoffin vuoden 1975 feminististä kirjoitusta naisten ja miesten kielestä on tyypillisesti pidetty lähtölaukauksena tutkimukselle, jossa erotellaan kielellisiä tyylejä sukupuolen perusteella ja kiinnitetään huomiota esimerkiksi siihen, millaista kieltä naisten odotetaan käyttävän. Siitä lähtien feminismien ja kielentutkimuksen leikkauskohdissa keskusteltiin esimerkiksi miesten ja naisten kielten eroista, niiden olemassaolosta ja synnystä. 1980-luvulle tultaessa keskiöön nousi feminismin ja postmodernismin suhde. (Cameron 1996: 22–33, Jones 2016: 1, 6.) Monet sukupuolesta ja seksuaalisuudesta kiinnostuneet lingvistit ovat yhdistäneet kriittistä diskurssianalyysiä feministiseen teoriaan. Tarkoituksena on ollut osoittaa, miten tekstit osallistuvat heteronormatiivisuuden ja sukupuolijärjestyksen ylläpitämiseen tai toisaalta vastustavat tai muuttavat sitä. (Jones 2016: 21.)

Sosiolingvistiikan avulla on kerätty tietoa naisten ja miesten puheen eroista (niin ongelmallisia kuin tällaiset tutkimukset usein ovatkin olleet) sekä ylipäätään käsitelty kielen ja vallan suhteita (Cameron 1996: 54). Myös kansanlingvistiikassa on kerätty maallikoiden käsityksiä kielellisistä sukupuolieroista. Cameron kuitenkin huomauttaa, että kansanomaiset käsitykset elävät toisinaan kyseenalaistamattomina myös kielitieteilijöiden töissä. Esimerkiksi Otto Jespersen kirjoitti vuonna 1922 ilmestyneessä teoksessaan naisten kielen olevan miesten kieltä pehmeämpää, kohteliaampaa, sanastoltaan suppeampaa ja löyhästi rakennettua. Samalla hän hahmotteli stereotypiaa naispuhujasta toisaalta arkana ja lempeänä, toisaalta puheliaana typeryksenä tai aivottomana kanana. (Cameron 1996: 62–64.) Osoitan luvussa 4 näiden stereotyyppien toistuvan jossain määrin edelleen oman tutkielmani aineistoissa, tällä kertaa kuitenkin homomiehiin liitettyinä.

Suuren määrän sukupuolen ja kielen suhteen tutkimusta voi karkeasti jakaa kahtia: sukupuolieroa korostavaan ja sukupuolen konstruktio- ja luonnetta korostavaan tutkimukseen. Sukupuolieroa korostavassa tutkimuksessa on oltu kiinnostuneita siitä, miten miehet ja naiset representoidaan kielessä ja miten se ylläpitää seksismiä ja sukupuolten epätasa-arvoa, sekä siitä, miten miehet ja naiset käyttävät kieltä eli millaisia piirteitä ja funktioita miesten ja naisten käyttämällä puhetyyleillä on. Sukupuolieroa korostava tutkimus on saanut runsaasti kritiikkiä. Ongelmana on usein sukupuolen käsitteleminen (yleensä implisiittisesti) luonnollisena, biologisesti määräytyvänä tai syntymästä asti omaksuttuna kategoriana, mikä ei vastaa nykyaikaista käsitystä sukupuolista. Speer ja Stokoe toteavatkin, että "[e]rityisesti feministeille ja muille kriittisesti suuntautuneille tutkijoille 'eroavaisuuksien tutkimus' on sekä teoreettisesti että metodologisesti kehämäistä ja poliittisesti tuottamatonta." (Speer & Stokoe 2011: 2–4, sitaatin suom. ML.)

Sukupuolieroa korostavan tutkimuksen piirissä on esitetty kysymyksiä, jotka muistuttavat hiukan tämänkin työn kysymyksenasettelua. "Miten muut kulttuuriset kategoriat, kuten [– –] seksuaalinen suuntautuminen, vaikuttavat sukupuoleen puhetyylien avainmuuttujana? Esimerkki queer-lingvistiikan alalta, mitkä ovat tärkeimmät piirteet 'homomiesten englannissa' (esim. Leap 1996) tai lesbonaisten puheessa (esim. Moonwomon-Baird 1997; ks. Koch 2008)?" (Speer & Stokoe 2011: 3, suom. ML.)

Myös konstruktivistisesta näkökulmasta on laadittu tutkimuskysymyksiä, joilla on tekemistä tämän tutkielman aiheen kanssa. Esimerkiksi: "Mikä on sukupuolen, diskurssin ja seksuaalisuuden välinen suhde? Miten ihmiset rakentavat omiaan ja toisten sukupuoli- tai seksuaali-identiteettejä?" (Speer & Stokoe 2011: 6, suom. ML.)

Sukupuolen konstruktivistista luonnetta painottava suuntaus syntyi, kun 1990-luvulla performatiivinen, konstruktivistinen ja diskursiivinen käänne mullistivat sosiaalitieteellistä ajattelua. Käänteiden suuria nimiä olivat Butler, Foucault, Bauman ja Garfinkel. Ajattelua kehittivät edelleen Kessler, McKenna, West ja Zimmerman; syntyi käsite *doing gender*. Se kiteytti ajatuksen siitä, että sukupuolta ei olla, vaan sitä tehdään. Tätä kautta myös käsitys kielen ja sukupuolen suhteesta muuttui: sukupuoli alettiin nähdä kielenkäytön tuloksena, ei kielenkäyttöä ennalta määrittelevänä tekijänä. Kantavana ajatuksena konstruktivistisessa keskustelun ja sukupuolen tutkimuksessa on ideologisen muutoksen mahdollisuus. Myös konstruktivistinen tutkimus on kuitenkin saanut osakseen kritiikkiä. On ongelmallista, että teoriataustasta huolimatta tutkimuksissa on usein päädytty essentialistisiin ja deterministisiin väitteisiin miesten ja naisten kielestä. (Speer & Stokoe 2011: 4–8.)

Feminismit ovat vaikuttaneet myös suomen kielen tutkimuksessa. Esimerkiksi Liisa Tainio (2006: 11) käyttää lainausmerkeissä käsitettä "feministinen fennistiikka" ("*Feminist Fennistics*"), jolla hän näyttää viittaavaan kaikkeen lingvistiseen tutkimukseen, joka yhdistää sukupuolta ja suomen kieltä. Syitä erillisen koulukunnan nimeämiseksi onkin helposti löydettävissä. Ensinnäkin koska sosiolingvistiikka toimii joka tapauksessa sosiaalitieteellistä tutkimusta hyödyntäen, on myös sukupuolentutkimuksen tihkuminen fennistiikan alalle mielestäni luonnollinen kehityssuunta. Toiseksi, koska sukupuolentutkimukseen sisältyy elimellisesti feministinen arvomaailma, on sen tuominen kielen tutkimukseen tuotava esiin läpinäkyvästi. Näistä syistä pidän itsekin suomen kielen sekä sukupuolen ja/tai seksuaalisuuden risteyskohtaa tutkivien töiden kutsumista feministiseksi fennistiikaksi perusteltuna ratkaisuna. Toisaalta varaisin sanan "feministinen" vain niille tutkimuksille, jotka paitsi käsittelevät sukupuolta, myös todella pyrkivät omalta osaltaan edistämään tämän alaluvun alussa mainittuja poliittisia tavoitteita.

Tainio (mt: 13–19) luettelee artikkelinsa kirjallisuusliitteessä jo mittavan määrän feministiseksi määrittelemäänsä fennistiikkaa. Vanhimmat Tainion esittelemät lähteet ovat peräisin 1970-luvulta, uusimmat ovat olleet artikkelin ilmestyessä aivan tuoreita. Feminististä tutkimustyötä on tehty niin yleiskatsauksina kuin leksikon, tekstianalyysin kuin puheen ja keskustelunkin (myös sosiolingvistisen) tutkimuksen piirissä. Artikkelissaan Tainio myös ehdottaa monia sukupuolta ja suomen kieltä yhdistäviä tutkimusaiheita, jotka liittyvät kielen (epä)tasa-arvoisuuteen sekä queeriyteen (mt: 1–10).

Tuoreinta feminististä fennistiikkaa edustaa Mila Engelbergin sukupuolentutkimuksen väitöskirja *Yleispätevä mies: Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus* (2016). Engelberg käsittelee tutkimuksessaan ihmisviittausten mieskeskeisyyttä, tarkemmin geneeristä maskuliinisuutta (esim. *esi-isä, olla oma herransa*), ihmisviittausten piilomaskuliinisuutta (esim. sanan *ihminen* käsittäminen miestarkoitteiseksi) ja sanan *mies* pronominaalista käyttöä (ts. sanan *mies* käyttöä silloin, kun tarkoitteeseen olisi mahdollista viitata pronomiinilla *hän* tai *tämä*). Tutkimuksessa on

käytetty psykolingvistisiä kokeita, kyselytutkimusta ja määrällistä sisällönanalyysia. (Engelberg 2016: 4, 32.) Engelberg ei itse eksplisiittisesti nimeä tutkimustaan feministiseksi, mutta sitä selittänee se, että väitös on tehty sukupuolentutkimuksen oppiaineessa, jolloin sen feministiset taustasitoumukset ovat ääneen lausumaton itsestäänselvyys.

Toisena esimerkkinä uudesta feministisestä fennistiikasta haluan nostaa esiin Sara Suomisen suomen kielen pro gradun, joka käsittelee huorittelua ja nuorten käsityksiä sanan *huora* merkityksistä. Suomisen (2015: 14) mukaan huorittelulla kontrolloidaan ensisijaisesti tyttöjä, homottelulla taas poikia. Suominenkaan ei itse suoraan nimeä työtään feministiseksi. Hän käsittelee kuitenkin aiheitaan vahvasti sukupuolentutkimukseen nojaten, ja tutkielman tavoitteet ovat helposti luettavissa feministiksi: "Kielellä on kuitenkin voima muuttaa yhteiskuntaa. Mitä enemmän huoraläppää heitetään, sitä selvemmin se vaikuttaa asenneilmastoon: naisen näkeminen huorana arkipäiväistyys, mikä tuskin edistää huoran kategoriasta eroon pääsemistä tai vähentää naisen seksuaalisuuden yhteiskunnallista, alistavaa ja leimaavaa kontrollointia. Haluan tutkielmani olevan osa sitä keskustelua, jossa pohditaan syitä ja sitä kautta myös ratkaisuja huoritteluun ja loukkaavaan sukupuolistuneeseen kielenkäyttöön laajemminkin." (Suominen 2015: 2.)

Tämäkin tutkielma on lähtökohdiltaan feministinen, sillä olen tehnyt monet sitä koskevat valinnat – aina aihevalinnasta lähtien – paljolti feministisin perustein. Tutkielmalla on tiettyjä (näkyvyys)poliittisia tavoitteita, kuten kirjoitin luvussa 1.1, ja feminismit näkyvät myös käyttämässäni analyysimenetelmissä, mistä kerron tarkemmin luvussa 3.3. Vaikka tutkielmani noudattaa pääosin hyvin perinteisiä tieteellisen tekstin normeja, vältän tietoisesti luomasta harhaa tutkielmani objektiivisuudesta tai itsestäni sen puolueettomana, lähes näkymättömänä raportoijana. Koen sen sijaan tarpeelliseksi tuoda eksplisiittisesti esiin tutkielmani poliittisen luonteen sekä oman tutkijapositioni feministinä ja queerinä. Kuten Suvi Ronkainen (2004: 68) Sandra Hardingia mukaillen kirjoittaa, "tieto, joka on rajoituksistaan ja näkökulmaisuudestaan tietoinen, on objektiivisempää kuin tieto, joka perinteiseen tieteellisyyteen vetoamalla peittää oman erityisyytensä." Tutkijan persoonan voi nähdä joka tapauksessa vaikuttavan tutkimuksentekoon ratkaisevasti, mistä juontuu pyrkimys eritellä kyseisiä vaikutuksia ja toisaalta käyttää tietoisesti omia kokemuksia tutkimuksessa (Latvala et. Al. 2004: 26–27).

Osa fennisteistä on joka tapauksessa myös feministejä. Se, kuten mikä tahansa poliittinen kanta tai eettinen tausta vaikuttaa väistämättä siihen, millaista tutkimusta teemme, miksi ja millä tavalla. Sen piilottaminen on eettisesti epäilyttävää. Syvällisimmillään on kysymys jopa tieteen tehtävästä. Feminismien tavoitteena on yhdenvertaisempi, myös marginaalistetuille ryhmille parempi tulevaisuus. Mielestäni tieteen tulisikin pyrkiä tuottamaan – tiedon itsensä ohessa – yhteiskunnallista ja sosiaalista hyvää.

Laajempien sateenkaarinäkökulmien puuttuminen on menetys myös tieteenalalle itselleen. Feministisiä kysymyksiä kysymällä voidaan saada selville kielestä ja sen variaatiosta sellaisia asioita, jotka eivät muutoin nousisi esiin. Suomen kielen sosiolingvistinen tutkimus on keskittynyt lähinnä alueelliseen vaihteluun, joten sosiolektit ja erityisesti sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien yhteydet kieleen tarjoaisivat paljon uutta, tuoretta tutkittavaa. Sukupuolentutkimus ja feminismit ovat puolestaan otollisia lähestymistapoja uusiin tutkimusaiheisiin.

Feminismien moninaisesta kirjosta tämän tutkielman sisältöön ja metodeihin ovat vaikuttaneet erityisesti queer-tutkimus sekä intersektionaalisuus. Sanaa *queer* on alkujaan käytetty halventavasti, sillä se tarkoittaa jollain tapaa outoa, pervoa tai kyseenalaista. Sillä on viitattu laajasti kaikkiin normatiivisesta seksuaalisuudesta poikkeaviin seksuaalisuuden muotoihin, homoseksuaalisuudesta heterosadomasokismiin (Karkulehto 2011: 73). Tästä syystä monet karsastavat sanan käyttöä edelleen. Sitä on kuitenkin alettu käyttää myös voimaannuttavasti ja haltuunottavasti, sen halventavaa merkitystä siitä poikkeavalla käytöllä vähentäen (Karkulehto 2011: 73).

1990-luvulta lähtien queer on ollut paitsi kriittinen tutkimuskäsite, myös yhteinen poliittinen etuliite myös esim. kumouksellisille ja kulttuurikriittisille aktivismin muodoille. Itse asiassa sen tausta on juurikin poliittisessa aktivismissa, johon queer-teoriat ovat ikään kuin akateeminen vastaus. Queer viittaa erilaisiin heteroseksuaalisuuden luonnollisuutta ja normatiivisuutta vastustaviin, ei-normatiivisiin tapoihin merkityksellistää sukupuolia ja seksuaalisuuksia. Queer-teorioiden identiteetikäsitys on postmoderni; se painottaa identiteettiä ei-kiinteänä, ei-olemuksellisena ja muuttavana. Toisaalta joissain tapauksissa queer toimii myös eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöidentiteettejä yhteen keräävänä yläkäsitteenä. (Karkulehto 2011: 73–74, 79.)

Yksi queer-teorioiden kantavista ajatuksista on jo aiemmin mainittu, butlerilainen performatiivisuutta korostava sukupuolikäsitys. Siinä sukupuolella ei ajatella olevan mitään syntymässä saatua, universaalia pohjaa, vaan se muodostuu performatiivisesti, sarjana yhä uudelleen toistettuja sukupuolitekoja. Sukupuoli on siis jotain, mitä performoidaan esimerkiksi elein, ilmein, asennoin ja muin teoin. (Karkulehto 2011: 84, 86.)

Queer-tutkimuksessa hyödynnetään usein vastakarvaan lukemisen metodia. Sanna Karkulehto (2011: 77) tiivistää vastakarvaan lukemisen käytäntöä näin:

- nostetaan esiin tekstien moninaisuuksia, aukkoja, säröjä, ristiriitoja ja paradokseja sekä analysoidaan, millaisia merkityksiä ne teksteille sekä todellisuudelle rakentavat
- osoitetaan teksteissä esiintyviä vastakohtaisuuksia ja vastakohta-asetteluja sekä niiden tuottamia hierarkioita
- kyseenalaistetaan vastakkainasettelujen tuottamat hierarkiat
- puretaan mekanismeja, strategioita ja systeemejä, jotka luovat ja mahdollistavat näitä hierarkioita sekä arvotilauksia; tehdään esimerkiksi näkyväksi ajatusta, että keskusta tarvitsee aina marginaalinsa.

Intersektionaalisuus on kriittinen, tieteidenvälinen metodologia, jota on hyödynnetty niin filosoofiassa, humanistisissa tieteissä, sosiaali-, talous- kuin oikeustieteissäkin. Termin *intersektionaalisuus* on kehittänyt Kimberlé Crenshaw vuoden 1989 esseessään. Intersektionaalista lähestymistapaa itsessään on kuitenkin ollut niin USA:n tummaihoisten kuin monien muidenkin rodullistettujen ryhmien naistutkimuksessa jo 1800-luvulta lähtien. (Davis 2014: 17–18, May 2012: 155.) Intersektionaalisen metodologian keskeinen ajatus on se, ettei sukupuoli ole erotettavissa muista identiteetin kerroksista. Esimerkiksi vaikka miehillä yleisesti ottaen on paljon etuoikeuksia, kuten lähes automaattinen auktoriteettiasema, ei rodullistetun, työväenluokkaisen, vammaisen, homon ja/tai kansalaisuudettoman miehen auktoriteettiasema ole taattu. (May 2012: 160.)

Intersektionaalisuus terminä viittaa identiteettikäsitteeseen, joka huomioi ne tavat, joilla yksilöiden positiot ovat monikerroksisia. Yksilön positioon vaikuttavat erot sukupuolella, luokalla, seksuaalisuudessa, etnisyydessä, kansalaisuudessa jne. Nämä sosiaalisesti konstruoidut erot ja valtarakenteet toimivat mm. yksilöllisten kokemusten, sosiaalisten käytäntöjen, institutionaalisten järjestelyjen ja symbolisen representaation tasoilla. (Davis 2014: 17.) Intersektionaalisen metodin ytimessä on ”toisen kysymyksen kysyminen”. Esimerkiksi kun jokin näyttää rasiselalta, tutkija kysyy itseltään, mikä on sukupuolen asema kysymyksessä, tai jos jokin näyttää seksistiseltä, tutkija kysyy itseltään, mikä on heteronormatiivisuuden asema kysymyksessä. Muita käytäntöjä ovat mm. tutkijan oman position ja siitä johtuvien ”sokeiden pisteiden” tiedostaminen. (Davis 2014: 20–26.)

Intersektionaalisuuden ja queer-tutkimuksen näkymiseen tässä tutkielmassa palaan vielä analyysimenetelmiä käsittelevässä luvussa 3.2.

Suomen kielen tutkimuksen näkökulmasta sukupuolierot kielenkäytössä ovat pieniä, jopa olemattomia. Sukupuolierojen tutkiminen on myös hyvin haastavaa, ja tehtyjä tutkimuksia on aiheellisestikin kritisoitu. Myös sukupuolen relevanssi vaihtelee tilanteittain paljon. Eri sukupuolten edustajilla on käytössään samoja resursseja, joita otetaan käyttöön tilanteittain. (Lappalainen 2004: 38–39.) Näistä syistä en tässä erittele tarkemmin tutkimuksia sukupuolieroista suomen kielessä, sillä monet niiden tuloksista on aiheellisesti myöhemmin kumottu tai kyseenalaistettu.

2.4 Aiempi tutkimus homomiesten puheesta

Suomen kielen osalta homomiesten kieltä ei ole vielä varsinaisesti tutkittu, eikä seksuaali-identiteetti aiheena muutoinkaan ole noussut esiin kuin hyvin marginaalisesti. Seksuaali-identiteettiä sivutaan Liisa Tainion väitöskirjassa (2001: 22–23), jossa siinäkin keskitytään enemmän sukupuoleen ja tar-

kasteltavana seksuaali-identiteettinä on heteroseksuaalisuus. Lisäksi Suvi Uotinen on käsitellyt homoseksuaalisuutta artikkelissaan *“Tässä kohdassa heterorouva nyökkää.” Näkökulma naisparien henkilöhaastatteluissa* (2007), ja Pauli Valon pro gradu -tutkielma (2007) käsittelee homo- ja heteromiesten seuranhaun seksuaalislangia.

Homoutta on hiukan sivuttu joissain tutkimuksissa, joissa se ei ole ollut varsinaisesti aiheena, mutta se on noussut esiin aineistossa. Näin on käynyt esimerkiksi "stadilaisen ässän" sosiaalisten merkitysten tutkimuksen yhteydessä (Vaattovaara & Halonen 2015: 64–70). Myös Jenni Nikkinen-Piraccinin rajageminaatiota käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa homoseksuaalit nousivat esiin yhtenä ryhmänä, johon loppu-k:n katoedustus oli aineiston verkkokeskusteluissa liitetty (Nikkinen-Piraccini 2011: 56).

2.4.1 Ulkomainen tutkimus homomiesten puheesta

Kansainvälisestikään katsoen kielen ja seksuaalisuuksien suhde ei ole ollut sosiolingvistiikan keskeisiä tutkimusaiheita, mutta homomiesten puhe on kuitenkin kiinnostanut niin sosiologeja, psykologeja kuin lingvistejäkin jo 1920-luvulta lähtien (Cameron & Kulick 2003: 74–75). Yleisemmin kielen ja sukupuolen suhteen tutkimus on alkanut lingvistiikan, sosiologian, psykologian, antropologian ja viestinnän aloilla 1970–80-luvulla (Speer & Stokoe 2011: 1–2). Sitä on olemassa jo verrattain paljon, ja sen piirissä on ehditty tutkia niin ääntämisen, sanaston kuin diskurssinkin tasoja. Homojen ja lesbojen viestinnän tutkimuksen pioneeritöinä pidetään vuonna 1981 ilmestyneen kirjan *Gayspeak. Gay Male & Lesbian Communication* (toim. James W. Chesebro) artikkeleita (Ringer 1994: 1), vaikka tutkimusta onkin ollut jo kauan ennen sitä. Nykyisin olennaisia queer-näkökulmaisen ja -aiheisen tutkimuksen areenoita ovat 1990-luvulta lähtien USA:ssa järjestetty vuosittainen Lavender Languages & Linguistics -konferenssi sekä vuodesta 2012 lähtien julkaistu *Journal of Language and Sexuality* -lehti. Lavender Languages & Linguistics järjestetään ensimmäistä kertaa Euroopassa keväällä 2017.

Homososiolekti on olemassa monissa eri kielissä (Hayes 1981: 57)². Sitä onkin tutkittu ympäri maailmaa ja hyvinkin erilaisista kielistä. Yksi tuore esimerkki on Hong-Chi Shiaun tutkimus (2015) taiwanilaisten, mandariinikiinaa puhuvien homomiesten keskuudesta. Shiau nostaa artikkelissaan esiin erityisesti kolme piirrettä taiwanilaisten, mandariinia puhuvien homomiesten puheesta: ns. perhesaippuaopperan (etenkin naistarkoitteisten sukulaisuussanojen käyttäminen osoittamaan erilaisia suhteita, ikäeroja ym. homomiesten välillä ja perhesaippuaopperoiden konventioita hyödyntävät

² Sikäli kuin mitkään kielimuodot ovat ylipäätään *olemassa*, mikä on toki monimutkainen kysymys.

roolileikit keskusteluissa), geishan muistelmat (keskustelut, joissa homomiehet ottavat erilaisia bordelliin liittyviä rooleja ja peilaavat metaforan kautta homomiehen kokemusta seksityöntekijöiden, seuralaisten ja muiden viihdyttäjien kokemuksiin taiwanilaisessa yhteiskunnassa; tämän vuoksi seksityöntekijöiden ja homomiesten kielet ovat lähentyneet Taiwanissa toisiaan) sekä tähteyskuvitelmat (jälleen roolipelinomaiset keskustelut, joissa homomiehet ottavat maailmantähden, julkisuuden henkilön tai jopa kuninkaallisen roolin ja puhuvat luksuselämästään ja juoruilevat muista julkisuuden henkilöistä). (Shiau 2015: 1–8.)

Keskityn tässä kuitenkin lähinnä englannin kieleen, koska paitsi että suomalaista lähdekirjallisuutta ei vielä juurikaan ole tarjolla, englanninkieliset lähteet ovat helpoiten saavutettavissa kielitaidollani. Lisäksi oletan, että englanninkielinen maailma ja erityisesti poliittis-taloudellis-kulttuurinen hegemonia USA vaikuttaa erityisesti median välityksellä huomattavasti myös suomalaisiin homomiehiin kohdistuviin stereotypioihin ja todelliseenkin homokulttuuriin myös Suomessa. Yhdysvaltojen näkyvyys suomalaisessa mediamaisemassa on voimakas, joten yhdysvaltalaisilla mediatuotteilla on varmastikin oma vaikutuksena myös suomalaiseen kulttuuriin ja kielenkäyttöön. Esimerkiksi suomen kielen trans-aiheinen ja -alkuinen sanasto pohjautuu vastaavaan englanninkieliseen sanastoon (ks. esim. Leino 2016).

Englanninkielisessä maailmassa homojen kielen tutkimus keskittyi aina 1940-luvulta 1990-luvun puoleenväliin saakka homojen käyttämään sanastoon (englanniksi *Lavender Lexicon*). Uudemmassa tutkimuksessa huomio on kuitenkin kiinnittynyt leksikon sijaan enemmänkin diskurssin tasolle. (Cameron & Kulick 2003: 10–11.) Kielen ja homoseksuaalisuuden tutkimuksen historialliset vaiheet voi kuitenkin jakaa Cameronin ja Kulickin mukaan myös tarkemmin neljään eri vaiheeseen.

Ensimmäinen vaihe ajoittuu 1920–40-luvuille. Tuolloin homoseksuaalisuutta käsiteltiin patologisesta näkökulmasta, ja "homouden kielen" analyysi painottui sanastoon ja erityisesti homomiesten tapaan viitata itseensä ja toisiinsa feminiinisillä nimillä ja pronomineilla. Toisessa vaiheessa eli 1950- ja 1960-luvuilla yhteiskunnalliset muutokset johtivat homouden tutkimiseen sairauden sijasta sosiaalisena identiteettinä, ja homojen kieltä alkoivat tutkia akateemiset homot ja lesbot itse. Homokieltä käyttävät homot nähtiin taantumuksellisina, kun taas sitä välttävien homojen ajateltiin olevan poliittisesti edistyksellisempiä. (mt: 76.)

Kolmannessa vaiheessa 1970–1990-luvuilla uskottiin uuden, yhtenäisen homo- ja lesboyhteisön syntyneen. Tutkijat tukivat ajatusta homokielestä (englanniksi *Gayspeak*), joka ei kuitenkaan heijastele yksilön patologiaa, vaan sosiaalista identiteettiä, ja todistaa homojen sosiaalisen ryhmän olemassaolon. 1990-luvun jälkeen on siirrytty neljänteen vaiheeseen, jonka aikana queer-kritiikki on moninaistanut ajattelua ja nostanut esiin ei-heterojen keskinäiset erot ja osakulttuurit. Identiteettiä on

myös alettu pitää semioottisten käytäntöjen seurauksena, ei niiden syynä tai aiheuttajana. (mt: 76–78.)

Homoseksuaalisuus on ollut esillä monenlaisessa viestinnän tutkimuksessa. Esimerkiksi teoksessa *Queer Words, Queer Images. Communication and the Construction of Homosexuality* (toim. R. Jeffrey Ringer, 1994) on tarkasteltu homoseksuaalisten poliitikkojen retoriikkaa, kaapista tulemisesta käytettäviä symboleja ja strategioita, homoseksuaalisissa suhteissa käytettyjä tapoja ratkoa konflikteja sekä kaapista tulemista luokkahuonekontekstissa. Yksi kiinnostava näkökulma on myös homoseksuaalisuuden ja toisen kielen oppimisen ja käytön suhde. Esimerkiksi Ashley Moore (2013: 135–151) on tutkinut japanilaisia englanninoppijaita, jotka ovat homomiehiä, ja tarkastellut niitä monimutkaisia tapoja, joilla toisen kielen käyttö, seksuaali-identiteetti ja erikieliset sosiaaliset ympäristöt linkittyvät toisiinsa. Ensimmäisen kielen (L1) käyttöön voi liittyä ns. pois päin työntävänä tekijänä homofobinen kulttuuri, kun taas toisen kielen (L2) oppimisen ja käytön puoleensa vetävänä tekijänä voi olla toiseen kieleen liitetty kuviteltu yhteisö, johon kytkeytyy homoseksuaalisuuteen avoimemmin suhtautuva kulttuuri. Mooren informanteilla L2-yhteisö oli tiettyä maata tai aluetta laajempi kansainvälinen yhteisö, ja englannin oppimista motivoi halu kommunikoida muiden kuin japanilaisten ihmisten kanssa, mikä teki elämästä homomiehenä helpompaa. Englanti toisena kielenä ilmeisesti myös antoi informanteille sanoja joilla käsitellä omaa seksuaali-identiteettiään, sillä haastatellut kertoivat esimerkiksi, että käyttäisivät myös japaniksi puhuessaan lainasanaa *gei* (engl. *gay*) omasta seksuaalisuudestaan. Tätä viimeistä havaintoa tukee myös Sebastian Cordoban tutkielma, jonka mukaan japanilaiset englantia toisena kielenä edistyneellä tasolla käyttävät homomiehet tuottivat puhetestissä seksuaalisuuteen liittyviä sanoja nopeammin englanniksi kuin japaniksi (Cordoba 2016: 1–3).

Kansanlingvistiksi otteella on englanninkielisessä maailmassa tehty esimerkiksi kuuntelutestejä, joissa informanttien tehtävänä on ollut arvioida, mitkä miesäännet heidän mielestään kuulostavat "homoilta". Näissä testeissä informantit ovat olleet hyvin yksimielisiä, mutta heidän näkemyksensä eivät silti ole vastanneet puhujien todellisia identiteettejä. Informantit pitivät joitakin homoja puhujia heteroina, ja toisaalta osa informanttien homoiksi luulemista puhujista oli identiteetiltään heteroita. (Cameron & Kulick 2003: 90.) Näiden testien perusteella vaikuttaa siltä, että on olemassa kansanlingvistinen totuus siitä, miltä homot kuulostavat, mutta se ei täysin vastaa lingvististä todellisuutta.

Foneettisista ja prosodisista piirteistä englanninkielisessä homojen puhetta käsittelevässä kirjallisuudessa ovat toistuvasti nousseet esiin varsinkin äänenkorkeus tai ääniala, sibilanttien /s/ ja /z/ kesto ja laatu, vokaaleiden laatu, tavujen kesto ja kuulijan arvio artikulaation selkeydestä (ks. esim. Levon 2006 & 2007, Mack & Munson 2012, Munson et al. 2006, Piccolo 2008). Myös falsetin käyttö on nostettu esiin joissakin tutkimuksissa. Esimerkiksi Robert Podesva (2007: 478) totesi falsetin käy-

tön kytkeytyvän erään puhujan homoidentiteetin rakentamiseen tietyissä tilanteissa. Lespausta miehellä on jo pitkään pidetty homoseksuaalisuuden merkinä (Cameron & Kulick 2003: 75). Esimerkiksi Sara Mack ja Benjamin Munson totesivatkin kuuntelutestiensä perusteella heidän informanttiansa arvioineen puhujan ”homomman kuuloiseksi”, jos puheessa oli kanonisesta poikkeavia /s/:n ääntötapoja. (Mack & Munson 2012: 198).

William Leap (1993: 48) on todennut kansanlingvistiksessä tutkimuksessaan, jossa informantit olivat itse homomiehiä, että informanttien mukaan amerikanenglannissa on olemassa selvästi homomiehille ominaisia varieteetteja, jotka myös eroavat lesbojen käyttämästä kielestä. Homomiehet jakavat tiettyjä puhumisen ja kuuntelemisen tapoja, ja he käyttävät myös monia nonverbaalisia keinoja heteroista poikkeavasti. Kaikki homomiehet eivät kuitenkaan käytä homososiolektiä (Leapin termin *Gay English*), ja toisaalta jotkut heterotkin osaavat sitä. Kielenkäyttäjän ikä vaikuttaa sanavalintoihin, metaforien käyttöön, lausemuotoihin ja kappalerakenteeseen. Leapin informanttien mukaan myös tilanne vaikuttaa siihen, millaista kielenkäyttöä pidetään hyväksyttävänä.

Leapin mukaan homososiolektiä pidetään opittuna taitona, jota tarvitaan homokulttuurissa toimimiseen, ja homomiehet vaalivat kaikkia mahdollisuuksia harjoitella ja pitää sitä yllä. Myös homososiolektin käyttötilanteisiin osallistuvien yhteistyöhalukkuus on arvossaan. Puhujat myös tiedostavat hyvin oman ”homokielitaitonsa” rajat. Informanttien mukaan homososiolektiä on mahdollista oppia niin muodollisesta mediasta (kirjat, elokuvat, näytelmät, musiikki) kuin epämuodollisestakin (anekdootit, vitsit, juorut, graffitit). Tärkeää on myös tekemällä oppiminen esimerkiksi uusiin paikkoihin mennessä (esimerkiksi ensimmäisiä kertoja homobaareissa käydessä) tai yksin vaikkapa peilin edessä harjoitellen. (mt: 48–51.)

Joseph J. Hayes (1981: 54) kirjoittaakin, että homososiolekti omaksutaan aina toisena murteena tai rekisterinä, kauan normatiivisen kielen omaksumisen jälkeen. Useimmat homomiehet altistuvat sille myöhäisessä nuoruudessaan tai varhaisessa aikuisuudessaan (yleensä samaan aikaan kuin liittyvät homoyhteisöön), mutta silti kaikki homomiehet eivät omaksu sitä. Lisäksi homososiolekti jakaa voimakkaasti mielipiteitä myös yhteisön sisällä: osa kokee sen ylpeydenaiheeksi ja itsetuntoa kohottavaksi, toiset taas pitävät sitä uhkana tai hävettävänä.

Leapin (1993: 52–55) mukaan monet heterot (ja jotkut homot) pitävät nokkelaa ja nopeatempoista, komediamaista sanailua homoille tyypillisenä keskustelun piirteenä. Lisäksi puheessa näkyy perinteinen valkoisen keskiluokkaisen amerikkalaisen homomiehen kuvasto: Broadway-musikaalit, Hollywood-elokuvat, TV-tapahtumat, muoti ja urbaani ympäristö. Kenttätyössä Leap (mt: 56–66) on puolestaan todennut, että homososiolektissä on kaksi merkittävää diskurssitason piirrettä: riskinoton kieli (*language of risk*, käännösehdotus on omani) sekä huomattava yhteistyöhakuisuus.

Riskinoton kieli on relevantti erityisesti heteronormatiivisissa tilanteissa. Se tarkoittaa keinoja, joilla homomies voi viestintätilanteessa maksimoida hyödyt (homoidentiteetin varmistaminen, onnistunut homouteen orientoitunut keskustelu) ja toisaalta minimoida haitat (tarpeeton seksuaali-identiteetin paljastaminen, heteroseksistinen reaktio tai homofobia). Näitä hienovaraisia keinoja tuoda omaa seksuaali-identiteettiä esille voivat olla esimerkiksi homoeroottiset kaksimielisyydet, homoikonografian hyödyntäminen tai tyyppillisesti homojen elämään liittyvät puheenaiheet. Leap kirjoittaa, että Joseph Goodwinin mukaan keinoihin kuuluvat myös muun muassa homojen oma kansanperinne (esimerkiksi vitsit ja sanaleikit), viestin tahallinen monitulkintaisuus, vaihtelu äänenkorkeudessa ja painotuksissa sekä erikoissanasto. (mt: 56–66.)

Riskinoton kieli oli etenkin ennen Stonewallin tapahtumia³ yksi harvoista homoposiitivisista tavoista viihdyttää itseään heteronormatiivisissa ympäristöissä. Tietyissä osissa Yhdysvaltoja toisten homomiesten tapaaminen oli erityisen vaikeaa, jolloin riskinoton kieli oli sosiaalisesti välttämätöntä. Lisäksi homomiehet käyttivät mielellään vastaan kaikki tilaisuudet harjoitella homososiolektiä, koska taidoista voi olla hyötyä myöhemmissä tilanteissa homokeskeisissä ympäristöissä. (mt: 61.) Jo 1980-luvulla Hayes (1981: 56) kirjoittikin, että homososiolektin käyttötarkoitukset ovat, ironista kyllä, vastakkaiset. Sitä käytetään yhtä lailla puhumaan homoudesta hyvin hämärin kiertoilmauksin (homoutta siis piilotellen) kuin toisaalta vahvistamaan mitä ylpeimmällä tavalla yksilön identiteetti homoseksuaalina.

Diskurssin yhteistyöhakuisuudella Leap tarkoitti homososiolektiin kuuluvia allokaatiotekniikoita eli jakamisen tekniikoita (*allocation techniques*, käännösehdotukset omiani), joilla varmistetaan mahdollisimman monen osallistujan mahdollisuus osallistua keskusteluun. Vaikka kilpailuhenkistäkin keskustelua tapahtuu myös homososiolektin käyttäjien keskuudessa, on homojen kohtaamisissa aistittavissa selvää yhteistoiminnallisuutta ja ei-hierarkkisuutta. Keskustelujen tavoitteena on keskustelu itsessään pitkällä tähtäimellä, ei yksittäisen puhujan voitto lyhyellä tähtäimellä. Jopa tilanteissa, joissa keskustelijat pitävät jonkun puhujan puheenvuoroja keskustelun sävyyn sopimattomina, ne muotoillaan uudelleen tai jätetään huomiotta – sulkematta itse puhujaa keskustelun ulkopuolelle. Muissa konteksteissa englanninkielisessä keskustelussa harvoin siedetään kielellisesti häiritseviä kommentteja yhtä hyvin. (Leap 1993: 65–66.)

---

³ Stonewallin tapahtumilla tarkoitetaan New Yorkissa vuonna 1969 puhjenneita mellakoita, jotka toimivat alkusysäyksenä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia edistävälle liikehdinnälle Yhdysvalloissa.

2.4.2 Aihetta käsittelevät opinnäytteet

Suomenkielisten homomiesten puheeseen liittyviä kansanlingvistisiä käsityksiä on tarkasteltu ennen tätä työtä vain kahdessa suomen kielen kandidaatintutkielmassa ja yhdessä pro gradu -tutkielmassa. Niistä ensimmäinen oli Sanni Surkan *Ne on niin komeita ei jestas mä en kestä. Nuorten imitaatioita stereotyyppisen homon kielestä* (2012). Toinen oli jo aiemmin mainittu oma kandidaatintutkielmani (2014). Vuonna 2016 valmistui Surkan pro gradu -tutkielma *Tyylikästä lässytystä. Homoseksuaali mies kielellisenä stereotyyppinä ja kielellisenä identiteettinä*. Seuraavaksi esittelen edellä mainitut tutkielmat taustaksi tälle tutkielmalle.

Surkan kandidaatintutkielma käsitteli stereotyyppiseen miespuoliseen homoon liitettyjä kielenpiirteitä. Tutkielmassaan Surkka käytti varsin harvinaista imitaatiomenelmää. Tutkielman aineisto koostui improvisaatioesityksistä, joissa lukiolaisnuoret imitoivat stereotyyppisiä homomiehiä, sekä improvisaatiotehtävien jälkeen tallennetuista lyhyistä ryhmähaastatteluista. Imitoitujen kielenpiirteiden poimimisen lisäksi Surkka käsitteli myös valittujen kielenpiirteiden alkuperää. (mt: 5, 7.) Tutkielman fokus oli esitetystä kielessä luonnollisen kielen sijaan (mt: 10–11).

Surkan aineistoissa stereotyyppisen homon piirteiksi nousivat pääkaupunkilaisuus, feminiinisyys, diivamaisuus, teatraalisuus, positiivisuus, humoristisuus, ulkomaalaisuus ja kosmopoliittisuus. Aineistoissa esiintyviä puheenaiheita olivat ihmissuhdejuorut, shoppailu, tyyli ja vaatteet, raha, kiinnostus ulkomaalaisuuteen ja nimet. Aineistoissa esiintyviä kielenpiirteitä olivat päivittelyt, adjektiivit, falsetti, nariseva ääni, äänen korkeus, painotukset, hidastukset, nasaalisuus, naurut, /s/:n variaatio ja pääkaupunkiseudun puhekielelle tyyppilliset päättevariantit. Sanastosta esiin nousivat esimerkiksi slangisanat ja sana *ihana*. Imitaatioesityksissä käytetyt nimet olivat usein ruotsalaisia, ja aineistoon kuului myös englanninkielisiä ilmauksia. (mt: 28–30.) Suurin osa informanteista ei osannut nimetä mitään mallia imitaatiolleen, ja mainitutkin esikuvat olivat monenkirjavia. Aineiston perusteella vaikutti siltä, että informanteille stereotyyppinen homo oli itsessään tuttu hahmo, joten imitoidessa ei tarvinnut muistella esimerkiksi keitään tiettyjä median homohahmoja. (mt: 25–26.)

Surkan pro gradu -tutkielman (2016) tavoitteena oli puolestaan luoda yleiskuva suomenkielisen homomiehen stereotyyppistä. Keskeiset kysymykset olivat, millaisia kielenpiirteitä ihmiset "stereotyyppiseen homopuheeseen" liittävät ja mihin kyseistä kielimuotoa käytetään. Surkka hyödynsi tutkielmassaan neljää aineistoa: kandidaatintutkielmansa imitaatioaineistoa, tätä käsillä olevaakin tutkielmaa varten kerättyä haastatteluaineistoa sekä media-aineistoa, joka koostuu verkkokeskusteluista ja tv-sketseistä (mt: 2–3.). Surkan teoreettisessa taustassa erityisen merkittävässä asemassa olivat indeksisyyden ja rekisteriytyksen teoriat (mt: 18–21). Tutkielma hyödynsi lisäksi kielitietoisuuden

tutkimuksen, kieli-identiteetin tutkimuksen ja diskurssianalyysin menetelmiä ja käsitteistöä. Tutkielman tulos oli, että homomiehen kielelliseen stereotyyppiin liitetään vakiintuneesti ja jaetusti prosodiaan ja äänenlaatuun liittyviä piirteitä, /s/-äänteen variaatiota, asenneadjektiiveja ja intensiteettisanoja, tietyn prosodisen kaavan sisältäviä sanoja, kiteytyneitä lausahduksia, Helsingin puhekielen piirteitä, slangisanoja ja englannin käyttöä. Nämä piirteet liittyvät Surkan mukaan laajempiin sosiaalisiin kategorioihin: feminiinisyyteen, nuoruuteen ja helsinkiläisyyteen. Homomiesten tapa hahmottaa homomiehen kielellistä stereotyyppiä ilmiönä kuitenkin vaihteli. (mt: 94–96, tiivistelmä.)

Oma kandidaatintutkielmani perustui kyselyaineistoon, jossa informantteina oli yhteensä 77 Tampereen yliopiston opiskelijaa terveystieteiden, informaatiotieteiden sekä historian aloilta. Pysin tutkielmassani selvittämään, millaisia käsityksiä kyselyyn vastanneilla oli suomenkielisten homomiesten puheesta, ja tarkemmin nimesin tutkimuskysymyksiä seuraavasti: "Uskovatko informantit jonkinlaisen homotyylin olemassaoloon? Onko siinä informanttien käsityksen mukaan myös sisäistä variaatiota? Millaisia puheen piirteitä informantit liittävät miesten homoseksuaalisuuteen? Millainen on homostereotypian ja todellisuuden suhde? Mihin informanttien saama käsitys heidän omasta mielestään perustuu?" (Lindeman 2014: 8–9.)

Kandidaatintutkielmassani totesin, että enemmistön informanteista mielestä oli olemassa jokin enemmän tai vähemmän jaettu käsitys siitä, millainen puhetapa indeksoi miehen homoseksuaalisuutta. Informantit kuitenkin näkivät homomiesten puheessa sisäistä variaatiota, ja monet heistä myös kirjoittivat, ettei stereotypia homomiesten puheesta pidä ainakaan täysin paikkaansa. Koko aineiston yleisin maininta homomiesten puheen piirteistä oli puheen naisellisuus. Toisaalta lähes yhtä useat informantit kirjoittivat homomiesten puhuvan samoin kuin muutkin miehet. Aineistossa toistui puheen piirteistä helsinkiläisyys, pehmeys, korkea ääni, nouseva intonaatio, /s/:n kanonisesta poikkeava ääntötapa sekä nasaalisuus. Monet informantit painottivat myös puheen nonverbaalisten elementtien runsautta. Monet informantit pitivät homomaisen puhetyylin valintaa intentionaalisena. Tärkeimpinä käsitystensä lähteinä informantit pitivät itselleen tuttujen ja mediassa nähtyjen homomiesten puhetta. (Lindeman 2014: 27–29.)

2.5 Keskeiset käsitteet

Tässä alaluvussa määrittelen kootusti joitakin tutkielman kannalta olennaisia käsitteitä tutkielman lukemisen helpottamiseksi. Joitain aineiston kautta esiin nousevia käsitteitä määrittelen kuitenkin vielä tutkielman kuluessa, esimerkiksi analyysiluvussa.

Käsityksillä tarkoitan tutkielmani yhteydessä kaikenlaisia havaintoja, uskomuksia, tietoja tai luuloja. *Asenne* viittaa tässä tutkielmassa homososiolektin sosiaaliseen arvosteluun, joka ilmenee myönteisenä tai kielteisenä suhtautumisena kyseiseen varieteettiin. Oletan asenteen olevan luettavissa informantin kielellisistä valinnoista hänen puhuessaan tai kirjoittaessaan homososiolektistä.

Maallikolla puolestaan tarkoitan henkilöä, jolla ei ole yliopistotasosta kielitieteellistä koulutusta. Sanalla tarkoitan siis yksinkertaisesti ei-kielitieteilijää, eikä sen käytön tarkoituksena ole arvottaminen. Käytän tutkielman kysymyksenasettelussa sanaa *puhe*, koska haluan rajata kirjoitetun kielen tutkimusaiheeni ulkopuolelle mutta toisaalta sisällyttää näkökulmaani kielen lisäksi myös muita puheeseen liittyviä osa-alueita, erityisesti äänenkäytön ja eleet.

Käytän tässä tutkielmassa rinnakkain synonyymeinä ilmaisuja *homomies*, *homoseksuaalinen mies* ja *miespuolinen homo*. Se, mitä homous ja mieheys ovat, kuvautuu tutkielmassa ensisijaisesti haastatteluaineiston informanttien itsemäärittelyn kautta. Palaan haastateltujen homomiesten vastauksiin omasta identiteetistään tarkemmin luvussa 3.1.2.

Homojen puhetta puolestaan käsittelen tässä tutkielmassa mahdollisena *sosiolektinä*, niin sanottuna sosiaalisena murteena. Terminologia on suomenkielisten homojen osalta vielä vakiintumattomaa, koska kyseistä varieteettia ei vielä ole tutkittu. Myös englannin kielen tutkimuksessa vastaava terminologia on ollut kirjavaa: esimerkiksi *Gayspeak*, *Lavender English* ja *queer tongue* esiintyvät kirjallisuudessa rinnakkain homojen kielimuodon nimityksinä. Ehdotan kuitenkin homomiesten kielen käsittelyä mahdollisena sosiolektinä, jota kutsun tässä yksinkertaisesti homososiolektiksi, kuten perustelin luvussa 2.1.

Sosiolektille läheinen käsite on *idiolekti*. Se on nimensä mukaisesti yksilöllinen lekti, yhden puhujan kielimuoto (Mustanoja 2011: 73). Käytän siitä tässä työssä synonyymiä *yksilöpuhekieli*. Idiolekti nousee keskiöön luvussa 4.3.4, jossa käsittelen informantteihin kuuluvien homomiesten kuvauksia omien yksilöllisten puhekieltensä piirteistä.

Tietyn ihmisryhmän kieleen liittyviä käsityksiä ja asenteita tutkiessa joutuu lähes väistämättä tekemisiin myös *stereotyyppien* kanssa. Stereotyyppiä tarkoittaa tässä tutkielmassa jäykkää yleistystä ihmisryhmästä ja sellaista uskomusta, jonka perusteella oletetaan jotakin homomiesten koko joukon käyttäytymisestä tai olemuksesta (ks. myös esim. Tieteen termipankki, luettu 3.2.2017). Stereotyyppiat liittyvät olennaisesti puhujan henkilökuvaan tai toisen asteen kansanlingvistiseen metakieleen.

Myös *binäärisen opposition* käsitteen ymmärtämisestä voi olla hyötyä tätä tutkielmaa luukiessa. Binäärisellä oppositiolla tarkoitetaan kahden asian vastakohta-asetelmaa, jossa asiat esitetään täysin vastakkaisina, vaikka ne eivät olemuksellisesti sitä olisikaan. Binääriseen oppositioon liittyy

usein myös arvohierarkia, jossa toinen esiintyy myönteisenä tai normina, toinen kielteisenä tai alempiarvoisena. Tyypillinen esimerkki binäärisestä oppositiosta on miehen ja naisen esittäminen vastakohtina, joista mies on normi ja nainen poikkeama. (Cameron 1996: 277.)

Kommunikatiivinen kompetenssi tarkoittaa kielenpuhujan kykyä käyttää kuhunkin tilanteeseen sopivaa kieltä (Cameron 1996: 280). Kielestä puhuminen kompetenssina korostaa sen luonnetta taitona ja kyynä. Tämä näkökulma kieleen nousi jo ensimmäisen kerran esiin homomiesten kieleen keskittyntä ulkomaista tutkimusta käsittelevässä luvussa 2.4.1.

Kaapin käsite nousee keskeiseksi tämän tutkielman analyysissä. Kaappi on arkikielestäkin tuttu salatun seksuaalisuuden metafora. Kaappi syntyy vaikenemisen puheaktista. (Karkulehto 2011: 75, 84.) Kaapissa olemisella tarkoitetaan sitä, ettei henkilö ole kertonut seksuaali-identiteetistään muille, ja kaapista tulemisella tarkoitetaan oman seksuaali-identiteetin paljastamisen puheaktia.

Kirjallisuudessa törmää toisinaan myös käsitteeseen *seksolekti*. Esimerkiksi Valo määrittelee seksolektin käsitteen tarkoittavan sukupuoleen liittyviä eroja eli miesten ja naisten kieltä (2007: 30), mikä määritelmällisesti sulkee esimerkiksi muunsukupuoliset ulkopuolelleen. Itse en kuitenkaan käytä tätä käsitettä, koska se viittaa suomenkielisessä ympäristössä enemmänkin seksiin tai seksuaalisuuteen kuin sukupuoleen. Karkeasti ottaen englanniksi *sex* voi tarkoittaa niin ihmisen anatomista sukupuolta kuin seksiä erilaisina akteinakin, kun taas *gender* merkitsee sukupuolen sosiaalisia aspek-teja. Suomeksi taas *sukupuoli* kattaa sekä *genderin* että *sexin* (merkityksessä anatominen sukupuoli) merkitysalan. (Leino 2016: 450.) Toisin sanoen *seksolekti* tuntuu sanana viittaavaan seksiin tai seksuaalisuuteen – tai sen käännoäluonteeseen huomioiden ns. biologiseen sukupuoleen, jolloin termi kantaisi mukanaan myös oletusta sukupuolten välisen kielellisen variaation johtumisesta anatomisista ja mahdollisesti synnyntäisistä eroista. Selviä todisteita seksolektien olemassaolosta suomen kielestä ei myöskään Lappalaisen (2004: 38–39) mukaan ole kyetty esittämään. Näistä syistä kirjoitan tässä tutkielmassa *seksolektin* sijaan mieluummin esimerkiksi *kielen ja sukupuolen suhteista*.

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa kuvaan, miten olen toteuttanut tämän tutkimuksen. Esittelin tutkimuskysymykset jo luvussa 1.1., joten siirryn seuraavaksi luvussa 3.1 tutkielman aineistojen ja informanttien esittelyyn. Luvussa 3.2 kerron, miten olen käsitellyt ja analysoinut tutkielman aineistoa.

3.1 Aineistot ja informantit

Tätä työtä varten on kerätty kaksi kokonaan uutta aineistoa. Kyselyaineiston olen kerännyt itse, ja haastatteluaineisto on kerätty yhteistyössä Sanni Surkan kanssa. Tässä alaluvussa esittelen molemmat aineistot sekä niiden informantit.

3.1.1 Kyselyaineisto

Ensimmäinen tässä tutkielmassa käytetty aineisto koostuu poliittisten nuorisojärjestöjen jäsenille osoitetun kyselyn tuottamista vastauksista. Kyselyn pilottiversioon sain vastaukset kuudelta henkilöltä ja muita kommentteja lisäksi useammalta taholta. Palautteen perusteella lisäsin kysymyksiin joitain vastausvaihtoehtoja ja tarkensin joitain sanamuotoja ennen varsinaisen aineistonkeruun alkua. Pilottivastaukset eivät ole mukana lopullisessa aineistossa.

Toteutin varsinaisen kyselyn toukokuussa 2016, ja siihen vastasi 60 henkilöä. Vastauksista 59 oli käyttökelpoisia, sillä yksi vastaajista ilmoitti opiskelleensa jotakin kielitieteellistä ainetta yliopistossa pää- tai sivuaineena, mistä syystä jätin hänen vastauksensa pois aineistosta. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista ja vastikkeetonta.

Lähetin kyselykutsun (liite 6) ja linkin verkossa täytettävään kyselylomakkeeseen (liite 7) kahdeksan Suomen suurimman poliittisen nuorisojärjestön viestinnästä vastaaville henkilöille sähköpostitse. PS-nuoria lukuun ottamatta kaikki järjestöt osallistuivat kyselyyn välittämällä kyselykutsua aktiivijäsenilleen. Kyselyaineiston informantit edustavat siis Demari- (n=11), KD- (n=2), Keskusta- (n=19), Kokoomus- (n=3), RKP- (n=1) ja Vasemmistonuoria (n=16) sekä Vihreitä nuoria ja opiskelijoita (n=7). Vastausten määrä jäi kuitenkin sen verran pieneksi, että puoluekannan yhteyttä informantin käsityksiin ja asenteisiin ei ole juurikaan mielekästä tarkastella tässä tutkielmassa.

Toteutin kyselyn E-lomake-palvelun avulla. Kysely rakentui kolmesta osiosta: taustatiedoista, varsinaisista homomiesten puhetta käsittelevistä kysymyksistä sekä loppuosasta, joka koostui informanttien seksuaali-identiteettejä kartoittavasta kysymyksestä sekä vapaa sana -tyyppisestä avoimesta kysymyksestä. Taustatietokysymysten muoto oli pääosin monivalintatyypinen, mutta mukana oli

myös joitain lyhyitä avoimia kysymyksiä. Varsinaiset sisältökysymykset homomiesten puheeseen liittyen esitin avoimina kysymyksinä siksi, että ne mahdollistavat informanttien hyvien, tutkijan ideoista poikkeavien ideoiden pääsemisen esiin valmiita vastausvaihtoehtoja paremmin. Tavoitteena oli välttää valmiiden monivalinta- tai asteikkokysymysten rajoittamaa ja johdattelemaa kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Lisäksi kysymystyyppi sopii hyvin yhteen valittujen laadullisten analyysimenetelmien kanssa. Avoimilla kysymyksillä on toki huonotkin puolensa. Jotkut informantit saattoivat kokea kysymystyyppin työlääksi ja vastata siksi hyvin niukasti.

Esim. (1), niukka kyselyvastaus

No ne puhuu hintahtavasti. (POL53)

Suurin osa informanteista kuitenkin jaksoi vastata kyselyyn huolellisesti, sillä se oli kokonaisuudessaan lyhyt ja vastauksista päätellen kysymys oli myös ymmärretty tarkoittamallani tavalla.

Taustakysymysten tarkoituksena oli nimensä mukaisesti kartoittaa informanttien ja samalla mahdollisesti myös heidän käsityksensä taustoja. Tiedustelin puoluekantaa, ikää, sukupuolta, koulutusta, elämäntilannetta, asuinpaikkakunnan kokoa ja informantin omaa seksuaali-identiteettiä, koska oletin niiden olevan mahdollisia käsityksiin vaikuttavia tekijöitä sekä hyödyllisesti informanttien joukkoa kuvaavia ominaisuuksia. Kysymyksen "Miten kuvailisit suomenkielisten homomiesten puhetta? Kirjoita vapaasti." avulla pyrin saamaan vastauksia siihen, millaisia käsityksiä informanteilla oli suomenkielisten homojen puheesta. Homomiehille erikseen osoitetussa kysymyksessä taas halusin antaa kyselyyn mahdollisesti vastaaville homomiehille tilaisuuden kuvailla omaa puhettaan, samaan tapaan kuin teimme myös haastatteluaineiston keruussa. Vapaan sanan lisäksi mukaan, jotta saisin arvokasta jälkikäteistä palautetta kyselyn onnistumisesta sekä muita aihetta sivuavia ajatuksia informanteilta.

Kysely valikoitui menetelmäksi useista syistä. Koin sen sopivan hyvin yhteen haastatteluaineiston kanssa, sillä aineistojen jonkinasteinen samankaltaisuus mahdollistaa niiden sujuvan hyödyntämisen rinnakkain. Verkkokysely on haastatteluun verrattuna taloudellinen, nopea ja tehokas aineistonkeruutapa, ja se takasi myös informanttien anonymiteetin. Lisäksi kun tavoitteena on tutkia informanttien ajatuksia (esimerkiksi toiminnan sijaan), on kysely toimiva menetelmä. Kysely myös kuuluu kansanlingvistiikan tyypillisiin menetelmiin (Mielikäinen & Palander 2002: 91).

Poliittisten nuorisojärjestöjen jäsenet valitsin kyselyn kohderyhmäksi, koska haastatteluaineistonkin informantit olivat pääosin nuoria aikuisia ja informantteja on melko tehokasta tavoitella organisoitujen järjestöjen viestintäväylien kautta. Poliittisesti aktiiviset nuoret olivat sinälläänkin kiinnostava kohderyhmä, koska seksuaalisuuden moninaisuus on ollut suomalaisessa politiikassa ja

mediassa laajasti esillä viime vuosina, etenkin avioliitto- ja äitiyslakeja käsitelleiden kansalaisaloitteiden myötä.

Kyselyaineiston informantit olivat iältään 18–30-vuotiaita. Ikien keskiarvoksi muodostui ~24 vuotta. Informanteista ~52% oli miehiä, ~42% naisia ja loput eivät osanneet tai halunneet vastata kysymykseen. Sukupuolta kysyttäessä kukaan informanteista ei valinnut muu-vaihtoehtoa. Kaikki informantit ilmoittivat äidinkielekseen suomen. Selvä enemmistö (n=40, ~68%) ilmoitti asuvansa Suomen mittakaavassa suuressa, yli 100 000 asukkaan kaupungissa. ~10% informanteista (n=6) ilmoitti korkeimmaksi loppuun suoritetuksi koulutukseksi peruskoulun, mutta yli puolella informanteista korkein suoritettu koulutus oli toisen asteen tutkinto (~46 prosentilla ylioppilastutkinto ja ~15 prosentilla ammatillinen tutkinto). Korkeakoulututkinto oli vajaalla 30 prosentilla vastaajista (~27 prosentilla alempi ja ~2 prosentilla ylempi korkeakoulututkinto). Tyypillisimmin informantti oli opiskelija, sillä opiskelijoita oli vastaajista 32 (~54%). Työssäkäyviä oli 15 (~25%) ja sekä työskenteleviä että opiskelevia 4 (~7%). Työttömiä oli 6 (~10%), pätkätyöläisiä 1 (~2%) ja yrittäjiä 1 (~2%). Kyselyyn vastanneista enemmistö (~64%) oli heteroita, Homomiehiä vastaajista oli ~7% ja muihin seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ~15%. Loput informanteista eivät osanneet tai halunneet vastata kysymykseen seksuaali-identiteetistään.

Toisin sanoen kysely on tavoittanut suomenkielisiä, poliittisissa nuorisjärjestöissä toimivia nuoria aikuisia, joista suurin osa on kaupunkilaisia. Kyselyyn vastaaminen on edellyttänyt kuulumista oman järjestön aktiiveihin ja heille tarkoitettujen viestintäkanavien seuraamista. Kyselyyn vastaaminen on luonnollisesti edellyttänyt myös tietoteknisiä valmiuksia ja välineitä, ja toteutustapa on saattanut karsia osan potentiaalisista vastaajista esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi. Informanteiksi etsittiin tietoisesti pääosin suomea äidinkielenään puhuvia henkilöitä, mikä saattaa osaltaan selittää esimerkiksi RKP-nuorten vähäistä osuutta informanteista. On tärkeää tiedostaa, että tavoittamatta jääneiden henkilöiden käsitykset saattavat poiketa suuresti tavoitettujen henkilöiden käsityksistä, ja että informantit edustavat tässä tutkielmassa käytännössä vain itseään, eivät laajempaa joukkoa. Kyselyaineisto yhdistettynä haastatteluaineistoon sekä aiempaan tutkimukseen aiheesta kuitenkin tuottaa etenkin laadullisessa mielessä kiinnostavia tuloksia. Menetelmällisiä valintoja pohdin vielä tarkemmin luvussa 5.

Informanttien yksityisyys on suojattu, sillä en kerännyt kyselylomakkeella esimerkiksi vastaajien IP-osoitteita tai muita yhteys- tai henkilötietoja. Yksittäisten informanttien antamia tietoja itsestään ei yhdistellä tässä tutkielmatekstissä tavalla, joka mahdollistaisi yksittäisen vastaajan tunnistamisen. Kyselyaineiston informantteihin viitataan lyhenteellä POL sekä vastausten järjestykseen pe-

rustuvalla numerolla 7–66 (vastaajanumerot 1–6 kuuluivat pilottivaiheen vastauksille, ja vastaaja numero 30 jätettiin pois aineistosta kielitieteellisen koulutuksensa vuoksi). Tuhoan alkuperäisen aineiston tutkielman valmistuttua.

3.1.2 Haastatteluaineisto

Haastatteluaineisto koostuu 31 äänitetystä haastattelusta, joista 16 tehtiin Helsingissä ja 15 Tampereella. Haastattelun keskimääräinen kesto on noin 39 minuuttia, ja äänitetyn aineiston kokonaiskesto on noin 20 tuntia ja 23 minuuttia. Helsingissä informantit haastatteli Sanni Surkka, Tampereella minä, ja kaikki haastattelut toteutettiin vuoden 2015 lopulla. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja vastikkeetonta.

Haastatteluihin kutsuttiin vain henkilöitä, jotka olivat oman määrittelynsä mukaan homoseksuaalisia miehiä. Valitsimme homomiehet itsensä haastatteluaineiston informanteiksi, koska sitä kautta tutkittavan ihmisryhmän oma ääni nousee tutkielmassa mahdollisimman hyvin esiin. Homomieheys määrittyy tässä tutkielmassa haastateltujen informanttien itsemäärittelyn ja omien sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiensä kuvailun ja nimeämisen kautta. Vaikka useimmille haastatelluista oma identiteetti oli hyvin selkeä ja mahtui määrittelyihin kuten *homomies*, *homoseksuaalinen mies* tai *mies ja homoseksuaali*, oli vastauksissa myös paljon muitakin sävyjä. Monet määrittivät mieheyden, kiinnostuksen miehiä kohtaan tai molemmat juuri tämänhetkiseksi tilanteekseen, joka on jo elämän varrella muuttunut tai saattaa tulevaisuudessa muuttua. Paitsi että yksi haastatelluista ilmaisi olevansa transtaustainen ja eläneensä eri sukupuoliroolissa ja seksuaali-identiteetissä ennen sukupuolenkorjaustaan, monet varsinkin vanhemmista homomiehistä olivat olleet pitkiäkin aikoja naimisissa tai muussa parisuhteessa naisten kanssa. Kaksi haastatelluista koki seksuaalisen kiinnostuksensa kohdistuvan vain miehiin mutta romanttisen kiinnostuksensa ulottuvan mahdollisesti myös naisiin. Yksi haastatelluista oli aiemmin halunnut olla määrittelemättä sukupuoltaan, mutta sittemmin identiteetti oli muovautunut mieheksi. Jotkut informanteista kokivat sukupuolet ja/tai seksuaalisuudet hyvin häilyviksi, liukuviksi tai joustaviksi ilmiöiksi ja itsensä tyhjentävän määrittelyn siksi hankalaksi tai epärealistiseksi. Yksi kuvaili olevansa *ei-heteroseksuaalinen*, ja yksi *ihan tavallinen heteromies sillä erolla vaan et mä tykkään jätkistä*⁴; toisaalta jotkut olivat omien sanojensa mukaan *sataprosenttisen homoja* tai *hyvin hyvin homoja*. Toisin sanoen informanttien tavat sanoittaa kokemuksiaan ja asettua homomiesten kategoriaan nähden olivat yksilöllisiä, mikä on hyvä pitää mielessä tätä tutkielmaa luukiessa.

⁴ Informantti ei ollut yksin kuvaillessaan itseään *tavallisen heteromiehen* kautta, sillä esimerkiksi serbialaisten nuorten homopoikien seuranhakuilmoituksia tutkinut Ksenija Bogetic (2013: 354–355) totesi niissä toistuvaksi kaavaksi sanojen *normalan strejt gej (normaali hetero homo)* yhdistämisen fraasiksi.

Informantteja etsittiin syksyn 2015 aikana molempien tutkielmantekijöiden lähipiireistä, useilta eri sähköpostilistoilta sekä sosiaalisesta mediasta. Haastattelukutsua välitettiin Pirkanmaan Seta ry:n, HeSeta ry:n, Suomen Karhut Fin-Bears ry:n, Opiskelijavinokkaat – OVI ry:n sekä Sekava-opiskelijaryhmän kautta. Lisäksi kutsu julkaistiin useissa sateenkaariväen Facebook-ryhmissä sekä Qruiser- ja Ranneliike-sivustoilla. Kaikissa kanavissa informanttien etsintään käytettiin samaa haastattelukutsupohjaa (liite 1), jota kuitenkin muokattiin tilanteen mukaan kuhunkin kanavaan paremmin sopivaksi. Lisäksi osa haastateltavista löydettiin lumipallo-otannalla. Lumipallo-otannassa informantti kutsuu seuraavan informantin haastatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2009: 86). Tällä tavoin pystytään hyödyntämään jo haastateltujen informanttien sosiaalisia verkostoja aineiston laajentamisessa.

Haastatteluaineiston informantit asuivat kaikki Helsingissä, Tampereella tai näiden kaupunkien lähialueilla. Valtaosa informanteista oli kuitenkin muuttanut muualta Suomesta, mihin liittyi joidenkin informanttien *homopakolaisuudeksi* nimittämä ilmiö, jossa jotkut pienten paikkakuntien homomiehet muuttavat joko Suomessa suurempiin kaupunkeihin tai ulkomaille paetakseen kotipaikkakuntiansa homofobista ilmapiiriä. Informantit olivat iältään 22–70-vuotiaita; melkein kaksi kolmasosaa heistä oli kuitenkin alle 30-vuotiaita.

Taulukko 1: Haastateltujen ikäjakauma (N=31).

Ikä	Hlöä
22–29	18
30–39	6
40–49	2
50–59	1
60–70	4

Kaikki informantit ilmoittivat äidinkielekseen suomen, eikä esiin noussut maahanmuuttotautaa kuin yhden informantin, joka kertoi syntyneensä Ruotsissa, kohdalla. Kaikki haastatellut olivat valkoihoisia ja vaikuttivat päällisin puolin terveiltä ja vammattomilta yksittäisiä mielenterveyden ja liikkumisen ongelmia lukuun ottamatta (mikä ei tietenkään sulje pois esim. näkymättömiä vammoja tai sairauksia). Yksi informanteista toi esiin transtaustansa, mutta asiaa ei erikseen tiedusteltu. Kenelläkään informanteista ei ollut yliopistotasoisia kielitieteellistä koulutusta. Noin puolet haastatteluaineiston informanteista oli korkeakoulutettuja tai haastatteluhetkellä korkeakoulussa, puolet taas korkeimmillaan toisen asteen tutkinnon suorittaneita. Tähän aineistoon on tavoitettu ainoastaan tavalla tai toisella sateenkaariyhteisöihin kuuluvia ja niihin liittyviä internetpohjaisia viestintäkanavia seuraavia henkilöitä. Tätä tutkielmaa lukiessa onkin hyvä pitää mielessä, että informantit eivät edusta kaikkia Suomen tai edes Helsingin ja Tampereen lähialueiden homomiehiä, vaan otanta on monella

tapaa painottunut. Tavoittamatta jääneiden henkilöiden kokemukset ja käsitykset saattavat erota merkittävästi tavoitettujen henkilöiden vastaavista.

Haastattelumuotoinen aineisto on tutkielman tutkimuskysymysten kannalta luonteva valinta, sillä "[k]un haluamme kuulla ihmisten mielipiteitä, kerätä tietoa, käsityksiä ja uskomuksia tai kun haluamme ymmärtää, miksi ihmiset toimivat havaitsemallamme tavalla tai miten he arvottavat tapahtumia, on luonnollista keskustella heidän kanssaan" (Hirsjärvi & Hurme 2008: 11). Tutkielman tarkoituksena on selvittää informanttien asenteita, ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä, joihin pääsee luontevasti käsiksi keskustelemalla. Esimerkiksi kirjoitustehtävään verrattuna haastattelumuoto oli hyvä, sillä lisäkysymyksiä oli mahdollista tehdä puolin ja toisin, ja informantit saattoivat halutessaan myös imitoida omassa puheessaan mielestään homomaisia piirteitä.

Lisäksi hain kysely- ja haastatteluaineiston sekä erilaisten teoriataustojen yhdistämisellä tutkielmaani triangulaation mahdollisia hyötyjä. Jotkut pitävät triangulaatiota luotettavuutta lisäävänä, toiset eivät. Joka tapauksessa triangulaatio voi nostaa tutkimuksen kiinnostavuutta. (Tuomi & Sara-järvi 2009: 15, 149.)

Haastattelut sovittiin informanttien kanssa yleensä sähköpostilla. Ennen varsinaista haastattelua informantit saivat luettavakseen ja allekirjoitettavakseen tutkimusluvan (liite 3), minkä lisäksi haastattelija esitteli lyhyesti haastattelun teemat. Painotimme informanteille, että mihinkään kysymykseen ei ole pakko vastata, ja haastattelusta oli mahdollista kieltäytyä vielä ennen äänittämisen aloittamista. Useimmille kerrottiin myös, että tutkielmissa ei analysoida informanttien puhetta itsessään, vaan puheen sisältöä.

Taustakysymysten tarkoituksena oli kerätä tietoa koko informanttiryhmän kuvailua varten. Lisäksi tavoitteena oli mahdollistaa sen analysoiminen, millä taustatekijöillä mahdollisesti on yhteyksiä informanttien käsityksiin. Homokulttuuria käsiteltiin haastattelussa homososiolektin ankkuroimiseksi kulttuurikontekstiin sekä sen selvittämiseksi, kuinka kiinteästi informantit kuuluivat kyseiseen alakulttuuriin. Olennaisin osa kysymyksistä kuitenkin käsitteli informanttien käsityksiä homomiesten puheesta, omasta puheestaan ja stereotypioista liittyen homomiesten puheeseen. Muiden ihmisten suhtautumisesta homouteen ylipäätään kysyttiin puheeseen liittyvien stereotyyppien liittämiseksi yleisesti stereotyyppioihin ja homoihin kohdistuviin asenteisiin. Haastattelukysymyksiin voi tutustua tarkemmin liitteessä 2.

Kysymyksistä pyrimme tekemään mahdollisimman selkeitä ja suorita huolimatta siitä, että joidenkin niistä kohdalla täytyi miettiä niiden mahdollista loukkaavuutta tai arkaluontoisuutta. Muodostimme myös jonkin verran vaihtoehtokysymyksiä (ks. ISK § 1679), koska emme halunneet olettaa liikaa informanttien käsityksistä mutta keskustelua täytyi kuitenkin ohjata tiettyihin aihealueisiin.

Usein niin yksinkertaiset kuin disjunktiiisetkin vaihtoehtokysymykset toimivatkin haastatteluissa enemmänkin retorisisina keskustelun avaajina kuin kirjaimellisina vaihtoehtokysymyksinä.

Ennen varsinaisia haastatteluja kysymykset (liite 2) testattiin kahdella pilottihaastattelulla, joista yksi tehtiin Helsingissä, toinen Tampereella. Kysymyksiä tarkennettiin hiukan pilotoinnin perusteella ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista. Kaikki haastattelut pidettiin vuoden 2015 lopulla, useimmat niistä yliopistojen tiloissa. Haastattelut äänitettiin.

Kasvokkainen yksittäishaastattelu valikoitui menetelmäksi, koska se mahdollisti luvan omakätisen allekirjoituksen, äänenlaadultaan hyvän tallennuksen sekä luottamuksellisen tilanteen. Pidän yksilöhaastattelua myös ryhmähaastattelua parempana siitä syystä, että yksittäishaastattelussa informantit eivät kuulleet toistensa vastauksia, jolloin ne eivät myöskään vaikuttaneet toisiinsa eikä syntynyt painetta yksimielisyyteen.

Haastatteluja voisi kuvailla puolistrukturoiduksi yksilöhaastatteluiksi. Kysymykset laadittiin kyllä etukäteen, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut. Kysymyksiä ei myöskään esitetty kaikille haastatelluille täsmälleen samassa muodossa tai järjestyksessä, koska pyrimme jäljittelemään haastatteluissa melko rentoa arkikeskustelua ja seuraamaan luontevasti keskustelun kulkua. Joitakin kysymyksiä jätettiin kysymättä, jos informantti vastasi siihen toisen kysymyksen yhteydessä, ja haastattelutilanteessa usein myös esitettiin ylimääräisiä tarkennuskysymyksiä. Ennen haastattelun alkua informanteille myös kerrottiin, että haastattelu on vapaamuotoinen ja siinä saa kertoa vapaasti, mitä mieleen tulee. Usein informantin oma-aloitteiselle puheelle annettiin paljonkin tilaa.

Haastattelutyöliien yhdenmukaisuudesta pidimme huolta kuuntelemalla aineistonkeruun aikana kaikki toistemmekin tekemät haastattelut. Näin pystyimme tekemään samankaltaisia muutoksia haastattelutekniikkaan ja esittämään kysymykset hyvinkin samalla tavalla. Erot haastattelutekniikassa siis tuskin ovat päässeet aiheuttamaan merkittäviä eroja Helsingin ja Tampereen aineistojen välillä. Huomionarvoista tosin on, että Surkka tunsi osan Helsingissä haastattelemistaan informanteista, mikä on saattanut vaikuttaa kyseisten haastattelujen kulkuun ja sisältöön tavalla tai toisella.

Informanttien yksityisyyden suojaamiseksi heihin viitataan tässä tutkielmassa pelkästään haastattelukaupungin lyhenteellä (HKI tai TRE) sekä ilmoittautumisjärjestykseen perustuvalla numerolla (0–15). HKI0 viittaa Helsingissä tehtyyn pilottihaastatteluun, joka on myös mukana aineistossa. Tässä tutkielmassa en yhdistä informantin taustatietoja tavalla, joka mahdollistaisi informantin tunnistamisen. Aineiston arkistointiluvan myöntäneiden informanttien haastattelut arkistoidaan Kieli-pankkiin tutkielman valmistumisen jälkeen. Arkistoinnin kieltäneitä informantteja on 2, joten heidän haastattelunsa tuhotaan.

3.2 Analyysimenetelmät

Käytän molempien aineistojen analysoimisessa kolmea lähestymistapaa. Ensimmäinen on sisällönerittely. Sillä tarkoitetaan aineiston määrällistä kuvailua ja luokittelua. Sisällönerittelyn tarkoituksena on osoittaa erilaisten käsitysten painoarvo aineistokokonaisuuden kannalta. Sisällönerittelystä jatkan sisällönanalyysiin, joka on laadullisempi lähestymistapa ja jonka tarkoituksena on täydentää ja selittää erittelyä ja kuvailla aineistoja eri näkökulmista.

Tämän tutkielman tapauksessa olennaista on myös maallikoiden käyttämien ilmausten "kääntäminen" kielitieteen kielelle ja luokittelu kielitieteellisestä näkökulmasta, koska maallikoiden käytämä kieli eroaa usein lingvistien käyttämästä kielestä. Analyysissäni edellä mainittuihin kietoutuu myös feministinen ote. Feminismien kirjavasta joukosta olen valinnut muutamia analyysiäni ohjaavia ajatuksia ja työtapoja. Sovellan analyysissäni queer-tutkimukselle tyypillistä vastustavaa lukutapaa. Myös intersektionaalisuudella on tutkielmassani sijansa.

Sisällönanalyysi perustuu aineiston sisällölliseen luokitteluun, teemoitteluun ja/tai tyypittelyyn. Kyse on siis suuren tekstimassan järjestelystä niin, että siitä saadaan tiivistettyä olennaiset osat tulkintaa varten. Sisällönanalyysiä on käytetty esimerkiksi käsitysten kuvaamiseen, kuten tässäkin tutkielmassa. Sisällönanalyysi on pohjimmiltaan tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin (tässä tapauksessa kysely- ja haastatteluvastausten) merkityksiä. Lopputuloksena syntyy kvantitatiivista analyysiä ja toisaalta myös sanallinen kuvaus aineiston sisällöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 15, 10–106.)

Tämän tutkielman sisällönanalyysi on aineistolähteinen yhdistelmä teemoitteluun ja luokittelua (jaottelusta ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 92–93). Tutkimuskysymysten ohjaamana kävin aineistot läpi useita kertoja ja erotin niistä tutkielman kannalta olennaiset osat (pelkistetyt ilmaukset, ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 109). Nämä osat koodasin teemoihin (esim. homososiolektin piirteet) ja teemojen sisällä luokkiin (esim. äänenkorkeuden vaihtelut, nonverbaliikka). Luokkia käsittelen työssä niin määrällisesti (esimerkiksi taulukoissa kvantifioiden) kuin niitä uudelleen yläluokiksi klusteroiden, kuvaillen ja tulkitenkin. Koodaamisessa ja litteroinnissa käytin avuksi Atlas.ti-ohjelmaa, joka on tarkoitettu laadulliseen tutkimukseen ja jossa on mahdollista tehdä koodaus, muistiinpanot ja tarvittaessa litterointi suoraan äänitiedoston yhteyteen, mikä helpotti haastatteluaineiston käsittelyä.

Haastattelut litteroin vain niiltä osin kuin tarvitsin haastattelukatkelmien litteraatteja esimerkiksi lopulliseen tutkielmaan. Litteraatit ovat alkuperäiselle puheelle uskollisia sanatasolla. Muutoin ne ovat hyvin karkeita, sillä tarkat ääntämisen yksityiskohdat, hengitykset, sävelkulut, päällepuhunnan kohdat tai taukojen kestot eivät ole tässä yhteydessä olennaisia. Litterointimerkit olen listannut liitteessä 5.

Samalla kun olen redusoinut pelkistettyjä ilmaisuja ja luokitellut niitä erilaisiin luokkiin, olen myös luonnollisesti joutunut niin sanotusti kääntämään maallikkotermejä kielitieteen kielelle. Ei-kielitieteilijöiden käyttämät termit ja käsitejärjestelmät ovat erilaisia kuin kielitieteilijöiden, joten aina informanttien vastauksia ei ole kovinkaan helppo suhteuttaa lingvistiseen terminologiaan (Niedzielski & Preston 2000: 3–5). Samalla maallikkotermeillä voidaan tarkoittaa monia eri asioita samoin kuin samaa asiaa voidaan kuvailla useilla eri termeillä. Informantit käyttivät paljon sellaisia ilmaisuja kuin *puhua nenään* (puhua nasaalisesti), *heilutella käsiä* (yläkäsitemonverbaaliikka ja alakäsitemonverbaaliikka) tai *hintonaatio* (muodostettu sanoista *hintti* ja *intonaatio*, alkuperäisessä kontekstissaan tarkoittaa kuitenkin homomiesten puhetapaa laajemmin kuin vain homomiehille tyypillisinä intonaatioina). Vastauksia tulkitessani olen joutunut turvautumaan yksinkertaisesti tekstiyhteyteen, omaan maailman- ja kielitietooni ja intuitioon sen suhteen, mitä informantit ovat tarkoittaneet. Tämän työn yläotsikko *Homoässä, hintonaatio ja heiluvat kädet* havainnollistaakin sitä metakieltä, jota informantit käyttivät puhuessaan homososiolektistä.

Feministiset käytännöt näkyvät tässä tutkielmassa lähinnä tulkintojen taustalla vaikuttavina lukutapoina. Kuten avasin jo luvussa 2.3, vastustavassa lukutavassa nostetaan esiin aineiston moninaisuuksia, aukkoja ja ristiriitoja sekä sen esiin tuomia vastakkainasetteluja ja hierarkioita. Sen jälkeen hierarkiat ja niiden luonnollisuus kyseenalaistetaan. Tällä tavalla puretaan systeemejä, jotka luovat ja mahdollistavat tällaisia hierarkioita ja arvolatauksia. Tehdään esimerkiksi näkyväksi sitä, että keskusta tarvitsee aina marginaalinsa. Esimerkiksi normatiivista heteroutta ei olisi olemassa ilman normista poikkeavia seksuaalisuuksia. Olen vastustavan lukutavan hengessä pyrkinyt kuvaamaan aineistoja paitsi niiden homogeenisyyden, myös niiden heterogeenisyyden näkökulmasta. Aineistojeni analyysissä (luku 4) olen etsinyt erilaisia vastakkainasetteluja ja niiden välisiä hierarkioita. Niitä osoittamalla pyrin kyseenalaistamaan niitä ja niiden taustalla vaikuttavia systeemejä.

Kuten kirjoitin luvussa 2.3, intersektionaalisuus puolestaan korostaa sitä, miten identiteettejä muovaavat kategoriat risteävät ja lomittuvat keskenään. Esimerkiksi seksuaalisuuksia ei voi käsitellä ilman sukupuolta, ja jokainen homomies on paljon muutakin kuin homo ja mies. Tämä näkökulma kulkee taustavireenä mukana tämän tutkielman eri osissa; olen pyrkinyt huomioimaan intersektionaalisuuden paitsi kuvaillessani edellä informanttejani mahdollisimman monesta näkökulmasta, myös osoittamaan eri identiteettikategorioiden risteyskohtia myös analyysin tasolla. Olen pyrkinyt lisäksi tietoisesti tuomaan esiin omaa tutkijapositioniani sekä osoittamaan aineistojeni aukkoja esim. siltä osin, millaisia henkilöitä aineistonkeruuni on tavoittanut ja millaisia jättänyt sen ulkopuolelle.

4 AINEISTOJEN ANALYYSI

Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa pureudun siihen, mitä mieltä informanttini ilmaisivat olevansa homososiolektin olemassaolosta. Toisessa alaluvussa analysoin informanttien käsityksiä homososiolektin käytön intentionaalisuudesta ja syistä, minkä jälkeen luvussa 4.3 erittelen homososiolektin piirteitä eri informanttiryhmiä näkökulmista. Tarkastelen informanttien ilmaisemia asenteita homososiolektiä kohtaan luvussa 4.4.

4.1 Homososiolektin olemassaolo

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, onko informanttien mielestä homososiolektiä ylipäätään olemassa. Kysymys kielimuodon olemassaolosta on monimutkainen, mutta olen silti pyrkinyt tulkitsemaan informanttien vastauksia parhaani mukaan ja jaottelemaan sen pohjalta informantit karkeasti ryhmiin. Taulukossa 2 olen luokitellut haastateltujen vastaukset siihen, onko suomalaisilla homomiehillä jokin tietty, tunnistettava puhetapa, ja homososiolektin olemassaoloa koskevat kommentit kysymykseen siitä, miten suomenkieliset homomiehet puhuvat. Mukana taulukossa ovat siis kaikki molempien aineistojen informantit.

Taulukko 2: Informanttien käsitykset homososiolektin olemassaolosta (N=90).

	Pitää varmana	Ei kyseenalaista	Painottaa variaatiota	Kyseenalaistaa	Ei usko	Kanta epäselvä
Kysely	1	9	16	12	17	4
Haastattelu	1	2	22	6	0	0
Yht.	2	11	38	18	17	4

Informanteista kaksi ilmaisi eksplisiittisesti pitävänsä homososiolektiä olemassa olevana asiana. Lisäksi 11 informanttia näytti implisiittisesti pitävän homososiolektin olemassaoloa varmana, sillä he eivät tuoneet vastauksissaan ilmi, että kyseenalaistaisivat homososiolektin olemassaolon, eivät uskoisi siihen lainkaan tai ajattelisivat vain osan homoista käyttävän sitä tai siinä olevan sisäistä variaatiota. Vain 14% informanteista siis vaikutti uskovan homososiolektiin aukottomasti.

Homososiolektin olemassaolon kyseenalaisti 18 ja kiisti 17 informanttia. Vähintään epäilevällä kannalla siis oli tulkintani mukaan 35 informanttia eli 39% kaikista informanteista. Vielä useammat

informantit kuitenkin uskoivat homoihin liitetyn puhutavan olemassaoloon mutta painottivat kuitenkin, että sitä käyttää vain osa homomiehistä tai että homososiolektissä on sisäistä variaatiota, joka johtuu puhujan muista ominaisuuksista, kuten iästä, koulutustausta tai asuinpaikasta. Tällä kannalla oli yhteensä 38 informanttia eli 42% kaikista informanteista.

Informantin sukupuoli, ikä, koulutustausta tai asuinpaikkakunnan koko ei näyttänyt olevan yhteydessä siihen, miten informantti suhtautui homososiolektin olemassaoloon. Myöskään informantin seksuaali-identiteetillä ei näyttänyt olevan merkittävää yhteyttä homososiolektiin uskomiseen. Taulukossa 2 toki herättää huomiota se, että kukaan haastatelluista homomiehistä ei ilmaissut, ettei lainkaan uskoisi homososiolektin olemassaoloon. Kyse voi kuitenkin olla enemmänkin kysely- ja haastatteluaineiston erosta, sillä haastattelussa sosiaalinen paine on voinut vaikuttaa siten, että informantit ovat pyrkineet vastaamaan sillä tavalla, jonka ovat olettaneet sosiaalisesti hyväksytyimmäksi tai haastattelijaa eniten miellyttäväksi. Pelkästään se, että informantti on kutsuttu tunnin mittaiseen homomiesten kieltä käsittelevään tutkimushaastatteluun, on varmastikin ohjannut ajattelemaan, että tällainen kielimuoto on ainakin jossain mielessä olemassa.

Myöskään kyselyyn vastanneiden informanttien puoluekanta ei mitenkään aukottomasti selittänyt suhtautumista homososiolektin olemassaoloon. Keskustanuorissa oli kuitenkin lievää nojausta homososiolektiin uskomisen suuntaan, sillä kukaan keskustanuorista ei kirjoittanut, että ei lainkaan uskoisi homososiolektiin, ja ei-kyseenalaistajista suurin osa oli keskustanuoria. Vasemmistonuoret puolestaan olivat skeptisemmällä kannalla, sillä kukaan vasemmistonuorista ei pitänyt homososiolektin olemassaoloa varmana tai jättänyt lainkaan kyseenalaistamatta sitä. Lisäksi hiukan yli puolet vasemmistonuorista ilmaisi, että ei lainkaan uskonut homososiolektin olemassaoloon. Näihin huomiointeihin on kuitenkin suhtauduttava varovasti, sillä informanttien määrä oli melko pieni.

Monet informantit erottivat vastauksissaan toisistaan stereotyyppisen käsityksen homomiesten puheesta ja homomiesten todellisen puheen. Esimerkissä (2) POL37 ilmaisee tuntevansa stereotyyppiset homososiolektin piirteet mutta huomanneensa, että ne eivät osu yksi yhteen todellisuuden kanssa, sillä jotkut heteromiehet saattavat hänen mukaansa kuulostaa stereotyyppisiltä homoilta ja jotkut homomiehet stereotyyppisiltä heteroilta.

Esim. (2), stereotyyppien tiedostaminen

Jos haetaa stereotypiaa, niin homomies puhuu kovaa ja korkealta ja nasaalisti. **Todellisuudessa** tunnen heteromiehiä, jotka huutavat kaiken olevan ihanaa ja rakastavansa kaikkea ja kaikkia, ja homomiehiä jotka kiroilevat kuin merimiehet ja osuvat (sic) suomalaisesta lihasta syövästä heteromiehestä. (POL37)

Informantit ilmaisivat usein tietoisuutta siitä, että esimerkiksi media vaikuttaa oletuksiin homomiehistä ja heidän puheestaan, vaikka tosielämän kokemukset voivatkin olla niiden kanssa ristiriidassa, kuten POL23 kirjoittaa esimerkissä (3).

Esim. (3), median vaikutus käsityksiin

Pohdin asiaa **omia kokemuksia** hyödyntäen. Minulla on kaksi avoimesti homoa kaveria, ja yksi kaveri joka epäilee seksuaalista suuntautumistaan. Puhetyyli erojaa (sic) kaikkien kohdalla, matalampia ja korkeampia ääniä. En siis sanoisi, että pelkästä äänenkorkeudesta voisi mitään päätellä. **Mielikuvat/ennakkoluulot ovat erinäisistä medioista silti jääneet mieleen.** [-] Kyse on enemmänkin stereotyyppioista [-]. (POL23)

Kokonaisuudessaan informanttien käsitys homososiolektin olemassaolosta näyttäytyi monisävyisenä ja -tasoisena. Yleisesti ottaen informantit ilmaisivat liittävänsä homoihin jonkin tietyn puhettavan, mutta sen yleistäminen kaikkien homomiesten käyttämäksi tai jokaisella puhujalla aivan samanlaiseksi oli harvinaista. Pieni osa kyselyyn vastanneista informanteista tosin oli sillä kannalla, että mitään homoille tyypillistä puhetapaa ei ole olemassa.

4.2 Homososiolektin intentionaalisuus ja syyt

Mikäli oletetaan, että homososiolekti todella on olemassa, miksi homomiehet käyttävät sitä? Tekevätkö he sen intentionaalisesti? Jos eivät, mistä puhetapa silloin johtuu? Entä karttavatko jotkut homomiehet homososiolektin käyttöä ja jos karttavat, mistä syistä? Tässä alaluvussa käsittelemme informanttien käsityksiä homososiolektin intentionaalisuudesta sekä homososiolektin käyttämisen tai karttamisen syistä.

Intentionaalisuudella tarkoitan tässä tutkielmassa sitä, onko puhuja tietoinen käyttämästään kielimuodosta ja käyttäkö hän sitä johonkin tarkoitukseen. William Leap kuvailee kielen intentionaalista käyttöä seuraavasti:

Ihmiset käyttävät kieltä intentionaalisesti, jotta voisivat kommunikoida halutun viestin tietyn puhetilanteen muille osallistujille, ja valitsemalla mahdollisista vaihtoehdoista kieliopissa ja diskurssissa he pystyvät rakentamaan viestilleen sellaisen esitystavan, joka palvelee heidän tarkoituksensa. (Leap 1993: 46, suom. ML)

Taulukossa 3 olen eritellyt informanttien ilmaisemia kantoja siihen, onko homososiolektin käyttö tai karttaminen intentionaalista.

Taulukko 3: Informanttien käsitykset homososiolektin intentionaalisuudesta (N=90).

	Intentionaalista	Ei intentionaalista	Kyllä ja ei	Kanta epäselvä
Kysely	3	1	4	51
Haastattelu	3	4	17	7
Yht.	6	5	21	58

Kuten taulukosta 3 on nähtävissä, suurimman osan informanteista kanta asiaan jäi epäselväksi. Tämä johtuu pitkälti siitä, että kyselyssä asiaa ei erikseen kysytty, joten vain pieni osa informanteista tuli siinä kommentoineeksi homososiolektin käytön intentionaalisuutta. Haastatteluissa intentionaalisuusnäkökulma tuli selvemmäksi useampien haastateltujen osalta, mutta haastateltujen keskuudessa selvästi tyypillisintä oli nähdä intentionaalisuus kaksijakoisesti: joillakin tai joskus homososiolektin käyttö tai karttaminen voi olla tietoista ja tarkoitushakuista, mutta se ei koske kaikkia tai aina.

Esim. (4 a), kahtalainen näkemys homososiolektin intentionaalisuudesta

HKI7: en mä usko et kukaan niinku varta vasten alkaa rakentamaan, tai no varmasti jotku. mä veikkaan et ihan tosi suurella osalla se tulee ihan vaan luonnostaan

HKI7 kertoo esimerkissä (4 a), että uskoo vain harvojen rakentavan puheestaan tarkoituksella homomaisempaa. Hän arvelee, että selvästi suurimmalla osalla puhetapa *tulee ihan vaan luonnostaan*.

Myös joissain kyselyvastauksissa esiintyi samanlaisia ajatuksia kuin HKI7:llä. Esimerkissä (4 b) POL33 ilmaisee toisaalta, että homomiehet saattavat halutessaan käyttää homososiolektiä korostaakseen omaa homouttaan, mutta on myös mahdollista, että jotkut homomiehet puhuvat niin luonnostaan, jolloin homososiolektin käyttö olisikin ei-intentionaalista.

Esim. (4 b), kahtalainen näkemys homososiolektin intentionaalisuudesta

Kyse saattaa olla myös että **halutaan korostaa** omaa homoutta ja kuulua omaan porukkaan. Puhetapa voi olla hyvä **keino korostaa** omaa erillisuutta (sic) ja identiteettiä. Tai ehkä osa homomiehistö (sic) **vain puhuu niin luontaisesti**. Mielestäni joidenkin homomiesten puhetapa on vähän ärsyttävä mutta jokainen puhukoon (sic) miten **haluaa** [--] (POL33)

Kuva siitä, miten informantit kokevat homososiolektin käytön intentionaalisuuden asteen, jää valitettavasti hiukan epäselväksi, ja monet informantit olivat siitä itsekkin epävarmoja. Eräänlaisen kurkistusikkunan homososiolektin intentionaalisuuden asteeseen tarjoavat kuitenkin myös informant-

tien tarjoamat selitykset homososiolektin käytölle tai sen karttamiselle. Ne esittelen seuraavaksi taulukossa 4. Taulukosta olen kuitenkin jättänyt pois kaikki sellaiset syyt, jotka mainitsi vain yksi informantti.

Taulukko 4: Syyt käyttää tai välttää homososiolektiä (N=90).

Syyt käyttää homososiolektiä	Maininneiden lukumäärä
Sosiaalinen ympäristö tai homokulttuuriin kuuluminen	28
Identiteetin tai imagon rakentaminen tai viestiminen	18
Juhliminen (humala, homobaari)	11
Huumori, kielellä leikkiminen, imitointi	10
Median malli	9
Huomion hakeminen	9
Stereotypian toteuttaminen	8
Emansipaatio	7
Ikä tai sukupolvi	6
Mieltymys tai halu	3
Syyt joko käyttää tai välttää homososiolektiä	
Kaappi tai riskinoton kieli	22
Luontainen puhetapa	11
Syyt välttää homososiolektiä	
Uskottavuuden tavoittelu	2

Kuten taulukosta 4 on nähtävissä, myös käsitykset homososiolektin käytön tai karttamisen syistä vaihtelivat informanttien keskuudessa. Yleisintä kuitenkin oli liittää homososiolektin käyttö puhujan sosiaaliseen ympäristöön ja/tai yhteyksiin homokulttuuriin. Jotkut informanteista ajattelivat, että homososiolektiä käytetään homoista ja/tai naisista koostuvaan kaveripiiriin kuulumiseksi tai sen seurauksena. Myös puhujan perhetaustaa ja esimerkiksi äitiä arveltiin puhutavan omaksumisen syyksi.

Esim. (5 a), sosiaalistuminen feminiiniseen kieleen

Äänenpainoissa voi välillä huomata femininiiniseksi luokiteltavia piirteitä, ainakin silloin kun homomies viettää paljon aikaa naisten kanssa. Kaiken tämän avainsana on sosiaalistuminen. (POL15)

Esim. (5 b), omaan porukkaan kuuluminen

Kyse saattaa olla myös että halutaan korostaa omaa homoutta ja kuulua omaan porukkaan. (POL33)

Esim. (5 c), äidin matkiminen

- HKI4: ihmisethän oppii ja, ja, lapset etenki oppii, matkimalla
 SS: joo
 HKI4: etenkin vanhempiansa, ja **jos hän on enempi kiinnostunu äitin tekemisistä kun isän tekemisistä, niin hän todennäköisesti, sitte tuottaa äitin tyylistä, ilmasua**
 SS: joo
 HKI4: kuin isän tyylistä ilmasua, että kyllä se niinkun sieltä lähtee, pitkälle

Välittömän lähipiirin lisäksi jotkut informanteista ilmaisivat ajattelevansa, että homososiolektin käyttö liittyy kuulumiseen homomiesten kulttuuriin tai sen erilaisiin alakulttuureihin. Jotkut informanteista käsittivät homososiolektin myös sellaiseksi homokulttuurin osaksi, joka periytyy sukupolvelta toiselle. Tällöin homososiolektin lähteeksi muodostuisivat vanhemmat homomiehet.

Esim. (6 a), homokulttuurin trendit

He myös seuraavat ja mukautuvat alakulttuurin vallitseviin trendeihin (POL43)

Esim. (6 b), alakulttuurien erikoissanasto hakusanoina

- ML: ymmärsin tästä siis jotenkin niin, että, että tota, ne sanat on sellasia jotka jotenkin liittyy niihin omiin kiinnostuksenkohteisiin tai
 TRE11: **omiin kiinnostuksenkohteisiin** joo ja
 ML: siihen alakulttuuriin itsessään
 TRE11: nii, ehkä ne on semmosii et niinku niitten, perusteella sitte, pystyy paljon, niinku helpommin ja, nopeemmin niinku, **havainnoimaan et kuka muu on kiinnostunu samasta ja, kuka ei o**
 ML: joo, mm
 TRE11: **vähän niinku hakusanoja**

Esim. (6 c), homososiolekti periytyvänä homokulttuurina

- HKI9: mä uskon et, niinku **yhteisö itsessään** sitä, tietyissä hetkissä niinku, **vahvistaa**
 SS: joo
 HKI9: just näitten, kun **luodaan sitä yhteisöllisyyttä** ja ja, **koonnutaan**. kenties, niinkun, pidetään hauskaa. niin, leikitään sillä kielellä
 SS: joo

HKI9: ja se sitten niinku vahvistaa sitä taas. levittää tap-, **vie perinnettä eteenpäi**, tietyllä lailla

Homobaari, juhliminen ja humala hahmottuivat aineistoissa tyypilliseksi homososiolektin käyttökontekstiksi. Tämä sopii luontevasti teoriaan homososiolektin oppimisesta homopiireissä, toisten homojen seurassa, osana homokulttuuria ja ns. homo-orientoituneissa tiloissa.

Esim. (7), homobaari turvallisena homososiolektin käyttöympäristönä

HKI0: semmoset niinku tosi jotenkin ilmiselvimmät stereotyyppisesti puhuvat on löytyy sieltä **yökerhoista**. että siellä **siellä paljon kuulee sitä** ja, mä luulen että siinä on, sil on paljon tekemistä sillä **ympäristöllä jossa pystyy, pystyy ilmasemaan itteensä, omimmallaan tavalla**. ja jotenki koen että, et et se on niinku myös sellanen **turvallinen ympäristö**, tuoda asioita ilmi tosi jotenki överistikin

Osa henkilöistä piti puhutapaa opeteltuna, mutta toisin kuin yhdysvaltalaiset homomiehet esimerkiksi Leapin aineistoissa (1993), meidän haastattelemamme homomiehet eivät juurikaan nosta neet esiin homososiolektiä positiivisena, tavoiteltuna kieli- ja kulttuurikompetenssina, jonka oppiminen vaatisi aktiivista harjoittelua esimerkiksi peilin edessä tai homotuttavien kanssa. Vain yksi haastatelluista homomiehistä toi esiin oman kielitaidon puutteensa homososiolektin osalta, ja yksi piti itseään taitavana homososiolektin puhujana.

Muita ympäristön vaikutusta korostavia syitä taulukossa 4 ovat median antama malli sekä stereotypian toteuttaminen. Stereotypian toteuttaminen liittyy myös melko yleisesti mainittu identiteetin tai imagon rakentaminen tai viestiminen – (mahdollisesti median mallin mukaisen) stereotyyppisen homomiehen tavoin puhumalla voi joidenkin informanttien mukaan viestiä muille omaa homouttaan.

Sekä kysely- että haastatteluaineistoista hahmottuikin yksi hallitseva teema, joka liittyy kiinnostavasti sekä homososiolektin käytön että sen karttelun syihin. Haastateltujen homomiesten elämäntarinoissa ja myös kieleen liittyvissä tavoissa toistuu kaapin ja kaapista tulemisen, piilottamisen ja näyttämisen teema. Kaapista tuleminen onkin monien tutkijoiden mukaan hyvin keskeinen kokemus homomiesten päivittäisessä elämässä (Edgar 1994: 222).

Kuten kirjoitin jo luvussa 2.4.1, William Leap käyttää käsitettä riskinoton kieli (*language of risk*), joka tarkoittaa diskurssitason piirrettä, jonka avulla homot pyrkivät maksimoimaan sosiaaliset hyödyt ja minimoimaan sosiaaliset haitat ilmaistessaan seksuaali-identiteettinsä kielellisesti. Kyse on hienovaraisista keinoista, joilla homo voi tuoda suuntautumisensa esiin siten, että homososiolektiin

vihkiytymätön ei sitä ymmärrä. Monet haastattelemistamme homomiehistä näkivät kielen välineenä, jota voi käyttää yhtä lailla oman suuntautumisen piilottamiseen kuin esiin tuomiseenkin eri tilanteissa, ja erityisesti aiempina vuosikymmeninä sen nähdään olleen suojautumiskeino homovihamieliseltä yhteiskunnalta. Tässä kiteytyykin myös Hayesin (1981: 56) huomio siitä, että homososiolektin käytötarkoitukset ovat yhtä aikaa vastakkaiset: yhtäältä homouden piilottelu hämää kiertoilmauksia käyttäen ja toisaalta homojen keskuudessa oman identiteetin ylpeä ilmentäminen. Toisin sanoen homososiolektin piirteeksi voi hyvin perustein laskea myös oman homouden peittelyn kielellisin keinoin (ks. esimerkit [8 a]–[9 c]). Tämä on kiinnostavaa, sillä vaikka sosiolektin tarkoitukseksi voisi olettaa sosiaalisen ryhmän yhteenkuuluvuuden vahvistamisen, näyttää homososiolektillä olevan myös vähemmistöjäsenyyden piilottamisen ja ulkopuolisten ulos sulkemisen funktio.

Jotkut vanhimmista haastattelemistamme miehistä kertoivat Suomessakin olleen 1940–70-lukujen tienoilla homopiireissä tapana viitata keskusteluissa homomiehiin naisten etunimillä, esimerkiksi *Markku* saatettiin tuntea nimellä *Marketta* tai *Juha* nimellä *Julia*. Syitä oli ilmeisesti useita, mutta yhtenä saattoi olla kaapin ylläpitäminen, turvallisuus ja virkavallalta suojautuminen.

Esim. (8 a), riskinoton kieli

- HKI12: no siis, joskus aikasemminhan siis, öö tavallaan niinku hämät- siis, viiskytluvulla, nelkytluvulla, niin, viime vuosisadalla, nii **ku, homoseksuaalisuus oli rikos ja ja ja sairaus**
- SS: mm
- HKI12: nii, **ihmiset teki, tämmösiä peitehahmoja ja, puhuttii Markku voi olla Marketta tai tämmöstä**
- SS: nii nii
- HKI12: [--] mut näin toimittiin silloin mulla, munkin m- jotkut vanhemmat ja jo edesmenneetki ystävät on kertonu siitä että sitä on niinkun, **jotenkin, peiteltiin sitä**

Esim. (8 b), riskinoton kieli

- SS: no, mistä se semmonen, tietynlainen puhetapa, se semmonen vähän naisellinen tai miten sä sitä kuvailitkaan
- HKI13: mm
- SS: niin mistä se sun mielestä vois olla lähtösin
- HKI13: no emmä tiä voi- voiko se olla se että se on aik- aikanaan -aan ollu sellanen niinkun, antanu niinkun, VIESTiä ympär- ristölle et et et mä oon sem-

- SS: mm
- HKI13: semmosta **PEItettyä viestiä ympäristölle** et mistä mistä sitmä oon, niinkun jos jo- joskus oli aikanaan semmosii, jotka käytti jotain värillistä nenäliinaa taskussa ja ((--))
- SS: niin niin
- HKI13: jotain viestiä niin tääkin ois joku semmonen tavallaan nin viesti että, et **semmonen joka on kiinnostunu niin tajuaa että AHA**
- SS: niin niin
- HKI13: **tosson, tommonen johonka kannattas tutustua**

Myös nykynuorten keskuudessa kaappi ja kaapista tuleminen ovat kaikista yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta edelleen ajankohtaisia ja vaikuttavat kielenkäyttöön. Monet niin kyselyyn kuin haastatteluunkin vastanneista ilmaisivat ajattelevansa, että pelkäänsä suuntautumisestaan avoimet homomiehet käyttävät homososiolektiä, kun taas kaapissa olevat karttelevat sen käyttöä. Monilla haastatelluista oli tästä myös omakohtaisia kokemuksia. Jotkut olivat vältelleet tietoisesti homolta kuulostamista, kunnes olivat tulleet kaapista, ja toisilla tilanteinen homososiolektin karttelu liittyy esimerkiksi työympäristöön. Erityisesti lasten tai vanhusten kanssa työskentelevät kokivat usein aiheelliseksi yrittää puhua mahdollisimman "heterosti" työpaikallaan, vaikka olisivatkin käyttäneet homososiolektiä vapaa-ajallaan, kuten hoitoalalla työskentelevä TRE11:kin kuvailee esimerkissä (9 c). Yksi haastatelluista, TRE14, oli haastatteluhetkellä edelleen pääosin kaapissa, mistä syystä hän koki ehkä alitajuisesti välttävänsä homososiolektin käyttöä. Seuraavat esimerkit heijastelevat kaapin paikka haastateltujen suhteessa homomaiseksi miellettyyn puheeseen.

Esim. (9 a), TRE14 esimerkkinä kaapissa olevasta homosta

- ML: tota, minkähän takia, onks se, valinta vai. mistä se johtuu että **sä et puhu homomaisesti** he he
- TRE14: he he mm, no en mä sitäkään oo niinku miet-tiny. tai no ehkä **olen koittanu välttää sitä.** jossain sitte jos on, niinku, no en ehkä kovin tietosesti mutta, **en ainakaan siihen suuntaan oo pyrkiny**
- ML: mm, minkähän takia
- TRE14: mm, koska ainakin tähän saakka ympäristö on ollu sssellanen että niinkun, **en oo halunnu niinkun, än äs tulla kaapista**

Esim. (9 b), TRE15 ja homouden piilottaminen kielellisin keinoin

TRE15: et tietysti, heterohan käyttäis luontevasti sanaa tyttöystävä mut **mä en tiedä että puhuisinko mää sitte vältämättä niinku heti kättelyssä jollekki tuntemattomalle ihmiselle poikaystävästä, vai olisko se sitte ennemmin niinkun, mmh, käyttäis jotain kie- kiertoilmasua että olen parisuhteessa taikka että, mulla on seurustelukumppani taikka kumppani taikka jotain, jotain toi nin, tämmöistä**

Esim. (9 c), kaapin yhteys puheeseen TRE11:n elämässä ja lähipiirissä

TRE11: jotkut ehkä saattaa vähä. **tullessaan ulos kaapista** niin vähän ehkä **luoda sitä omaa persoonaansakki** sitte ja, **puhepuhetyyli vaihtuu sitte siinä samalla**, että, pari tämmöstäki tapausta tiiän että, siinä niinku vuosien varrella puhe on muuttunu sitte

[--]

TRE11: no siis ainaki, ittestäni mä huomasin jossain vaiheessa sen että kun muutin pienemmältä paikkakunnalt pois ja sit **sen jälkeen kun oli, tullut niinku perheelle ja kavereille kaapista ulos niin sitä. sitä puhetapaa sitä ei enää sillai niinku, siihen ei enää kiinnittäny niin paljon huomioo** sen. sen kanssa ei nähny sillai, niinku vaivaa että, sit- sitä ei enää miettiny että miltä mä kuulostan, mitä sitä ehkä aikasemmin sitä, **siihen kiinnitti paljon enemmän huomioo kun oli vielä, kun oli vielä kaapissa** ja kun, ha- halus vielä että kukaan ei tiedä. tai siis ei halunnu vielä että kukaan tietää ni. **sit sitä rupes aina tarkkaileen itteensä et onks tässä nyt, mun käytöksessäni ja puheessani toiminnassani onks mitään semmost mistä joku vois, saada, selville, tämän salaisuuteni**

[--]

TRE11: töissä se on vaan sitä et, mä olen työntekijänä siinä ja m- se, niinko **mitä mää teen sitten työajan ulkopuolella niin se ei oo mitenkään liitoksissa siihe.** ja sillä ehkä vähän yritän sillai, varsinkin vanhempien, **vanhemman väestön kanssa et, niinko siellä saattaa olla taustalla vielä vähän ennakkoluuloja tai, jotai, jotain nin, aattelin vaan et, neutraloidaan kaikki tollaset, pois siitä.** kun töissä se on taas vähän niinku asiakaskohtaamistilanne niin, niin. siinä sitten tota. kaikki tollaset mitkä vois vaikuttaa siihe,

kaikki tollaset mitkä vois vaikuttaa siihe, asiakassuhteeseen niin, neutraloidaan ne he he

Homobaarin hahmottuminen tyypilliseksi homososiolektin käyttöympäristöksi johtui, kuten mainittua, ainakin joidenkin haastateltujen mukaan sen turvallisuudesta paikkana, joten sekin tukee ajatusta homososiolektin kytkeytymisestä turvallisuuteen ja kaappiin ilmiönä. Homososiolektin välttämiseen liittyi kaapin lisäksi myös uskottavuuden tavoitteluun ainakin kahden informantin mielestä.

Muutamat kokivat homososiolektin käytön kumpuavan kapinasta, kuten heteromiesten puhetta säätelevien normien hylkäämisestä ja kahlitsevista sukupuolirooleista vapautumisesta, mihin viitataan taulukossa 4 sanalla emansipaatio.

Esim. (10), TRE11 kuvailee homososiolektin käyttöä kapinointina

TRE11: oliskoha siin sit vähä sitäki, ku jo- joillaki on se, niinko, hyvin pinnalla se oman maskuliinisuuden korostaminen, ni olisko tää sit vähä niinku vastakkainen, **vastaveto sille että, kaikkien ei välttämät tarvi olla, niin, miehekkäitä ja maskuliinisii** ja mä saan puhuu tällä tavalla jos mä haluun ja, nii. siin on ehkä vähän semmone, emmä tiiä mul tulee vaa mieleen tällai yhtäkkiä et olisko se niinku, **vähä kapinointiiki sitä, sukupuoliroolitust kohtaa.**

Esimerkissä (10) TRE11 epäilee, että homososiolektin käyttö voisi olla kapinointia sukupuoliroolitusta vastaan. Hän kertoo ajattelevansa, että homososiolektin käyttö voi olla vastaveto maskuliinisuuden korostamiselle. (Ks. myös esimerkki ”[21 a], suomalaisen miehen stereotypia”, jossa HKI3 sanoo, ettei homomiehen tarvitse puheessaan yrittää sopia suomalaisen miehen ahtaaseen rooliin.)

Monet informanteista liittivät homososiolektin käytön huumoriin. Yksi heistä kuitenkin näki silläkin vakavan puolen:

Esim. (11), homososiolektin humoristisuus puolustusmekanismina

HKI14: **välillä me tehdään siis todella, niinku, välillä ehkä jopa härskiä pilaa itestämme ja kaikista muista homoista, hehe mikä on siis sillee et, et, ehkä me nauretaan myös samalla ittellemme ja, en mä tiedä et purkautuuko siinä samalla jotain omaa epävarmuutta ja ahdistusta siittä että kaikki ei hyväksy**

Informantti HKI14 kuvaa ylläolevassa esimerkissä itseironista huumoria homojen keskuudessa. Hän pohtii, onko itseironinen homososiolektin käyttö myös tapa käsitellä ulkopuolelta tulevaa homofobiaa, sitä *että kaikki ei hyväksy*. Tässä yhteydessä huumorin ja homososiolektin voi lukea olevan mahdollisesti jonkinlainen puolustusmekanismi: jos homot nauravat äänekkäimmin itse itselleen, ei muiden ihmisten pilkka ehkä satuta samalla tapaa.

Jotkut informantit nostivat esiin median vaikutuksen niin homojen puheeseen liittyvien mielikuvien luojana kuin homojen puheeseen itseensäkin vaikuttavana tekijänä. Jotkut informantit kokivat mediasta saadun kuvan muokkaavan homostereotypiaa ja antavan homomiehille malleja esimerkiksi julkisuudessa olevien homomiesten kautta. Kaikkein voimakkaimmin eri medioista nousi esiin televisio. Tyypillisimmältä lähteeltä vaikuttivat erilaiset komediat ja viihdeohjelmat; eräs informantti ilmaisi erikseen, ettei tiedä esimerkiksi yhtään julkihomoa uutisankkuria. Tyypillisesti median luomaa homostereotypiaa pidettiin globaalina, amerikkalaisista mediatuotteista tai kansainvälisistä formaattiohjelmista kumpuavana ilmiönä.

Informanttien joukossa oli niitäkin, jotka selittivät homososiolektiä ympäristön sijaan perimällä tai muilla fysiologiaan liittyvillä syillä. Jotkut heistä ajattelivat puhutavan johtuvan aivojen tai ääntöelimistön rakenteista tai yleisesti perimästä. Yhdellä informanteista oli myös teoria homomiesten runsaan juhlimisen vaikutuksista hormonitoimintaan. Hän ajatteli, että runsas alkoholinkäyttö saattaa laskea miehen testosteronitasoja tavalla, joka johtaa äänenkorkeuden nousemiseen.

Toisaalta jotkut pitivät homososiolektin käyttöä silkkana huomionhakuisuutena tai tyylivalintana. Muutamit informantit liittivät homososiolektin käytön puhujan ikään tai sukupolveen. Heidän teoriansa iän ja puhutavan suhteesta kuitenkin olivat keskenään hyvin erilaisia.

4.3 Homososiolektin piirteet

Tässä luvussa käsittelen sitä, millaisia puheen piirteitä informantit aineistojen valossa näyttivät liittävän homososiolektiin. Olen jaotellut piirteiden käsittelyn siten, että erittelen sisä-, ulko- ja lähiryhmän käsitykset toisistaan. Sisäryhmällä tarkoitan homomiehiä, lähiryhmällä muihin seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä ja ulkoryhmällä heteroita.

Havainnollistan piirteiden esiintymistä sanapilvillä. Mitä suuremmalla fonttikoolla piirre näkyy sanapilvessä, sitä useammat informantit mainitsivat sen kysely- tai haastatteluvastauksissaan. Vastaavasti mitä pienempi fonttikoko on, sitä harvempi informantti on nimennyt kyseisen piirteen. Aineiston analyysissä olen huomionnut kaikki informanttien mainitsemat piirteet – myös ne, joihin he

Muita homososiolektissä olennaisia piirteitä näyttivät homomiesten mielestä olevan erilaiset äänenkorkeuden vaihtelut (n=11), /s/-äänteen kanonisesta poikkeava ääntäminen (n=11) sekä homomiesten kulttuuriin kuuluva sanasto (n=9, esimerkiksi lainasanat *top*, *bottom*, *darkroom* ja *dragqueen*). Äänenkorkeuden vaihteluista erityistä huomiota sai vuoron lopussa nouseva tai muuten huomiota herättävä intonaatio. Myös yleisluontoiset luonnehdinnat puheen dramaattisuudesta tai teatraalisuudesta (n=12) ja toisaalta tavallisuudesta (n=11) olivat melko yleisiä.

Homomiesten tiheimmin mainitsemia kielenpiirteitä yhdistää se, että ne ovat (homokulttuuriin liittyviä sanoja lukuun ottamatta) feminiinisinä pidettyjä ja etenkin teini-ikäisiin tyttöihin tai nuoriin naisiin liitettyjä (ks. esim. Surkka 2016: 37–38 [nouseva loppuintonaatio], 43 [nasaali], 45 [falsetti], 47 [etinen /s/], /s/:stä myös Vaattovaara & Halonen 2015: 42–44, nousevasta loppuintonaatiosta Routarinne 2008: 125, 139). Tässä viitekehyksessä ei olekaan yllättävää, että korkealle homomiesten mainitsemien piirteiden listalla yltävät myös asenneadjektiivit, jotka niin ikään ovat feminiinisenä pidetty kielenpiirre (Surkka 2016: 50). Asenneadjektiivit taipuvat vertailumuodoissa, voivat saada vahvistukseen erilaisia intensiteettimääritteitä ja ovat lisäksi subjektiivisesti arvottavia (ISK 2004: § 605). Prototyypinen esimerkki asenneadjektiivista on HKI9:n mainitsema ”päivittelyilmaisu” *aivan kauhee*. Siinä *aivan* on ISK:n mainitsema intensiteettimäärite, ja *kauhee* kuvaa puhujan subjektiivista arvostelmaa puheen tarkoitteesta.

Esim. (12), asenneadjektiivit ja intensiteettimääritteet

HKI9:   voidaan käyttää jotain yksittäisiä niinkun, päivittelyilmaisuja että, **aivan kauHEE**

Haastatteluissa yleisimmin esimerkkinä asenneadjektiivista mainittiin kuitenkin *ihana*, jonka myös HKI3 mainitsee alla olevassa esimerkissä.

Esim. (13), *ihana* tyypillisenä asenneadjektiivina

HKI3:   mä oon joskus kuullu ku et mies ei saa käyttää sanaa **ihana**.
en tie miks ei saa käyttää mut tota homothan käyttää hirveesti kaikkee ihanaa ja fantsuu ja tollast

Kokonaisuudessaan sisäryhmä maalasi vastauksissaan kuvan paljon, kovaa ja avoimesti puhuvasta, värikästä kieltä kiroiluineen, päivittelyineen, erilaisine lainauksineen ja huudahduksineen käytävästä homomiehestä. Tähän vilkkaaseen kuvaan kuuluivat myös mm. runsas nonverballiikka, hauskuus ja erilaiset naurut. Lisäksi homojen puheeseen kytkeytyivät helsinkiläisyys, kaupunkilaisuus tai

Esim. (14 a), *korostaa*

Homomiesten puhe **korostaa** ja imitoi puhuttaessa jonkun tekemisistä, ajatuksista yms. (POL10)

Esim. (14 b), *korostetusti*

Vain pieni osa tuntemistani homomiehistä puhuu **korostetusti**, jolloin heidän äänensä kuulostaa astetta feministisemmältä (sic) kuin miehen ääni yleensä. (POL13)

Esim. (14 c), *korostettu, korostaa*

Kuitenkin osa homomiehistä puhuu **korostetun** "naismaisesti" hihittelevät ja välillä nostavat äänen korkeutta **korostaakseen** (sic) jotain sanaa tai tavua. (POL33)

Se, mitä tällä tarkoitettiin, jäi vastauksissa monitulkintaiseksi ja siten epävarmaksi. Jotkut vastaajat ovat saattaneet tarkoittaa, että homomiesten puheessa on korostus samaan tapaan kuin vaikkapa suomea toisena tai vieraana kielenä puhuvalla henkilöllä saattaa olla. Toiset puolestaan saattavat tarkoittaa puheen sisällön korostamista erilaisin keinoin (esim. äänenkorkeuden nostaminen saattaa olla POL33:n mielestä tällainen keino). Korostaminen mainitaan toisaalta monissa kommentteissa naisellisen äänen yhteydessä, ja esimerkissä (14 b) informantti POL13 saattaa jopa tarkoittaa äänenkorkeuden nostamista, korottamista. Neljänneksi, maallikon mielessä puhujan ja puheen piirteet saattavat sekoittua, joten korostamisella voidaan viitata esimerkiksi puhujan oman homouden tai itsen korostamiseen.

Kokonaiskuva homososiolektin spesifeistä piirteistä jäi ulkoryhmän vastauksissa suppeammaksi ja hajanaisemmaksi kuin sisäryhmän vastauksissa. Toisaalta selvästi yli puolet (63%) heteroinformanteista kuitenkin kuvaili homomiesten puhetta tavalliseksi, normaaliksi tai samanlaiseksi kuin kaikilla muillakin tai kirjoitti, etteivät puhe ja seksuaali-identiteetti liity toisiinsa. Monet ulkoryhmän informanteista kokivat tästä syystä kysymyksen homomiesten puheesta yllättäväksi tai hämmentäväksikin, kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

Esim. (15 a), hämmennys kyselyn aiheesta

Eihän tässä kysymyksessä ole mitään järkeä. Ihminen puhuu miten puhuu seksuaalisesta suuntautumisestaan riippumatta. Siis mitä vittua. (POL19)

Esim. (15 b), hämmennys kyselyn aiheesta

Ei mielestäni vaikuta puheeseen tai liity siihen millään tavalla - kysymyksenasettelu on itsessään jo hyvin jännittävä. (POL31)

Esim. (15 c), hämmennys kyselyn aiheesta

Tähän oli sinänsä hölmöä vastata, koska ei ole tullut mieleen keskittyä ja tarkastella joidenkin miesten puhetta sen perusteella ovatko he homoja. Siksi en oikein osannut tähän vastata. (POL58)

4.3.3 Lähiryhmän käsitykset homososiolektin piirteistä

Kuvio 3: Muihin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien mainitsemat piirteet.

Kyselyyn vastanneista 9 informanttia kuului oman määrittelynsä mukaan muihin seksuaalivähemmistöihin kuin homomiehiin. Lähiryhmässä yleisin kuvaus homomiesten puheesta oli ”tavallinen” (n=6). Lisäksi useampia kuin yhden maininnan saivat korkea ääni tai falsetti (n=3), nasaalisuus (n=3) sekä englannin kielen käyttö (n=2). Seuraavassa esimerkissä POL63 kuvailee, sitä miten suomenkieliset homomiehet käyttävät englantia puheessaan.

Esim. (16), englannin käyttö homososiolektissä

Suomalaisten homomiesten puhe on ottanut paljon vaikutteita amerikkalaissanastosta. Puheessa vilisee paljon englannin kieltä, etenkin jos kyseessä on homouteen liittyvä asia. (POL63)

Muut lähiryhmän informanttien mainitsemat piirteet jäivät yksittäisiksi, ja ne olivat pitkälti samoja kuin muillakin informanttiryhmillä. Huomionarvoista kuitenkin on, että homomiesten puheen feminiinisyys ei noussut yhtä keskeiseksi luonnehdinnaksi kuin sisä- ja ulkoryhmillä, vaan sen mainitsi vain yksi lähiryhmän informanteista. Lähiryhmän koko on kuitenkin hyvin pieni, joten varsinkin sen vertaileminen toisiin ryhmiin on vaikeaa.

(17) informantti HKI5 kuvailee puhuvansa peräpohjalaista kotimurrettaan (*lappia*) ja pääkaupunkiseudun puhekieltä (*stadia*) sekaisin, omaksuvansa helposti muitakin murteita ja surevansa jonkin verran kotimurteestaan ja sen persoonapronomineista luopumista.

Esim. (17), informantin HKI5 suhde murteisiin

HKI5: mä puhun siis mä oon sekasikiö
 SS: he he joo
 HKI5: he he, siis niinkö, mä tossa huomasin just hetki sitte et **mä puhun niinku, öö, osattain stadia nyt niinku että mä mä mä sä sä sä, tätä näi, mut, niinku, mä en, siis varmaan johtuu siit ku mä en ollu hetkeen Lapissa**
 SS: joo
 HKI5: **mut ko käyn siellä mutkan nin sit on mie mie sie sie sie**
 SS: nii he he
 HKI5: et he he. ja sit niinku, **vedän kaiken itteeni, KAIkki MURteet** et niinku mä oon ihan sekasikiö
 [--]
 HKI5: mulle äitiki motkottaa joskus siittä ku se soittaa mul @sie taas puhut sitä stadin langia että aivan hirveän kuulosta@ he he
 [--]
 HKI5: oon yrittäny niinku, pyrkiin pitää, täälä ((Helsingissä)) **ihmiset rakastaa sitä, ko puhuu, niinku lappia, ne tykkää siitä oikiasti niin mä oon yrittäny piittää sitä niinku viimeseen saakka mut nyt huomaa et on niinku alkanu niinku mä ja sä**
 [--]
 HKI5: **mut se on vähän surullista**

Homomiehet kuvailivat omaa puhettaan sekä yleisesti että suhteessa homososiolektiin. Kuten kuvioista 4 on nähtävissä, informantit mainitsivat niin edellä hahmoteltuun stereotypiaan sopivia kuin siitä poikkeaviakin piirteitä, ja piirteet hajautuivat runsaasti. Tyypillisimmin homoinformantti koki puhuvansa korkealta tai falsetissa (n=14), matalalta (n=5), äänenkorkeus vaihdellen (n=5), nopeasti (n=6) ja/tai tavallisesti (n=5). Puhenopeutta tai äänen mataluutta ei kommentoitu homososiolektin osana, mutta muutoin luonnehdinnat ovat tuttuja homososiolektin kuvauksista. Samaten mm. nasaa-lisuus (n=4), englannin kielen käyttö (n=4), kanonisesta poikkeava /s/ (n=3) ja asenneadjektiivit (n=3)

sopivat kuvaan homososiolektistä. Toisaalta sellaiset piirteet kuin matala ääni (n=5), selkeys (n=4) ja rauhallisuus (n=3), joita homomiehet mainitsivat oman yksilöpuhekielensä piirteiksi, poikkeavat siitä, miten informantit kuvailivat homososiolektiä.

Haastattelussa kysyttiin myös, puhuvatko informantit omasta mielestään jollakin tapaa ”homomaisesti”. Taulukossa 5 on kuvattu vastausten jakautuminen.⁷

Taulukko 5: Haastatellut homomiehet oman puhetapansa ”homomaisuudesta” (N=31).

Puhuu homomaisesti	Ei puhu homomaisesti	Puhuu joskus tai vähän homomaisesti, kyllä ja ei
14	5	12

Vain 5 informanttia 31:stä oli sitä mieltä, että ei puhu homomaisesti. Aineiston homomiehille oli siis huomattavasti tyypillisempää kokea oma puhe jollain tapaa homomaiseksi (n=14) kuin kokea, ettei omassa puheessa ole mitään homomaista. Lisäksi 12 informanttia vastasi joko puhuvansa vähän homomaisesti, joskus homomaisesti tai yhtäältä homomaisesti ja toisaalta heteromaisesti. Tähän ryhmään kuuluvista moni kuvasi puheensa muuttuvan homomaiseksi vain aivan tietyissä tilanteissa. Tyypillisesti tällainen tilanne informanttien kertomuksissa oli humalatila, kuten TRE9 seuraavassa esimerkissä leikillisesti vihjaa:

Esim. (18), homososiolekti ja humala

- ML: ooksää huomannu et sä puhuisit joissain tilanteissa, homomaisemmin ku toisissa. sen sä sanoit että, sä voit hassutellen niinku, matkia jotain sillai
- TRE9: niin no joo ehkä esimerkiks siis yks homotuttavani, jonka kanssa joskus aina tulee istuttuu niin, jo- joskus se menee sit just vähän semmoseen, vähän semmoseen teatraaliseen höpötykseen
- ML: joo he he
- TRE9: he he miten miten sitä ny kuvais että tota, no joo, riippuen siitä, **onko siinä lasissa valkoviiniä vai jaffaa** että he he

⁷ Laskelmani poikkeaa merkittävästi Sanni Surkan jaottelusta (vrt. Surkka 2016: 62). Tämä johtuu siitä, että olemme syystä tai toisesta tulkinneet informanttien vastauksia eri tavoin.

4.3.5 Sisäryhmän käsitykset ulkoryhmän stereotyyppioista

Kuvio 5: Homomiesten käsitykset "muiden ihmisten" stereotyyppioista.

Haastatelluilta homomiehiltä kysyttiin myös, millaisia stereotyyppioita muilla ihmisillä on suomalaisten homomiesten puheesta. Kuviossa 5 olen kuvannut vastauksissa esiintyneet puheen piirteet. Sisäryhmä sanoi olettavansa ulkoryhmän stereotyyppioiksi korkeaa ääntä (n=15), feminiinisyyttä (n=13) ja vilkasta nonverbaalikkaa (n=13). Sisäryhmä oletti myös nasaalisuuden (n=11) olevan yleinen stereotyyppia, ja puheen dramaattisuus (n=8) sekä äänen korkeusvaihtelutkin (n=5) nousivat esiin aineistossa.

Verratessa kuvioita 2 ja 5 on selvää, että sisäryhmän käsitys puheen feminiinisyyden keskeisyydestä toteutuu ulkoryhmän vastauksissa. Äänenkorkeuden tai nonverbaalikkaan osuus ulkoryhmän ilmaisemissa näkemyksissä oli kuitenkin sisäryhmän arvelemaa pienempi, ja tavallisuuden painottaminen taas puuttui sisäryhmän oletuksesta ulkoryhmän stereotyyppioista kokonaan. Sisä- ja lähiryhmän painottama nasaalisuuskaan ei tämän tutkielman aineistossa näyttänyt kuuluvan ulkoryhmän käsitykseen homososiolektistä.

Verratessa kuvioita 1 ja 5 näyttää siltä, että niillä on enemmän yhteistä kuin kuvioilla 2 ja 5. Kaiken kaikkiaan sisäryhmä siis oletti ulkoryhmän käsityksen olevan lähempänä omaa käsitystään kuin se näiden aineistojen valossa olikaan.

9. Homojen oma erikoissanasto (n=11)

10. Runsas tai feminiininen nonverbaliikka, esim. erilaiset käsieleet (n=10)

11. Vivahteikas, ilmeikäs, värikäs, lennokas tai eläväinen (n=10)

Lähes puolet edellä mainituista piirteistä on hyvin yleisluontoisia luonnehdintoja: feminiininen, tavallinen, dramaattinen, vivahteikas. Niissä voivat myös sekoittua käsitykset homomiesten puheesta ja homomiehistä sinällään, ihmisinä, jolloin kyse olisi kielenulkoisista ilmiöistä ja siten toiseen asteen metakielestä. Toisaalta on kiinnostavaa, että informanttien mainitsemat, selvästi ensimmäisen asteen metakieleksi luokiteltavat huomiot kuitenkin tukevat pitkälti näitä yleisluontoisempia kuvailuja – maallikot eivät pelkästään kuvaile homomiehiä feminiinisiksi, vaan myös nimeävät homomiehille tyypillisinä juuri niitä piirteitä, jotka on yleisesti liitetty teinityttöihin tai nuoriin naisiin: korkea ääni, nasaali, nouseva intonaatio lausuman lopussa, poikkeava /s/ ja asenneadjektiivien käyttö. Tästä syystä en ole valmis sivuuttamaan yleisluonnehdintoja pelkästään puhujiin kohdistuvina, vaan pidän uskotavana että niillä todella kuvailtaan homomiesten käyttämää kieltä, elekieltä ja äänellisiä keinoja – joskin hyvin yleisellä tasolla.

Toisaalta informanttien mainitsemat piirteetkin tuntuvat liittyvän laajemminkin homostereotyyppioihin, sukupuolirooleihin ja sitä kautta kielenulkoiseen maailmaan. Informantit kuvailevat homomiesten puhetta edellä mainittujen piirteiden lisäksi mm. avoimeksi, määrältään runsaaksi, pehmeäksi ja kovaääniseksi – kuvailu sopii hyvin yleisiin odotuksiin ja mielikuviin naisten puheesta. Kuten Miller (1994: 213) kirjoittaa, homoseksuaalisuus haastaa usein kulttuurin määritelmät maskuliinisesta ja feminiinisestä käytöksestä ja rooleista. Tämän tutkielman aineistojen valossa näyttää siltä, että informantit ovat ratkaisseet ristiriidan miehen sukupuolirooliin kuuluvan hetero-oletuksen ja homomieheyden välillä asettamalla puheen osalta homomiehen naisen sukupuolirooliin. Tämä on tyypillistä, sillä esimerkiksi Karrin tutkimuksessa on todettu, että homomiehet nähdään heteromiehiä herkempinä, passiivisempina, naisellisempina, pienempinä, pehmeämpinä ja alistuvampina (Morin & Garfinkle 1981: 126). Myös Levonin (2006: 71–72) informantit linkittivät voimakkaasti heterouden maskuliinisuuteen ja erilaisiin maskuliinisiksi miellettyihin piirteisiin ja vastaavasti homouden feminiinisyteen ja erilaisiin feminiinisiksi miellettyihin piirteisiin. Ajatus ei ole uusi, sillä jo 1800-luvun seksologi Richard von Krafft-Ebing liitti naisellisuuden ja miesten homoseksuaalisuuden toisiinsa (ks. von Krafft-Ebing 1893), ja naismaisen homon ja miesmäisen lesbon hahmot ovat olleet läsnä joidenkin maiden kulttuureissa jo 1600- tai 1700-luvuilta lähtien (Löfström 1999: 167). Myös Suomessa ajatus on elänyt vahvana ainakin 1900-luvulla, kun taas aiempi suomalaisen agraarikulttuurin suullinen perinne ei niinkään sekoittanut sukupuolen ilmaisua ja seksuaali-identiteettiä toisiinsa (Löfström 1999: 101).

Perinteiseen naisen rooliin eivät kuulu menestys, ammattimaisuus tai auktoriteetti (Jones 2016: 15), jotka on ikään kuin varattu miehisiin rooliodotuksiin. Tämän tutkielman informantit eivät maininneet näitä yleisluonnehdintoja tai niihin kytkeytyviä puheen piirteitä homososiolektin yhteydessä. Ne nousivat kuitenkin jossain määrin esiin homomiesten kuvaillessa omia idiolektejään, joista joihinkin kuului mm. sellaisia piirteitä kuin asiallisuus, ammattikieli, korkeakoulutetulta kuulostaminen tai nk. sivistyssanat. Yksi informanteista kertoi joskus ottavansa auktoriteettiaseman murretta käyttämällä tai hakevansa uskottavuutta puhumalla luontaista äänenkorkeuttaan matalammalta:

Esim. (19 a), TRE6 ja murre

TRE6: mutta tässäkin juuri vi- vivahti vähän pohjanmaan murretta että, tietyllä tapaa se pohjalainen identiteetti ja pohjalainen **murre** sopivissa kohdin on sellanen pieni väritys, tai vivahde siihe. varsinkin **sillon jos pitää saada niinku ryhmää tai tilannetta haltuun** niin RISTUS NYT TEHRÄÄN NÄIN niin kyllä ihmiset yleensä uskoo

Esim. (19 b), TRE6 ja äänen madaltaminen

TRE6: ihmisellä on sellanen tietty nuotti tai korkeus joka on luonteenomainen. henkkothan se on aika korkea ja **mää taas painan ääntäni pikkusen alaaspäin** saadakseni sellasta tiettyä. ((rykii)) **heterouteen vivahtavaa uskottavuutta** he he

Korkeaa ääntä ja vaihtelevaa intonaatiota on arvosteltu naisten puheen piirteinä, ja auktoriteettiaseman tai uskottavuuden tavoitteluun liittyykin myös naisilla puheäänien madaltaminen ja äänenkorkeuden vaihteluiden tasoittaminen (Cameron 1996: 98, 103). Esimerkiksi amerikkalaisten naisten puhekorkeus onkin madaltunut viimeisen sadan vuoden aikana, mikä voi liittyä korkeaan ääneen liittyvään kulttuuriseen stigmaan (Yuasa 2010: 14).⁸ Uraa, koulutusta, menestystä tai auktoriteettiasemaa ei toisin sanoen pidetä paitsi naisille, myöskään homomiehille odotuksenmukaisina puheessa kuuluvina tekijöinä, vaikka ne (tämänkin aineiston valossa) kuuluvat homomiestenkin elämään ja puheeseen. Kysyttäessä homomiehiin kohdistuvista stereotyyppioista jotkut haastatelluista homomiehistä nostivatkin esiin käsityksen homomiesten tyhmyydestä, sivistymättömyydestä tai kyvyttömyydestä heteromiehiin verrattuna:

⁸ Myös suomalaisnaisten äänenkorkeuden madaltumisesta on keskusteltu, mutta aiheesta ei vielä juurikaan ole olemassa varsinaista tutkimusta.

Esim. (20 a), homostereotypiat

TRE5: ja eh- ehkä vähän joku sellanen että, et he **ei ehkä ole ihan niin kyvykkäitä** tai sellasia niinku jotenkin käypiä johonkin, tehtäviin tai tekemisiin

Esim. (20 b), homostereotypiat

HKI12: no tässä mä nyt taas käytän sitä sanaa mitä mä käytin aikasemminkin s- se hirvee sana **sivistymätön**.

SS: joo

HKI12: se on se mikä mulle tulee ekana mieleen ja must tuntuu et se on se mikä aika monelle tulee mieleen, semmonen **ei niin vakavasti otettava ihminen**. vähän sellanen, **juhlivampi**, karnevaalihaluisempi. se on se ehkä m- sitä koko stereotypiaa kuvaava, kuvaava asia.

[--]

HKI12: joka niinkun enemmän ehkä välittää jostain, vaatteista ja muusta **pinnallisesta** kuin mistään oikeesta

Kuten HKI12 ylläolevassa esimerkissä osittain tiivistää, uran, sivistyksen ja uskottavuuden sijaan homostereotypiassa korostuvat haastateltujen mukaan enemmänkin sellaiset asiat kuin nuoruus, ulkonäkökeskeisyys, dramaattisuus, huomionhakuisuus, seksikeskeisyys sekä runsas juhliminen ja kuluttaminen. Näidenkään laajempien stereotyypioiden kannalta tarkasteltuna aineistoissa esiin nousseet puheen piirteet eivät ole järin yllättäviä. Kuten jo edellä mainitsin, leijonanosa yleisimmin mainituista piirteistä liitetään paitsi feminiinisyyteen, tarkemmin juuri nuoriin naisiin tai tyttöihin. Naisellisuuden ohella äänenkorkeus kytkeytyy nuoruuteenkin, sillä tilastollisesti naisten ja lasten äänihuulet ovat miesten äänihuulia selvästi lyhyemmät ja tuottavat siksi nopeampaa värähtelyä ja korkeampaa ääntä (tarkemmin ks. esim. Yuasa 2010, Pääkkönen 2015). Äänenkorkeuden vaihtelut liittyvät myös äänenmurrokseen ja sitäkin kautta nuoruuteen. Äänenkorkeudella on kuitenkin paitsi fysiologinen, myös kulttuurinen perusta, sillä esimerkiksi sukupuoliroolit vaikuttavat eri maissa asuvien puhujien käyttämään äänenkorkeuteen ja siinä tapahtuviin vaihteluihin tavalla, joka ei ole selitettävissä puhujien fyysisillä ominaisuuksilla (Yuasa 2010: 7, 143).

Homomiesten puheen kuvailu dramaattiseksi, teatraaliseksi, liioitteluksi, suurieliseksi, vivah-teikkaaksi, ilmeikkääksi, eläväiseksi ja paljon nonverbaaliikkaa sisältäväksi liittyy stereotypiaan homomiesten dramaattisuudesta ja huomionhakuisuudesta. Stereotypiaan homomiesten ulkonäkö- ja estetiikkakeskeisyydestä (tai joidenkin informanttien sanoin suoranaisestä pinnallisuudesta) puoles-

taan liittynne esimerkiksi *ihana*-tyyppisten asenneadjektiivien käyttö sekä homomaisiksi koetut puheenaiheet, jollaisiksi mainittiin mm. kukat ja vaatteet. Joidenkin informanttien maininnat homomiesten puheen *härskiydestä*, *roisiudesta* tai *hävyttömyydestä* kytkeytyvät varmastikin stereotypiaan homomiesten seksikeskeisyydestä.

Stereotyypin vastakohta monien informanttien puheessa on *suomalainen mies*.

Esim. (21 a), suomalaisen miehen stereotypia

- HKI3: ehkä homoilla on vähän, vähän niinku sellanen kepeempi puhetyyli ja ylipäättään puhuu enemmän
- SS: joo
- HKI3: et se **suomalaisen miehen stereotypiaan on sit taas se heteromiehen stereotypia** et semmonen jäyhä jököttäjä mikä muurahtelee sillon tällön jotain ja he- hirveen tarkat maneerit
- SS: he he mm
- HKI3: et niinku homo mies selvästi, mun mielestä myös SAA puhuu paljon vapaammin, elehtii vapaammin
- SS: joo
- HKI3: ja se helposti sit just varmaan kans niinku mielletään et jossei se niinku itseasias sen vois varmaan ajatella just niin päi et, et se heteromiehellähän on hirveen tarkka se mihin se joutuu asettumaan ja kaikki siit poikkeava
- SS: joo
- HKI3: on sit niinku mut sit toisaalta homon ei tartte asettuu siihen ahtaaseen raamiin

Esim. (21 b), suomalaisen miehen stereotypia

- TRE7: musta taas niinku kaikki aina kun mä avaan suun niin kaikki arvaa että mä oon jollain tasolla homo. koska mä puhun, taas se et vaikka mä puhun tavallaan normaalilla äänellä, mulla ei oo sellanen ääritapaus, mutta se että MITÄ mä puhun on hyvin semmosta, et mä puhun paljon tunteista, mä puhun paljon, ja mä puhun kaikille ihmisille ja lärpätän koko ajan ja mitä sun sattuu. ja se ei oo semmost ku **suomalainen mies** ei puhu eikä, niinku varsinkaan yhtään mistään, mikä sattuu tai mikä tuntuu pahalta. kun sitte taas mä puhun paljon kaikkee semmosta

Homomiesten asettaminen *suomalaisen miehen* vastakohtaksi on kiinnostavaa, sillä se sitoo yhteen kansallisuuden ja sukupuolen tavalla, jossa homoseksuaalisuus edustaa jollain tapaa myös ei-suomalaisuutta, ja heteroseksuaalisuus kuuluu tätä kautta odotusten tasolla paitsi mieheyteen, myös suomalaisuuteen. Ei-suomalaisuus voi ilmeisesti näyttäytyä ulkomaalaisuutena, epätyypillisenä suomalaisuutena tai eräänlaisena kosmopoliittisuutena. Homoseksuaaliin mieheen kosmopoliittina viittaa se, että monet informantit liittävät homomiehiin helsinkiläisyyden, kaupunkilaisuuden, muut kielet kuin suomen tai näihin liittyviä puheen piirteitä. Informanttien mainitsemista puheen piirteistä tähän stereotyyppiin voivat kytkeytyä esimerkiksi englannin ja ruotsin käyttö, puheliaisuus, vilkas nonverbaalinen käsieleinen (joita pidetään ulkomaalaisina tai suomalaiselle epätyypillisinä), slangi, kanonisesta poikkeava /s/, nouseva loppuintonaatio sekä erikoinen korostus tai painotus puheessa.

Toisaalta yli puolet informanteista (n=47) kuvaili homomiesten puhetta tavalliseksi, normaalkiksi tai samanlaiseksi kuin muillakin (miehillä). Yli puolet informanteista siis ilmaisi ajattelevansa, ettei homous kuulu ainakaan kaikkien homomiesten puheessa.

Esim. (22 a), tavallisuus

Joskaan tätä kuvausta ei voi viedä yleistyksen tasolle, koska homomiehet voivat puhua aivan kuin kaikki muutkin eivätkä erotu massasta. (POL10)

Esim. (22 b), tavallisuus

Ystäväpiiriini kuuluu paljon homoja, eikä kukaan heistä puhu mitenkään erityisen "poikkeavalla" tavalla. Normijannuja jokainen. Mielikuvat korkeasta äänestä tai nasaalilla puhumisesta voivat toki olla totta, mutta ei seksuaalisuus automaattisesti tarkoita, että yksilö käyttäytyy tietyllä tapaa. Höpsöt. (POL16)

Esim. (22 c), tavallisuus

Kokemukseni mukaan puhe ei eroa heteroista. (POL21)

Esim. (22 d), tavallisuus

Toiset eivät hae tällä tavoin kumminkaan huomiota, vaan puhuvat normaalia arkikieltä. (POL25)

Ei siis olisi totuudenmukaista väittää, että informanteilla olisi kaikilla samanlainen, stereotyyppinen ja toiseuttava kuva homomiehistä ja heidän puheestaan. Vaikka olen edellä ruotinnut aineistoissa jaetuimpia käsityksiä ja niiden yhteyksiä laajempiin homostereotyyppioihin, on kaikkein laajimmin jaettu käsitys se, että homomiehet puhuvat aivan tavallisesti. Olettaen, että puhujat ja puhe sekoittuvat informanttien mielissä, olisi yleisin käsitys myös homomiehistä informanttien keskuudessa yksinkertaisesti tavallisuus. Tähän toki vaikuttaa se, että kaikki informantit ovat joko itse homomiehiä tai

poliittisen nuorisojärjestön kautta kyselyyn kutsuttuja. Jälkimmäisessä tilanteessa poliittinen korrek-tius ja sosiaalisesti hyväksyttävä vastaaminen lienevät vaikuttaneen tavallisuuden ja normaaliuden korostamiseen. Esimerkiksi POL34 pohdiskeli kiinnostavasti poliittisen korrektiuden suhdetta ky-symiini kysymyksiin:

Esim. (23), poliittinen korrek-tius

[Y]ritin vastata rehellisesti, enkä poliittisesti korrek-tisti. Jos minulta julkisesti kysyttäisiin, että mitä mieltä olen homomiesten puheesta, niin en ikinä sanoisi mitään "homosta" tai "heterosta" äänestä. Vaikka tottahan se on, että kaikki ymmärtävät mitä tarkoittaa, kun homomies puhuu "homosti". (POL34)

Lisäksi on hyvä muistaa, että vastaukset hajautuivat runsaasti (yleisimpienkin joukkoon nousi sellai-sia piirteitä, jotka oli maininnut 90:stä informantista vain 10), ja yksittäisillä informanteilla oli selvästi tästä yleiskuvasta poikkeaviakin käsityksiä.

Edellä olevissa alaluvuissa nousi esiin myös ero sisä-, lähi- ja ulkoryhmien välillä. Sisäryhmän antama kuva homososiolektistä on huomattavasti tarkempi, yksityiskohtaisempi ja monipuolisempi kuin ulkoryhmällä. Näyttää myös siltä, että lähiryhmän käsitykset olivat lähempänä sisäryhmän kä-sityksiä kuin ulkoryhmän käsitykset. Ryhmien vertailua toki vaikeuttavat erot niiden koossa (sisä- ja ulkoryhmä ovat keskenään suunnilleen saman kokoiset, mutta lähiryhmä on selvästi pienempi) ja aineistonkeruutavoissa. On täysin mahdollista, että ero homomiesten ja heteroiksi identifioituvien in-formanttien välillä selittyy ainakin osittain tutkimusteknisillä syillä, kuten haastatteluaineiston teks-timassan huomattavasti suuremmalla laajuudella.

Kuitenkin otaksun, että ero saattaa perustua myös vastaajien seksuaali-identiteetteihin. On mah-dollista, että kyse on *pääsystä* tietynlaisiin tilanteisiin ja sitä myötä myös tietynlaisen puheen äärelle (ks. luku 2.1). Haastatelluilla homomiehillä oli kaikilla melko vahvat yhteydet homokulttuuriin, toi-siin homomiehiin ja erilaisiin homo-orientoituneisiin tiloihin ja tilanteisiin. Pidän mahdollisena, että lähiryhmä liikkuu osittain näissä samoissa konteksteissa ja kielenkäyttötilanteissa, mistä syystä ho-mososiolekti – mikäli se nähdään tilannesidonnaisena sosiaaliseen ryhmään perustuvana kielimuo-tona – on tutumpi homoseksuaalisille miehille sekä muille seksuaalivähemmistöihin kuuluville kuin heteroseksuaalisille informanteille. Vaikka homomiehet itse eivät tuoneetkaan juurikaan esiin ho-mososiolektiä homokulttuuriin kytkeytyvänä kompetenssina, voisi kieli- ja kulttuurikompetens-sinäkökulma selittää eroa sisä- ja ulkoryhmän käsitysten välillä.

4.4 Homosiolekti ja asenteet

Taulukko 6: Asenteet homosiolektiä kohtaan (N=90).

Hyvin positiivinen	Melko positiivinen	Melko negatiivinen	Hyvin negatiivinen	Neutraali, kahtalainen tai epäselvä
1	11	16	4	58

Taulukossa 6 olen esittänyt tulkintani informanttien asenteista homosiolektiä kohtaan. Asenteesta ei suoraan tiedusteltu informanteilta, vaan laskelmani perustuu täysin tulkintaan siitä, miten informantit kirjoittivat tai puhuivat homosiolektistä aineistossa muiden kysymysten yhteydessä. Asenteisiin itseensä on mahdotonta päästä ulkopuolelta käsiin, ja informanttien oletukset asenteensa sosiaalisesta suotavuudesta ovat varmasti vaikuttaneet niiden ilmaisuun. Taulukon on kuitenkin tarkoitus havainnollistaa suuntaa-antavasti sitä, pitivätkö informantit homosiolektiä miellyttävänä vai epämiellyttävänä, tavoiteltavana vai kartettavana jne. Positiivisesti asennoituneiksi olen luokitellut sellaiset informantit, jotka käyttivät vastauksissaan homosiolektistä sellaisia ilmaisuja kuin vaikkapa *mielenkiintoinen, uskaltaa, kyky keskustella, mukaansatempaava*. Negatiiviseen asenteeseen taas tulkitsin viittaavan sellaisten sanojen kuin esimerkiksi *neitimäinen, lässyttävä, en arvosta tai ärsyttävä*.

Asenteet homosiolektiä kohtaan olivat pääosin melko neutraaleja. Suurimmalta osalta edellä mainittujen kaltaisia, selvästi arvottavia luonnehdintoja ei vastauksista ollut havaittavissa tai niissä oli kahtalaisesti sekä positiivis- että negatiivissävytteisiä jaksoja. Homomiesten itsensäkin keskuudesta löytyi kuitenkin yllättävänkin paljon negatiivista asennetta, sillä noin kolmasosa heistä vaikutti asennoituvan homosiolektiin melko negatiivisesti tai hyvin negatiivisesti, ja vain harvat haastatelluista homomiehistä (n=4) puhuivat homosiolektistä selvästi positiiviseen sävyyn.

Negatiiviset asenteet homomaiseksi koettua puhetapaa ja sen käyttäjiä kohtaan heijastelevat valitettavasti edelleen yhteiskunnassamme elävää homo- ja naisvihaa, joka on monien homojen ja naisten kohdalla sisäistynyttä. Aineistossa oli tyypillistä kuvailla homojen puhetta *neitimäiseksi, akkamaiseksi* tai *ämmämäiseksi*. Yleisesti ottaen *tavallinen* tai *normaali* kieli hahmottui aineistoissa heteromiehille tyypilliseksi puheeksi, kun taas esimerkiksi naisten, lasten tai homomiesten puhe näyttäytyi alempiarvoisena tai ainakin poikkeavana. Toisaalta *tavallinen* tai *normaali* puhuminen liitettiin kaikkein yleisimpänä piirteenä homomiesten puheeseen.

Usein homomiesten puheen kuvaileminen tavalliseksi ja feminiiniseksi kuitenkin ilmenivät samassa vastauksessa siten, että informantti ajatteli osan homomiehistä puhuvan tavallisesti (eli niin kuin heteromiehetkin) ja osan puhuvan feminiinisesti. Esimerkiksi informantti TRE4 liittyy ns. karhuhomoihin ja heidän käyttämäänsä kieleen positiivisia ominaisuuksia ja ns. kanahomojen kieleen negatiivisia ominaisuuksia. Näin niiden välille muodostuu binäärinen oppositio.

Esim. (24), TRE4 kuvailee karhujen ja kanojen puhetta

TRE4: **karhuilla** se on ehkä semmonen tota, hyvin **maskuliininen** hyvin semmonen niinko, **macho, heteromiestä, jäljittelevä.** mutta sit tietysti tiet- tietyl taval siin on myös semmosta niinko, **lempeetä nallemaisuu**ta he he jos nyt näi voi sanoa, semmost niinko, **lämpöä.** mitä mitä ehkä ei sitte niinko tämmösillä, **mitä ei ehkä sit niinku kanojen puheesta löydä.**

ML: mm

TRE4: et se on semmost niinko, hiukan **maailmaasyleilevää,** lämmintä, puhetta. ja sit niinko, tota, kanoilla sit tämmöstä niinko, enemmän mm. tämmöst niinku **pintaliitosta** hiukan ulko- **ulkonäköön keskittynyttä, ulkoseen olemukseen keskittynyttä,** mut nää on siis, stereotypiota mutta, näin mä sen, näen

Karkeasti ottaen karhuilla tarkoitetaan maskuliinisesti käyttäytyviä homomiehiä, kanoilla taas feminiinisesti käyttäytyviä homomiehiä (huomaa tässä tutkielmassa aiemmin mainittu stereotypia naisesta jonkinlaisena puheliaana hölmönä tai typeränä *kanana*). TRE4:n kuvauksessa karhujen ja kanojen puheesta näkyy selvästi se, että siinä on kyse enemmänkin puhujan henkilökuvasta tai toisen asteen metakielestä kuin todella puheesta ja sen piirteistä. TRE4 liittyy karhuhomoihin lämmön, lempeyden, maskuliinisuuden, kun taas kanoja hän kuvaa pinnallisiksi ja implisiittisesti karhujen vastakohtana ehkä myös kylmiksi, feminiiniseksi ja sellaisiksi, joilta puuttuu lempeyttä. Samalla feminiinisyys hahmottuu negatiiviseksi ja maskuliinisyys positiiviseksi. Kiinnostava yksityiskohta kuitenkin on, että lämpö–kylmyys-akselilla yleensä stereotyyppisesti naisiin liitetty lämpö on yhdistetty maskuliinisiin homoihin ja miehiin liitetty kylmyys taas feminiinisiin homoihin. Haastatteluaineistossa kanahomo muodostuu joka tapauksessa monella informantilla tyypilliseksi homososiolektin puhujaksi. Hahmo vaikuttaa kuitenkin jossain määrin halveksitulta, eikä kukaan haastatelluista itseasiassa ilmaise itse samaistuvansa siihen.

Vaikka informanteja ei voikaan yleistää naisvihamielisiksi tai homofobisiksi, on aineistoissa näitäkin asenteita heijastelevia piirteitä, joita ei voi jättää huomiotta. Jotkut informanteista olivat kuitenkin myös kiinnittäneet huomiota negatiivisiin homososiolektiin liittyviin asenteisiin ympäristönsään. Informantti HKI3 puhuu esimerkissä (25) siitä, että häntä häiritsee ajattelu, jossa homous samaistetaan naismaisuuuteen ja molemmat nähdään heteromieheyttä huonompina.

Esim. (25), HKI3 kyseenalaistaa stereotyyppisen heteromieheyden ihannonnin

- HKI3: sit, taas niinku homomiehet just mun mielest pystyy puhumaan paljon, eloisemmin ja avoimempi, ihan oikeestaan mist vaa
- SS: joo
- HKI3: ja ehkä vähän elehtiinkin enemmän tälle, ja sehän kyl, niinku, aika helposti mielletää, **mielletään sit varmaan, heti sellaseks homomaiseks ja NAISmaiseks [--] ja sit se tarkoittaa heti et se on negatiivist.**
- SS: mm
- HKI3: ja, mua häirittee se tosi paljon, et niinkun, ensinnäki niinku mu- mun mielest **se loukkaa naisia**, et
- SS: nii
- HKI3: et **mitä vikaa on ensinnäki naismaises käytöksessä et onks se sit se heteromiesmäinen käytös hirveen hieno asia**

Tässä esimerkissä HKI3 tekee osuvan, hyvinkin queerfeministisen ja vastustavan luennan kuvailemistaan käsityksistä. Hän osoittaa toisen kysymyksen kysymällä käsityksiin sisältyvät mies–nainen- ja hetero–homo–dikotomiat ja niiden väliset hierarkiat. Samalla hän kyseenalaistaa niiden luonnollisuuden ja hierarkkisuuden.

Homofobian on todettu ilmenevän miehillä voimakkaampana kuin naisilla (Morin & Garfinkle 1981: 124). Jos oletetaan homofobian välittyvän myös negatiiviseen asenteen homososiolektiä kohtaan, olisi odotuksenmukaista, että kyselyyn olisi ehkä tullut enemmän vastauksia naisilta kuin miehiltä (kuten kävi kandidaatintutkielmani kohdalla) tai miesinformantit olisivat ilmaisseet voimakkaampaa negatiivista asennetta homososiolektiä kohtaan kuin naisinformantit. Tällä kertaa kyselyn vastaajissa kuitenkin oli enemmistö miehiä (ks. luku 3.1.1). Tämä saattaa liittyä esimerkiksi kyselykutsun kohdejoukkoon, poliittisten nuorisojärjestöjen aktiivijäsenistöön. Minulla ei ole käytössäni tilastoja järjestöjen aktiivisimpien jäsenten sukupuolijakaumista, mutta on mahdollista, että politiikan konteksti selittää miesenemmistöä. Homososiolektiä kohtaan ilmaistuissa asenteissa ei ollut radikaalia eroa sukupuolten välillä. Naisinformanteille oli kuitenkin harvinaista osoittaa negatiivista asen-

netta homososiolektiä kohtaan, sillä vain 3 heistä osoitti melko negatiivista asennetta kyselyvastauksissaan. Negatiivisimmat ilmaistut asenteet kuuluivat siis miehille. Kiinnostavaa kuitenkin on se, että voimakkaimmin negatiiviset ilmaisut tulivat homomiehiltä itseltään (kaikki 4 taulukon 6 ”hyvin negatiivinen” -sarakkeen informantit olivat homomiehiä), ja heteromiesten ilmaisema negatiivinen asenne oli lievempää.

5 TUTKIMUSASETELMAN POHDINTA JA ARVIOINTI

Tässä luvussa pohdin tutkielmaprosessin kuluessa tekemiäni valintoja niin tulosten luotettavuuden kuin tutkimusetiikan kannalta. Koska feminismi on olennainen osa tämän tutkielman teoreettista taustaa, aloitan pohtimalla tutkielman onnistuneisuutta ja sen aihevalintaa feministiseltä kannalta. Millaista kuvaa seksuaalisuuksista ja sukupuolista se heijastelee ja tuottaa? Syventääkö tutkimukseni vanhanaikaista binärististä ajattelua hyödyntämällä jakoa miehiin ja naisiin sekä hetero- ja homoseksuaaleihin? Onko kysymyksenasetteluni eettisesti kestävä ja tieteellisesti pätevä, vaikka käytän siinä jäykkää homomiesten kategoriaa?

Kansanlingvistiksi lähestymistavassa on olennaista, ettei sen aineistona ole todellisia kielen esiintymiä, vaan maallikoiden käsityksiä kielestä. Analogisesti ajattelen myös, etteivät tutkimukseni kohteena ole todelliset homomiehet, vaan informanttien käsitys proto- tai stereotyyppisestä homomiehestä. En voisi tutkia sitä lainkaan, jos hylkäisin kokonaan kysymyksenasettelussani kaksija-koisen tavan hahmottaa sukupuolia ja seksuaalisuuksia mies–nainen- ja hetero–homo-akseleilla. Homomieheys on joka tapauksessa todellinen, jaettu ja yhteisesti tunnustettu sosiaalinen kategoria ja identiteetti (vaikka se jäykkä konstruktio onkin), ja sitä on mielestäni sellaisenaan aiheellista tutkia. Kaksinapainen sukupuolijärjestelmä on vahva osa valtakulttuuria ja elää voimakkaana ihmisten miellissä ja lukemattoman monissa käytännöissä, vaikka se ei vastaakaan monien nykyaikaisten feministien – minunkaan – käsityksiä sukupuolten tai seksuaalisuuksien moninaisuuden koko kirjosta. Lisäksi huomionarvoista on, että painotukseni on lingvistinen, ei sosiaalitieteellinen. Tutkielmani tavoitteena ei edes ole tutkia sukupuolia tai seksuaalisuuksia sinänsä, vaan painopiste on lopulta kieli-käsityksissä. Siinä mielessä sukupuolieroa korostavaan sukupuolentutkimukseen kohdistettu kritiikkikään ei ole sovellettavissa suoraan oman tutkielmani kysymyksenasetteluun.

Homomiehet ovat sitä paitsi mielestäni erityisen kiinnostava ryhmä tutkia. Stephen Morin ja Ellen Garfinkle (1981:126, suomentanut ML) kirjoittavat: "Yleisesti uskotaan, että homomiehet eivät sovi maskuliinisuuden kulttuurisiin kriteereihin, ja amerikkalaisessa yhteiskunnassa homous yhdistetään voimakkaasti stereotyyppisten sukupuoliroolien rikkomiseen. [– –] [M]iehen rooli on voimakas ja selkeästi [muista rooleista] erottuva, ja [– –] homomiesten nähdään poikkeavan [siitä] merkittävillä tavoilla. [– –] [H]omoseksuaaliksi leimaantumisen pelko voi toimia vahvana voimana, joka pitää miehiä perinteisten rooliensa rajoissa." Rodney Karr (1981: 3, suom. ML) kiteyttää samaa ilmiötä vielä seuraavasti: "Koska miehen rooli mielletään naisen roolia paremmaksi ja ihanteellisemmaksi, saattaa paine pitää yllä miehen roolia olla suurempi kuin paine pitää yllä naisen roolia." Myös

Lucy Jones (2016: 12) kirjoittaa, että hegemoninen maskuliinisuus perustuu tutkimusten mukaan ainakin osittain heteroseksuaalisuudelle.

Voi siis ajatella, että homomieheys sotii erityisen voimakkaasti niin kutsuttuja perinteisiä sukupuolirooleja vastaan, sillä heteromiehen etuoikeutetusta asemasta pois astuminen saatetaan nähdä myös yhteiskunnallisena arvonalennuksena. Paitsi että perinteisen seksismin mukaisesti feminiinisyys nähdään negatiivisessa valossa, oppositionaalisen seksismin näkökulmasta sukupuoliroolin rikkominen nähdään myöskin negatiivisena (Serano 2007: 31–32). Toisin sanoen feminiinisiksi koettuihin homomiehiin kohdistuu yhdenaikaisesti kahdenlaista seksismiä. Niitä yhdessä voisi ehkä myös nimittää *transmisogyniaksi*, joka kuitenkin kohdistuu voimakkaimmin transnaisiin ja transfeminiineihin (Serano 2007: 34). Tämä seksismi leimaa homomiehiä tavalla, jonka oletan vaikuttavan myös heidän kieleensä kohdistuviin ennakkoluuloihin ja uskomuksiin. Karrin kuvaamat paineet miehen roolissa pysymisestä voivat myös vaikuttaa merkittävästi siihen, miten homomiehet itse suhtautuvat homososiolektin käyttöön. Kaikki tämäkin tekee mielestäni tutkimusaiheestani kiinnostavan ja tutkimisen arvoisen.

Ihmisryhmien välisten erojen esiin nostaminen voi mielestäni olla edelleen hedelmällistä, vaikka sukupuolieroa korostava tutkimus onkin saanut osakseen kritiikkiä sellaisissa maissa, joissa aiheesta on kirjoitettu jo kauemmin kuin Suomessa, missä vasta avaamme keskustelua homoseksuaalisuuden ja kielen mahdollisista yhteyksistä. Lynn Miller (1994: 211–212, suom. ML) kirjoittaa Kirk Fuossin esseetä mukaillen: "Hiljaisuus kieltää erilaisuuden olemassaolon ja antaa valtakulttuurin kuvitella olevansa ainoa kulttuuri. [–] Homoseksuaalisuudesta vaikeneminen, niin homoseksuaalien itsensä valitsemana kuin koko kulttuurin kieltäessä homoseksuaalisuuden, on ollut merkittävä sorron muoto."

Performatiivista näkemystä sukupuolista, seksuaalisuuksista ja kielestä on myös mahdollista soveltaa tutkielmassani kaksijakoisten kategorioiden käytöstä huolimatta. Oma näkemykseni on, että jos homomiehet todellisuudessa puhuvat tietyllä tavalla (mihin tutkielmani ei edes ole tarkoitus ottaa kantaa), he eivät tee niin siksi, että ovat homomiehiä, vaan *jotta* he olisivat homomiehiä. Puhetapa siis toimisi seksuaali-identiteetin rakentamiseen liittyvänä performanssina. Tässä tutkielmassa vältän myös tietoisesti informanttien luokittelua ylhäältä päin cis- ja hetero-oletusten⁹ mukaisesti ja pyrin parhaani mukaan kunnioittamaan jokaisen heistä itsemäärittelyä, sopi se sitten mies–nainen- ja hetero–homo–binääreihin tai haastoi niitä. Näistä syistä en koe tutkielmani liiaksi painottavan mainittuja binäärejä.

---

⁹ Cis- ja hetero-oletuksilla tarkoitan tässä tutkielmassa sitä yleistä käsitystä, että kaikki ihmiset ovat lähtökohtaisesti cis-sukupuolisia ja heteroita.

Tutkielma on saanut jonkin verran kritiikkiä siitä, että sen näkökulmaan ei ole sisällytetty myös esimerkiksi bi- tai panseksuaalisia miehiä tai homoseksuaalisia naisia. Niin hienoa kuin olisikin pystyä käsittelemään tässä kaikkia sukupuolia, seksuaalisuuksia ja niiden yhdistelmiä, on aihe kuitenkin pitänyt rajata selkeäksi ja realistisesti toteutettavissa olevaksi. Ulkomainen seksuaalista moninaisuutta ja kieltä käsittelevä tutkimus on sekin pysytellyt pitkälti juuri homoseksuaalisissa miehissä (mikäli ei huomioida esimerkiksi sadomasokismissa käytetyn kielen tutkimusta), joten vertailukohtia löytyy helpoiten tällaisella rajauksella.

Homoseksuaalisia naisia on käsitelty kielitieteen alalla verrattain vähän ja muita sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä vieläkin vähemmän – jos lainkaan. Homomiesten ja lesbojen sosiolektejä ei myöskään voi kovin helposti samaistaa yhdeksi ja samaksi kielimuodoksi. Esimerkiksi Julia Penelopen (Hayes 1981: 39) mukaan homomiesten käyttämä sosiolekti toimii enemmänkin eristäen lesbot homomiesten yhteisöstä kuin sitoen kaikkia homoseksuaaleja yhteen. Mies- ja naispuolisten homoseksuaalien kielet on mielestäni tässä valossa syytä nähdä lähtökohtaisesti eri tutkimusaiheina.

Feministisestä näkökulmasta ongelmallinen piirre tutkielmassani on ensinnäkin se, että se kuvaa vain osaa suomen kieltä käyttävistä homomiehistä eikä juurikaan ota huomioon homomiesten mahdollisia jäsenyyksiä muissa ryhmissä. Nyt Suomessa vuonna 2017 painin samojen ongelmien kanssa kuin James Darsey 1980-luvun alussa (1981: 66, suom. ML): "Toinen alue, jossa ilmiselvästi on vielä paljon työtä tehtävänä, on ei-valkoisten ja ei-miesten homojen kommunikaatio. Homoseksuaalisuus risteää muita identiteettejä perinpohjaisemmin toisten vähemmistöjäsenyyksien kanssa [– –]. Suurin osa tähän mennessä tehdystä työstä käsittelee ainoastaan valkoisten miesten muodostamaa segmenttiä koko alakulttuurista."

Toiseksi, on hiukan kyseenalaista, onko muiden kuin homomiesten tehtävä tai oikeus asettua puolustamaan homomiehiä tai kirjoittaa heistä heidän puolestaan, vieden mahdollisesti tilaa homomiesten omilta ääniltä. Haastatteluaineistomme tarkoituksena on kuitenkin ollut juurikin tuoda homomiesten omaa ääntä mukaan tutkielmiin, ja sekä minä että Sanni Surkka kuulumme sateenkaari-ihmisinä itsekin väljästi määriteltynä samaan viiteryhmään. Emme toisin sanoen kirjoita vähemmistöä enemmistön näkökulmasta.

Pohdiskelen seuraavaksi tutkimusetiikkaa yleisemmin Hirsjärven ja Hurmeen (2008: 20, heidän lähteenään Kvale 1996) ajatusten pohjalta. Tutkielman seurauksia ja vaikutuksia voi tässä vaiheessa vain arvailla, sillä esimerkiksi vaikutuksia informanttien elämään ei ole tässä yhteydessä mahdollista seurata. Intentiot työn taustalla ovat kuitenkin hyvät; toivon sillä olevan positiivisia vaikutuksia etenkin haastateltujen homomiesten ja laajemmankin sateenkaari-ihmisten joukon elämään. Kuten jo mai-

nittua, tutkielman poliittisiin tavoitteisiin kuuluu homojen näkyvyyden kasvattaminen tieteenalalamme sekä stereotyyppien ja (sisäistetyn) homofobian näkyväksi tekeminen. Monet haastatellut myös pitivät omien sanojensa mukaan haastattelua positiivisena kokemuksena, joka herätti uusiakin ajatuksia omasta elämästä ja puheesta.

Kyselyyn vastaaminen vaikutti todennäköisesti informantteihin vähemmän kuin haastatteluun vastaaminen. Jotkut kyselyyn vastanneista informanteista tosin olivat huolissaan siitä, että kysely saattaisi vahvistaa stereotyyppioita niin homomiehistä kuin poliittisista nuorisjärjestöistäkin:

Esim. (26), POL43 tutkielman vaikutuksista stereotyyppioihin

Toivottavasti tutkimuksessa on tarkoitus löytää jotakin kiinnostavampaa, kuin tylsien stereotyyppien vahvistamista siitä, miten eri poliittiset kannat vaikuttavat seksuaalivähemmistöjen stereotyyppiin. Huomasin myös vastausta kirjoittaessani, että loppuenlopuksi asiaa pohtiessani tunnistan tuntemieni homomiestein puheesta enemmän yhteneväisiä piirteitä, kuin aiemmin ajattelin tekeväni. (POL43)

Olen noudattanut vaitiolovelvollisuutta ja säilyttänyt aineistoa kaikissa muodoissaan siten, ettei ulkopuolinen ole voinut päästä siihen käsiksi. Informanttien henkilö- ja yhteystietoja on lisäksi säilytetty erillään muusta aineistosta. Tutkielman valmistumisen jälkeen osa aineistosta arkistoidaan turvallisesti ja loput tuhotaan täysin. Olen pyrkinyt myös tutkimuksen raportoinnissa suojaamaan informanttien henkilöllisyyden mahdollisimman hyvin, joten raportoinnilla ei toivon mukaan ole lainkaan negatiivisia vaikutuksia informantteihin. Informanttien sanoja lainataan raportoinnissa mahdollisimman uskollisesti, sanasta sanaan. Informanttien sanojen tulkinta on tietenkin tästä huolimatta yhtä altista virheille kuin ihmisten välisessä kommunikaatiossa aina.

Jotkut haastatelluista ilmaisivat, että eivät olleet mielestään saaneet tarpeeksi tietoa haastattelusta etukäteen. Emme kertoneet kovin tarkkoja yksityiskohtia haastatelluista etukäteen, koska emme halunneet informanttien valmistautuvan haastatteluun – tarkoituksena kun oli tavoittaa spontaanit assosiaatiot aiheesta. Informanteja ei kuitenkaan tarkoituksellisesti johdettu harhaan esimerkiksi antamalla virheellistä tietoa haastattelun sisällöstä. Lisäksi sallimme tutkimusluvan allekirjoittamisen, informantin niin halutessa, vasta haastattelun jälkeen. Kaiken kaikkiaan informantit saivat ennen osallistumistaan riittävät ja totuudenmukaiset tiedot tutkimuksesta.

Pyrimme järjestämään haastattelutilanteen siten, että sillä olisi mahdollisimman vähän negatiivisia vaikutuksia informanttiin. On kuitenkin pantava merkille, että vaikka sitä ei edellytetty, jotkut haastatelluista kertoivat elämästään hyvin avoimesti. Hetkittäin haastattelut saattoivat lähestyä jopa terapeutista haastattelua. Sen tyyppisillä keskusteluilla voi olla joskus kauaskantoisiakin vaikutuksia esimerkiksi informantin minäkuvaan. Pidän kuitenkin tätä mahdollisuutta melko epätodennäköisenä.

Kuten kaikissa menetelmissä, myös haastattelussa ja kyselyssä on sekä hyvät että huonot puolensa, joita pohdin seuraavaksi. Käytinkin tässä tutkielmassa sekä haastattelu- että kyselyaineistoa paitsi laajentamaan eri informanttiryhmien kautta työn näkökulmaa, myös tasapainottamaan toistensa puutteita. Eri tavoin kerätyt aineistot eivät ole menetelmien eroavaisuuksien vuoksi vertailukelpoisia, mutta toisaalta aineistonkeruumenetelmät ja aineistot myös täydentävät toisiaan. Aineistojen vertailu ei myöskään ole tutkielman keskiössä, vaan käsittelen haastattelu- ja kyselyvastauksia enemmänkin rinnakkain. Tästä syystä haastattelu ja kysely oli myös rakennettu eri tavoin ja niissä kysyttiin eri asioita.

Joidenkin mielestä arkojen aiheiden käsittelyyn sopii paremmin kysely, toisten mielestä haastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2008: 36). Koska homoseksuaalisuus on aiheena joillekin arka, lienee verkon kautta toteutetun kyselyn tarjoama anonymiteetti ollut ainakin osalle informanteista olennainen asia. Kyselyssä tutkijan läsnäolo ei vaikuta vastauksiin ehkä samalla tavalla kuin haastattelussa, ja kyselyssä kysymykset esitetään kaikille täsmälleen samassa muodossa. Kyselyllä on toki myös heikkoutensa. Lomakkeen kautta informantit pystyvät välittämään käsityksistään vain sen osan, jonka pystyvät ilmaisemaan kirjallisessa muodossa eli joko nimeämään tai kuvailemaan. Tästä syystä kyselyaineistosta jäävät pois sellaiset puheen piirteet, joita informantit osaavat tuottaa tai matkia mutta eivät muutoin kielentää. Kysely jättää paljon varaa myös unohduksille, liian suppeille vastauksille ja huolimattomuudelle. Väärinymmärryksiä voi tapahtua helposti sekä kyselyyn vastattaessa että vastauksia analysoitaessa, sillä tarkentavia kysymyksiä ei päästä esittämään suuntaan eikä toiseen.

Haastattelun hyviä puolia kyselyyn nähden ovat mielestäni henkilökohtaisuuden tunne sekä haastattelijan mahdollisuus osoittaa empatiaa ja antaa tutkimukselle inhimilliset kasvot. Nämä piirteet tekivät siitä oman arvioni mukaan paremman tavan kerätä homomiesten itsensä arkojakin ajatuksia ja kokemuksia. Toisaalta haastattelutilanteessakin on omat, kyselystä poikkeavat, virhelähteensä. Kasvotusten tapahtuva haastattelu on suurelta osin tutkijan ja tutkittavan yhteistyötä, ja kasvotusten informantin halu miellyttää haastattelijaa, tehdä vaikutus, salata asioita tai muunnella totuutta saattaa olla suurempi kuin anonyymissä, tekstipohjaisessa aineistonkeruutavassa.

Haastattelijaa voi tehdä virheitä mukauttaessaan kysymyksiä, sillä kun kysymyksiä ei ole esitetty jokaiselle informantille täsmälleen samassa muodossa ja järjestyksessä (kuten kyselyssä), on uudelleenmuotoilu voinut johtaa tahattomaan ja tiedostamattomaan johdatteluun. Kummallakin haastatteliijoista oli kuitenkin jonkin verran kokemusta haastattelemisesta. Sanni Surkka on toiminut haastattelijana Helsingin puhekielen pitkittäiskorpuksen keruussa ja kandidaatintutkielmansa teon yhteydessä, ja itse olen tehnyt haastatteluja toimittajan ominaisuudessa sekä kurssitöiden yhteydessä. Myös nämä pro gradu -tutkielmat opettivat tekijäänsä jo aineistonkeruun aikana.

Yksi mahdollisesti ongelmallinen piirre haastatteluaineistossamme on se, että Helsingin aineistossa on mukana informantteja, jotka Sanni Surkka tunsivat ennalta. Tutut informantit ovat voineet olettaa haastattelijan tietävän joitain asioita ja jättäneet ne siksi sanomatta. Informanttien tuttuus on voinut vaikuttaa alitajuisesti myös kysymysten muotoiluun haastattelutilanteessa. Yksi Helsingin aineiston informanteista oli ennalta tuttu minulle, mutta se ei tuottanut nähdäkseni ongelmaa, koska Surkka haastatteli hänet. Lisäksi yksi Tampereen aineiston informanteista oli meille molemmille entuudestaan tuttu julkisuudesta, mutta silläkään ei juuri ollut vaikutusta haastattelun kulkuun tai analyysiin. Kokonaisuudessaankaan joidenkin informanttien tuttuudella ei kuitenkaan ollut näkyvää vaikutusta.

Olen pyrkinyt tässä tutkielmassa selvästi kuvaamaan, millaisia henkilöitä informanteiksi on valikoitunut, ja tulokset edustavatkin pohjimmiltaan vain näitä kyseisiä informantteja. Katson kuitenkin, että joitain varovaisia johtopäätöksiä voi tehdä tämänkin aineiston perusteella myös siitä, miltä käsitykset suomenkielisten homomiesten puheesta näyttävät laajemmassa kuvassa, koska on todennäköistä, että suuri osa informanttien esittämistä käsityksistä on mediamaisemassamme ja muutoinkin yhteiskunnassamme kulttuurisesti jaettu.

Kaiken kaikkiaan olen tutkimukseni raportoinnissa pyrkinyt antamaan lukijalle mahdollisimman hyvät mahdollisuudet arvioida tutkielmani ja sen tulosten luotettavuutta. Olen raportoinut yksityiskohtaisesti tekemäni menetelmälliset ratkaisut ja myös pyrkinyt perustelemaan ne parhaan tietoni ja kykyni mukaan. Sanomattakin lienee selvää, että pyrin myös esittämään vain tietoa, joka on niin varmaa ja todennettua kuin mahdollista.

6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

semmotteet stereotyyppisen näköset homot, jotka on blondannu pään- päänsä ja sitte ne ei juo kaljaa vaan juo skumppaa pikkurilli pystyssä ja sähistelee niitä ässiänsä sitte (TRE15)

Haastatteluun ja kyselyyn vastanneiden käsitykset siitä, onko homomiehille ominaista puhetapaa ylipäätään olemassa, vaihtelivat ja olivat monitasoisia. 14 % informanteista uskoi homososiolektin olemassaoloon. 42 % uskoi homososiolektin olemassaoloon, mutta korosti sen sisäistä variaatiota. 20 % informanteista kyseenalaisti homososiolektin olemassaolon, ja 19 % kiisti sen. Loppujen kanta jäi epäselväksi. Toisin sanoen yleisintä oli uskoa homososiolektin olevan olemassa mutta kuitenkin nähdä siinä vaihtelua ja erottaa toisistaan esimerkiksi mediarepresentaatiot ja todellisuus tai stereotyyppiat ja todellisuus. Selvästi suurin osa liitti homouteen joka tapauksessa jonkin puhettavan, mutta pieni osa ilmaisi, ettei liitä homomiehiin mitään puhetapaa.

Suurimman osan informanteista kanta homososiolektin käytön intentionaalisuudesta jäi epäselväksi. Informantit ilmaisivat epävarmuutta asiasta, ja yleisin selväksi käynyt kanta oli, että osalla homososiolektin käyttäjistä sen käyttäminen on intentionaalista, osalla ei.

Keskeisimmiksi syiksi käyttää homososiolektiä nousivat aineistoissa sosiaalinen ympäristö (väitön lähipiiri, homokulttuuri, homokulttuurin alakulttuurit), kaappi tai riskinoton kieli, oman identiteetin rakentaminen tai viestiminen sekä luontainen geneettisistä tai muutoin fysiologisista syistä johutuva puhetapa. Informanttien esiin tuomia sosiaaliseen ympäristöön liittyviä syitä homososiolektin puhumiseen olivat esimerkiksi puhettavan oppiminen äidiltä, naispuolisilta ystäviltä tai muilta homomiehiltä. Toisilta homomiehiltä opittuna homososiolektin käytön kontekstiksi muodostui homobaariympäristö sekä puhettavan niin sanottu *periytyminen* vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille. Jotkut pitivät homososiolektiä erityisesti sanaston osalta homokulttuurin alakulttuureihin kuuluvana. Myös mediaa pidettiin yhtenä syynä homososiolektin leviämiseen.

Kaappi nousi hyvin keskeiseksi aineistoissa. Sekä homoille itselleen että muille informanteille oli tyypillistä ajatella, että vain seksuaali-identiteetistään avoimet homomiehet käyttävät homososiolektiä, kun taas kaapissa olevat välttävät sen käyttöä. Tästä oli monella haastatellulla homomiehellä myös omakohtaista kokemusta. Kuitenkin homososiolektin käytön ja karttamisen syihin liittyi tätä huomattavasti monimutkaisempiakin ilmiöitä. Informantit toivat esiin tapoja käyttää kieltä yhtä lailla näyttämään kuin piilottamaan puhujan homoutta, ja monet informantit toivat esiin homososiolektin tapana viestiä omasta seksuaali-identiteetistä ympäristölle epäsuoralla ja turvallisella tavalla. Etenkin

historiallisesti homososiolektin käytön syy on ollut nimenomaan kaappi; esimerkiksi homomiehistä on joidenkin informanttien mukaan Suomessakin¹⁰ aikoinaan käytetty naisten nimiä turvallisuus-syistä.

Taulukossa 7 esitän informanttien mukaan keskeisimmät homososiolektin piirteet karkeasti ensimmäisen ja toisen asteen metakieleksi eroteltuina.

Taulukko 7: Keskeisimmät homososiolektin piirteet.

I aste	II aste
korkea ääni tai falsetti	tavallinen
nasaali	feminiininen
korkeusvaihtelut (mm. nouseva loppuintonaatio)	dramaattinen
kanonisesta poikkeava /s/	vivahteikas
kova ääni	puheliias
asenneadjektiivit	avoin
erikoissanasto	homomaiset puheenaiheet
runsas nonverballikka (naurut, käsieleet ym.)	

Aineistoissa homomiesten puheen piirteissä painottuivat erityisesti feminiinisiksi koetut puheen piirteet. Valtaosa mainituista puheen piirteistä vaikutti kytkeytyvän samoihin stereotypioihin homomiehistä kuin mitä haastatellut homomiehet toivat esiin kielenulkoisina stereotypioina: feminiinisyys (ja sen myötä myös esim. pinnallisuus, tyhmyys), nuoruus, dramaattisuus, huomionhakuisuus, seksikeskeisyys, runsas juhliminen, kaupunkilaisuus ja myös jonkinlainen ei-suomalaisuus.

Kävi ilmi, että tässä aineistossa homomiehillä oli kaikkein tarkin käsitys homososiolektistä, ja myös muihin seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla informanteilla kuva homososiolektistä oli tarkempi kuin heteroilla informanteilla. Tämä saattoi johtua tutkimusteknisistä syistä, mutta on mahdollista, että kyse on pääsystä homososiolektin äärelle. On mahdollista, että heteroseksuaalisilla informanteilla on vähemmän kokemusta homo-orientoituneista tiloista ja tilanteista, joissa homososiolektiä ehkä pääosin käytetään, kuin ei-heteroseksuaalisilla informanteilla. Toisaalta Mielikäisen ja Palanderin (2002: 98) mukaan vieraasta murteesta on sitä helpompi havaita eroavaisuuksia omaan murteeseen nähden, mitä vähemmän eroja on. Olisiko siis mahdollista, että mitä homomaisempaa kielenkäyttäjän oma puhe on, sitä yksityiskohtaisemmin hän pystyisi havainnoimaan homososiolektin piirteitä?

Homomiehiltä kysyttiin myös heidän oman idiolektinsa piirteistä. Keskeisimmiksi niistä nousivat murteiden käyttö (mikä saattoi liittyä siihen, että melkein kaikki haastatellut homomiehet olivat

¹⁰ Naisennimien ja *she/her*-pronominien käyttö oli yksi varhaisen homomiesten kielen tutkimuksen keskeisimpiä kiinnostuksenkohteita englanninkielisessä maailmassa, ja tavalla onkin pitkät perinteet (ks. esim. Cameron & Kulick 2003: 76).

muuttaneet pieniltä paikkakunnilta suuremmille ja samalla usein myös murrealueelta toiselle), korkea ääni tai falsetti, korkea puhenopeus, äänenkorkeuden vaihtelut ja toisaalta tavallisuus. Piirteet kuitenkin hajaantuivat voimakkaasti, ja homomiehet toivat esiin niin yllä kuvattuun homojen puheeseen liittyvään stereotypiaan sopivia piirteitä kuin siitä poikkeaviakin piirteitä. Homomiehiltä tiedusteltiin myös, puhuvatko he omasta mielestään jollain tapaa homomaisesti. Vain 5 heistä ilmaisi, että ei omasta mielestään puhu millään tapaa homomaisesti. Selvä enemmistö siis puhui omasta mielestään ainakin jossain määrin tai joskus homomaisesti.

Asenteet homososiolektiä kohtaan olivat pääosin neutraaleja, kahtalaisia tai epäselviä. Äärimmäisen positiivisten tai negatiivisten asenteiden ilmaiseminen oli harvinaista. Negatiivisimmat asenteet ilmaisivat homomiehet itse. Noin kolmasosa homoinformanteista osoitti negatiivista asennetta homososiolektiä kohtaan. Näihin asenteisiin liittyi esimerkiksi kanahomon ja karuhomon asettamista binääriseksi oppositioksi, jossa feminiinisiin homomiehiin liitettiin negatiivisia arvostelmia, maskuliinisiin taas positiivisia. Tällaiset asenteet heijastelivat sisäistettyä homofobiaa ja toisaalta myös misogyniaa. Naisinformanteille puolestaan oli hyvin harvinaista ilmaista negatiivista asennetta homososiolektiä kohtaan.

6.1 Tulosten suhde aiempaan tutkimustietoon

Olen luonnollisesti katsonut näitä uusia aineistojani sellaisina kuin ne ovat ja pyrkinyt välttämään kehäpäätelmiä vuoropuhelussa aiemman tutkimuksen ja uusien aineistojen välillä. Kuitenkin tulokset ovat osoittautuneet pitkälti samansuuntaisiksi kuin aiemmissa opinnäytteissä ja ulkomaisessa, englannin kieltä käsittelevässä tutkimuksessa. Näin on aivan erityisesti homososiolektin piirteiden kohdalla, sillä samat korkea ääni, nouseva loppuintonaatio, kanonisesta poikkeavat /s/:n ääntötavat ja nasaalisuus, jotka nousivat esiin kandidaatintutkielmassani (2014: 28) ja joiden jo silloin totesin olevan samoja kuin englanninkielisten homojen puheeseen liitettyjen kielenpiirteiden, nousivat jälleen homososiolektin piirteiden keskiöön. Samat piirteet esiintyvät myös Surkan tutkielmissa sekä monissa jo mainituissa ulkomaisissa tutkimuksissa. Arvelen, että taustalla voi olla etenkin median välittämä kansainvälinen homostereotypia, jonka vuoksi tietyt puheen piirteet siirtyvät myös muiden kielten kuin englannin homokuvastoon.

Kuten jo aiemmin tutkielmassa todettua, homojen ja heidän puheensa feminiinisyyden on sitkeä, jo satoja vuosia elänyt uskomus. Senkään toistuminen näissä uusissakin aineistoissa ei siis ollut kovinkaan yllättävää. Samaten informanttien havaitsemien piirteiden painottuminen fonetiikkaan (erityisesti /s/:n variaatio ja prosodiaan kuuluvien äänenvoimakkuuteen ja -korkeuteen tai puhenopeuteen

liittyviin ilmiöihin) ja syntaktisten tai morfologisten piirteiden mainitsemisen vähyys oli odotuksenmukaista. Nämä oletukset perustuivat Mielikäisen ja Palanderin käsittelemiin murreasennetutkimuksiin (2002: 97–98; Kunnas 2015: 607). Heidän huomioistaan poiketen näissä aineistoissa esiintyvät leksikaalisen tason huomiot eivät kohdistuneet persoonapronomineihin tai partikkeleihin, kuten murteiden kohdalla on tyypillistä, vaan informanttien mainitsemat esimerkkisanat olivat pääosin substantiiveja ja adjektiiveja.

Maallikot ovat kansandialektologisissa tutkimuksissa kiinnittäneet huomiota myös konsonanttien keston vaihteluun, ”ylimääräisiin äänteisiin” tai äänteiden katoilmiöihin sekä diftongeihin liittyviin ilmiöihin (Kunnas 2015: 606). Nämä eivät kuitenkaan aineistojeni perusteella olleet relevantteja homososiolektin kannalta.

Verratessani omia aineistojani japanilaisiin, englantia toisena kielenä käyttäviin homomiehiin keskittyviä tutkimuksia (Moore 2013 & Cordoba 2016) kiinnitin huomiota siihen yhtäläisyyteen, että myös jotkut meidän haastattemistamme homomiehistä käyttivät itsestään englanninkielistä sanaa *gay* suomenkielisten ilmaisujen sijaan. Muutenkin englannin kielen ja siitä peräisin olevien lainasanojen käyttö nousi monia kertoja esiin aineistoissa. Voisiko englannin kielen käyttö liittyä myös suomalaisilla homomiehillä kuviteltuun kansainväliseen homoyhteisöön tai homoihin sallivasti suhtautuvaan kansainväliseen yhteisöön kuulumiseen? Onko se keino paeta niitä konnotaatioita, joita suomenkielisillä samaa asiaa kuvaavilla sanoilla on? Näihin kysymyksiin emme saa vastauksia tämän tutkielman puitteissa, mutta toivon tähän tartuttavan mahdollisesti myöhemmässä tutkimuksessa.

Shiaun (2016) tutkimustuloksiin mandariinikiinaa puhuvien taiwanilaisten homomiesten puheesta tämän tutkielman aineistot eivät kuitenkaan näyttäneet juurikaan liittyvän. Vaikka jonkinlainen teatraalisuus ja monenlainen roolien ottaminen ja leikittely nousivat esiin tässäkin tutkielmassa, eivät suomalaiset homomiehet ainakaan näiden informanttien mukaan tyypillisesti vie keskustelujaan yhtä pitkälle fiktiiviseen maailmaan kuin taiwanilaiset homomiehet.

Piccolon tutkimuksen informanteista puolestaan heterot puhujat olivat vähemmän tietoisia homolta kuulostamisesta kuin homot puhujat. Homoilta kuuntelutestien perusteella kuulostavat heterot eivät itse tienneet kuulostavansa homoilta. Homoilla puhujilla oli kokemuksia heteron puhettavan tietoisesta tavoittelusta, mikä selitti tietoisuutta oman puhettavan heteromaisuudesta tai homomaisuudesta. (Piccolo 2008: 136–137.) Myös tässä tutkielmassa tuli esiin samansuuntaisia havaintoja; näytti siltä, että homoinformantit olivat tietoisempia homososiolektistä ja sen piirteistä kuin heteroinformantit, ja monilla haastatelluista homomiehistä oli omakohtaista kokemusta heteromaisen puhettavan tahallisuudesta tavoittelusta.

William Leapin teoria riskinoton kielestä (ks. luku 2.4.1) näytti sopivan hyvin yhteen monien informanttien käsitysten kanssa. Tämän tutkielman informantit eivät kuitenkaan olleet ilmeisesti havainneet Leapin amerikkalaisessa kontekstissa havainnoimia allokaatiotekniikoita tai puhuneet juurikaan homososiolektistä arvostettuna ja harjoittelua vaativana taitona, kuten Leapin informantit. Tämän tutkielman aineistoista puuttuivat kuvaukset homososiolektin opettelusta vaikkapa peilin edessä, ja vain yksittäiset informantit refleктоivat omia taitojaan homososiolektin puhujina.

Yhtymäkohtia myös Joseph Hayesin 1980-luvun huomioihin oli löydettävissä. Vaikuttaa siltä, että samoin kuin tuolloin Yhdysvalloissa, myös 2010-luvun Suomessa homomiesten asenne homososiolektiä kohtaan vaihtelee rajustikin. Osa näkee siinä hauskoja, voimauttavia ja emansipatorisia ominaisuuksia, osa taas pitää sitä hävettävänä tai jollain tapaa uhkana homoyhteisölle.

6.2 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Toivon tämän tutkielman toimivan kimmokkeena jatkotutkimukselle. Kansanlingvivistä näkökulmaa suomenkielisten homomiesten puheesta voisi täydentää esimerkiksi kuuntelutestejä ja teoriaa puhujan henkilökuvasta hyödyntäen. Kuuntelutesteihin, kyselyihin tai haastatteluihin olisi mahdollista liittää myös kuvien käyttöä samaan tapaan kuin Heidi Niemelä teki maahanmuuttajien puhumaan suomeen kohdistuvia asenteita käsittelevässä, niin ikään kansanlingvivistisessä pro gradu -tutkielmassaan (ks. Niemelä 2016: 24–26).

Pelkästään kansanlingvistinen tutkimus ei kuitenkaan tavoita kaikkea homomiesten puheesta, vaan sen tutkimiseen tarvitaan myös muita sosiolingvistiikan lähestymistapoja. Todellisten homomiesten todellista puhetta voisi analysoida esimerkiksi tätä ja Sanni Surkan pro gradu -tutkielmaa varten keräämämme haastatteluaineiston pohjalta. Aineisto on tulossa anottavaksi käyttöön Kielipankista.

Riskinoton kieli (*language of risk*) -teoriaan pohjautuva tutkimus niistä kielellisistä käytännöistä, joilla suomenkieliset homomiehet tuovat seksuaali-identiteettiään esiin tai piilottavat sitä, olisi sekin kiinnostava lähestymistapa. Myös intersektionaalinen lähestymistapa idiolektien tutkimukseen voisi olla hedelmällinen, sillä yksilön jäsenyydet eri ryhmissä ja yhdenaikaiset identiteettikategoriat kuuluvat varmasti myös puheessa eri kielimuotojen yhdistelminä. Mallia voisi ottaa myös Robert Podesvan (2007) tutkimuksesta, jossa hän on tutkinut falsetin käyttöä erään homomiehen idiolektissä. Lisäksi suomalaisten homomiesten mediarepresentaatioiden lingvistinen analyysi (ja sen tulosten vertaaminen esimerkiksi tämän tutkielman tuloksiin) voisi tuottaa uutta tietoa aihealueesta.

Haastatteluissa homomiesten kanssa nousi toistuvasti puheen rinnalla esiin myös homomiesten viestintä internetissä. Nykyaikana myös tämä näkökulma olisi aiheellista ottaa huomioon. Erilaiset homomiehille tarkoitettut tai homomiesten suosimat verkkosivustot tai sovellukset voisivat olla hyvinkin hedelmällisiä ympäristöjä tutkia homomiesten kielenkäyttöä. Tästä näkökulmasta on tehty tutkimusta ainakin Etelä-Afrikassa (ks. Milani 2013) ja Serbiassa (ks. Bogetic 2013). Sosiaalisen median aikakaudella olisi myös kiinnostavaa ja ajankohtaista analysoida paitsi perinteisten medioiden luomaa kuvaa homomiesten puheesta, myös sosiaalisessa mediassa tunnettujen homomiesten puhetta. Esimerkiksi vloggaaja Teemu Sumell tulee some-performanssissaan hyvinkin lähelle luvussa 2.4.1 kuvailemaani taiwanilaisten homomiesten roolipelimäistä, fiktiivisiä aineksia sisältävää performansia.

Enemmän kuin toivottavaa toki olisi, että tulevaisuudessa suomalaisessa sosiolingvistiikassa tarkasteltaisiin lähemmin muitakin sukupuoli- ja seksuaali-identiteettejä. Tutkimuksen keskittyminen vähemmistöidentiteetteihin luo vääristynyttä kuvaa kielen variaatiosta, sillä todellisuudessa niin sanotut valtavirtaidentiteetit eivät tuota neutraalia kieltä, vaan esimerkiksi heteroutta indeksoidaan ja konstruoidaan kielen piirteillä siinä missä homoseksuaalisuuttakin. Siksi "heteroseksuaalinen kielellinen käyttäytyminen" olisi jo itsessään toivottu tutkimusaihe. (Cameron & Kulick 2003: 134.)

Sanaston tai nimistön tutkijallekin sukupuolten ja seksuaalisuuksien monimuotoisuus voisivat tarjota uutta, tuoretta tutkittavaa. Kiinnostavia kartoitettavia olisivat esimerkiksi transihmisten nimenvalinnan käytännöt tai sateenkaariperheissä ja muunsukupuolisten keskuudessa käytetyt sanat. Viimeksi mainittuihin kuuluu esimerkiksi kiehtovia sukupuolineutraaleja uudissanoja, kuten *setäti* ja *eni*, jotka on luotu korvaamaan sukupuolisidonnaisia sukulaisuussanoja *setä*, *eno* ja *täti*.

Keräämäämme haastatteluaineistoa voisi toki hyödyntää muillakin aloilla kuin kielitieteessä, esimerkiksi sukupuolentutkimuksen ja mediatutkimuksen puolella. Aineisto sisältää muun muassa aitoja elämäntarinoita ja kokemuksia elämästä homomiehenä Suomessa eri vuosikymmenillä sekä runsaasti viittauksia eri kulttuurituotteisiin ja julkisuuden henkilöihin, jotka ovat haastateltujen mukaan vaikuttaneet – hyvässä tai pahassa – käsityksiin homomiehistä. Toivommekin aineistosta olevan hyötyä mahdollisimman monelle.

Maailmaa ei muuteta yhdellä pro gradu -tutkielmalla. Tämä on kuitenkin ollut yksi puheenvuoro sen puolesta, että kohtelisimme toinen toistamme yksilöinä ja kunkin monikerroksista identiteettiä kunnioittaen.

Esim. (27), tulevaisuuden visioita

HKI3: ei niin viatont pilaa ettei totta toinen puoli [--] mut et sit taas ku, pitäis aina muistaa et ku kaikki ei oo. ja sit

taas, ku, ihan samanlail heteroillaki ni, on yhtä monta erilaista heteroo kun, heit on. et tota, mä lähtökohtasesti en pidä noista stereotypioista mut et, et kai niil niinku jonkunlainen perä ainaki historias on mut et mä toivon et niist jossain vaihees päästäis, vähän pois. mä luulen et se olis niinku, seksuaalivähemmistöjen oikeuksienki kannalta paljon parempi, tai ylipäättään vähemmistöjen oikeuksien, kannalta

SS: joo, toivotaan

HKI3: toivotaan

LÄHTEET

- Bogetic, Ksenija 2013: Normal straight gays: lexical collocations and ideologies of masculinity in personal ads of Serbian gay teenagers. – *Gender and language* 2013 7.3, s. 333–367.
- Cameron, Deborah 1996: *Sukupuoli ja kieli. Feminismi ja kielentutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Cameron, Deborah – Kulick, Don 2003: *Language and sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cordoba, Sebastian 2016: *Language preference and cognitive availability of sexual identity in gay Japanese bilinguals. An analysis of habitual use of linguistic categories*. Master's thesis. The City College of New York.
- Cox, William T. L. – Devine, Patricia G. – Bischmann, Alyssa A. – Hyde, Janet S. 2016: Inferences about sexual orientation. The roles of stereotypes, faces, and the gaydar myth. – *Journal of Sex Research* 53 (2), s. 157–171.
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00224499.2015.1015714>
- Darsey, James 1981: "Gayspeak": a response. – James W. Chesebro (toim.) 1981: *Gayspeak. Gay male & lesbian communication*. New York: The Pilgrim Press, s. 58–67.
- Davis, Kathy 2014: Intersectionality as Critical Methodology. – Nina Lykke (toim.): *Writing Academic Texts Differently. Intersectional Feminist Methodologies and the Playful Art of Writing*. New York: Routledge.
- Eckert, Penelope 2011: *Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of variation*. <http://stanford.edu/~eckert/PDF/ThreeWavesofVariation.pdf>
- Edgar, Timothy 1994: Self-disclosure behaviors of the stigmatized. Strategies and outcomes for the revelation of sexual orientation. – R. Jeffrey Ringer (toim.) 1994: *Queer words, queer images. Communication and the construction of homosexuality*. New York: New York University Press. s. 221–237.
- Engelberg, Mila 2016: *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus*. Nordica Helsingensia 44. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/163013/YLEISPAT.pdf?sequence=1>
- Hayes, Joseph J. 1981: Lesbians, gay men, and their "languages". – James W. Chesebro (toim.) 1981: *Gayspeak. Gay male & lesbian communication*. New York: The Pilgrim Press. s. 28–42.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Hurтта, Heikki 1999: Variaationtutkimuksen myytit ja stereotypiat. – Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojanen (toim.): *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampereen yliopistopaino.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jones, Lucy 2016: Language and gender identities. – Sian Preece (toim.): *The Routledge handbook of language and identity*. Oxon: Routledge, s. 210–224. Käsikirjoitus.
- Karkulehto, Sanna 2011: *Seksin mediamarkkinat*. Helsinki: Gaudeamus
- Karr, Rodney G. 1981: Homosexual labeling and the male role. – James W. Chesebro (toim.) 1981: *Gayspeak. Gay male & lesbian communication*. New York: The Pilgrim Press, s. 3–11.
- Kokko, Susanna 2012: Perusteos kotimaista kansandialektologiaa. – *Virittäjä* 4/2012, s. 648–654.
- von Krafft-Ebing, Richard 1893: *Psychopathia sexualis, with especial reference to contrary sexual instinct. A medico-legal study*. Philadelphia: The F. A. Davis Co. <https://archive.org/details/tails/39002086347433.med.yale.edu>
- Kunnas, Niina 2015: *Tutkimus suomalaisten maallikoiden metakielestä*. – *Virittäjä* 4/4015, s. 604–607.
- Lappalainen, Hannele 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Latvala, Johanna – Peltonen, Eeva – Saresma, Tuija 2004: Tutkijat kertovat, konventiot murtuvat? – Johanna Latvala, Eeva Peltonen ja Tuija Saresma (toim.): *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja.
- Leap, William 1993: Gay men's English. Cooperative discourse in a language of risk. – *New York folklore* vol. XIX:1–2, s. 45–70.
- Leino, Unni 2016: Conceptualizing sex, gender and trans: an Anglo–Finnish perspective – *TSQ: Transgender Studies Quarterly* 3(3–4), s. 448–461.
- Levon, Erez 2007: Sexuality in context. Variation and the sociolinguistic perception of identity. – *Language in Society* 36, s. 533–554.
- 2006: Hearing “gay”: prosody, interpretation, and the affective judgments of men’s speech – *American Speech* 81: 1, s. 56–78.
- Liljeström, Marianne 2004: Feministinen metodologia – mitä se on? – Marianne Liljeström (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.

- Lindeman, Meri 2014: ”Supergay” – kansanlingvistisiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- Mack, Sara – Munson, Benjamin 2012: The influence of /s/ quality on ratings of men’s sexual orientation. Explicit and implicit measures of the ‘gay lisp’ stereotype. – *Journal of Phonetics* 40 s. 198–212.
- May, Vivian M. 2012: Intersectionality. – Catherine M. Orr, Ann Braithwaite, Diane Lichtenstein (toim.): *Rethinking Women's and Gender Studies*. New York: Routledge.
- Mielikäinen, Aila – Palander, Marjatta 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44, s. 86–109.
- Milani, Tommaso 2013: Are "queers" really "queer"? Language, identity and same-sex desire in South African online community. – *Discourse and Society* 24 (5), s. 615–633.
- Miller, Lynn C. 1994: The politics of self and other. – R. Jeffrey Ringer (toim.) 1994: *Queer words, queer images. Communication and the construction of homosexuality*. New York: New York University Press. s. 209–218.
- Moore, Ashley R. 2013: The ideal sexual self: the motivational investments of Japanese gay male learners of English. Phil Benson – Lucy Cooker (toim.): *The applied linguistic individual. Sociocultural approaches to identity, agency and autonomy*. Sheffield: Equinox. s. 135–151.
- Morin, Stephen F. – Garfinkle, Ellen M. 1981: Male homophobia. – James W. Chesebro (toim.) 1981: *Gayspeak. Gay male & lesbian communication*. New York: The Pilgrim Press, s. 117–129.
- Mustanoja, Liisa 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampere: Tampere University Press.
- 2004: Eväspaketti tutkijanuraansa uurtavalle sosiolingvistille. – *Virittäjä* 4/2004 s. 609–613.
- Niemelä, Heidi 2016: *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Nikkinen-Piraccini Jenni 2011: *Keskustelua hernekeitosta. Verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Niedzielski, Nancy A. – Preston, Dennis R. 2000: *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Nieminen, Tommi 1999: Kieli ja vaihtelu sosiolingvistiikassa. – Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojanen (toim.): *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampereen yliopistopaino.

- Piccolo, Fabiana 2008: Perceived sexual orientation and attitudes towards sounding gay or straight. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* 14: 2, s. 129–138.
- Podesva, Robert J. 2007: Phonation type as a stylistic variable. The use of falsetto in constructing a persona. – *Journal of Sociolinguistics* 11, s. 478–504.
- Pääkkönen, Siiri 2015: *Äänen ja sukupuolen yhteys*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston käytätymistieteiden laitos.
- Ringer, R. Jeffrey 1994: Introduction. – R. Jeffrey Ringer (toim.) 1994: *Queer words, queer images. Communication and the construction of homosexuality*. New York: New York University Press. s. 1–3.
- Ronkainen, Suvi 2004: Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. – Marianne Liljeström (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.
- Routarinne, Sara 2008: Miksi intonaatio nousee? Sara Routarinne – Tuula Uusi-Hallila (toim.): *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s. 125–145.
- Serano, Julia 2007: *Whipping Girl. A Transsexual Woman on Sexism and the Scapegoating of Femininity*. Seal Press.
- Shiau, Hong-Chi 2015: Lavender Mandarin in the sites of desire: Situating linguistic performances among Taiwanese gay men. – *Language and Communication* 42, s. 1–10.
- Speer, Susan A. – Stokoe, Elizabeth 2011: An introduction to conversation and gender. – Susan A. Speer – Elizabeth Stokoe (toim.), *Conversation and gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suominen, Sara 2015: *Se on ollu vaan läppää, ei mitää vakavaa ollenkaan. Nuorten näkemyksiä huora-sanan merkityksistä*. Pro gradu. Tampereen yliopiston Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/97307>
- Surkka, Sanni 2016: *Tyylikästä lässytystä. Homoseksuaali mies kielellisenä stereotyyppinä ja identiteettinä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/166849/Surkka_Sanni_Pro%20gradu_2016.pdf?sequence=2
- 2012: *Ne on niin komeita ei jestas mä en kestä. Nuorten imitaatioita stereotyyppisen homon kielestä*. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- Tainio, Liisa 2006: *Gender in Finnish language use. Equal, unequal and/or queer?* – WEBFU 2006. <http://webfu.univie.ac.at/texte/tainio.pdf>

- 2001: *Puhuvan naisen paikka. Sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tieteen termipankki: sosiolekti <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sosiolekti> (1.2.2017)
- Tieteen termipankki: stereotypia <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:stereotypia> (3.2.2017)
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Viides, uudistettu laitos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uotinen, Suvi 2007: “Tässä kohdassa heterorouva nyökkää.” Näkökulma naisparien henkilöhaastatteluissa. – *Virittäjä* 1/2007, s. 68–88.
- Vaattovaara, Johanna 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Vaattovaara, Johanna & Halonen, Mia 2015: Missä on ässä? “Stadilaisen s:n” helsinkiläisyydestä. – Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (toim.): *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Valo, Maarit 1994: *Käsitykset ja vaikutelmat äänestä. Kuuntelijoiden arviointia radiopuheen äänellisistä ominaisuuksista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Valo, Pauli 2007: *Miehet seuraa hakemassa. Homo- ja heteroseksuaalimpiesten seksuaalilangi MTV3:n tekstiviestichateissa*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.
- Yuasa, Ikuko Patricia 2010: *Culture and gender of voice pitch. A sociophonetic comparison of the Japanese and Americans*. London: Equinox.

MEDIALÄHTEET

- David Thorpe: *Do I Sound Gay*, dokumenttielokuva, USA 2015.
- Suomi24 <http://keskustelu.suomi24.fi/t/6727199/homo-aani> (17.1.2017)

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukutsu

Hei!

Nyt on tilaisuus auttaa kerryttämään aineistoa kahteen suomen kielen pro gradu -tutkielmaan! Molemmat työt käsittelevät suomalaista homokulttuuria puheen näkökulmasta, ja etsimme nyt vapaaehtoisia henkilöitä lyhyisiin haastatteluihin Helsingissä tai Tampereella.

Sovit tutkimushenkilöksi, jos

- olet homoseksuaalinen mies (oman määrittelysi mukaan, esim. juridisella sukupuolella ei tässä ole merkitystä)
- olet täysi-ikäinen
- et ole opiskellut kielitieteellistä ainetta pää- tai sivuaineena yliopistossa
- puhut suomea äidinkielenäsi tai äidinkielen tasoisesti.

Haastattelut toteutetaan 21.10.–10.12.2015 haastateltavalle sopivana ajankohtana haastateltavalle sopivassa paikassa, ja aikaa haastatteluun kuluu noin tunti. Kaikki haastattelut äänitetään, mutta äänitettyä aineistoa käsitellään täysin nimettömänä ja sitä käytetään luonnollisesti vain tutkimustarkoituksiin. Haastateltavien yhteystietoja ei luovuteta eteenpäin. Lopullisista tutkielmista haastateltujen henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa.

Mikäli sovit yllä esitettyyn kuvaukseen ja olet kiinnostunut lähtemään mukaan, otathan yhteyttä joko lindeman.meri.l@student.uta.fi (haastattelupaikka Tampere) tai sanni.surkka@helsinki.fi (haastattelupaikka Helsinki), niin sovitaan yhdessä sopiva haastatteluajankohta! Kerrothan viestissä nimesi, ikäsi, puhelinnumerosi ja milloin olisit käytettävissä.

Tätä haastattelukutsua saa myös vapaasti levittää sopiville kanaville tai henkilöille. Vastaamme myös mielellämme tutkimuksia koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin ja jo etukäteen osallistumisesta kiitellen

Meri Lindeman

opiskelija

Tampereen yliopisto

lindeman.meri.l@student.uta.fi

Sanni Surkka

opiskelija

Helsingin yliopisto

sanni.surkka@helsinki.fi

Liite 2: Haastattelukysymykset

1 Taustakysymykset

Mitä kautta sait kutsun tähän haastatteluun?

Vahvistatko olevasi täysi-ikäinen ja että et ole opiskellut mitään kielitieteellistä ainetta yliopistossa pää- tai sivuaineena?

Onko suomi äidinkielesi?

Minkä ikäinen olet?

Millä paikkakunnalla asut?

Miltä paikkakunnalta olet kotoisin?

Millainen koulutus sinulla on? (*Haetaan astetta.*)

Millainen elämäntilanteesi on nyt, oletko työssä, opiskelija, työtön...?

(*Jos on tai on ollut töissä:*) Millä alalla olet töissä?

Miten kuvailisit sukupuoltasi ja seksuaalisuuttasi?

2 Homokulttuuri

Mitä sinulle tulee mieleen sanasta homokulttuuri? Millaisia asioita siihen kuuluu?

Käytkö paljon esim. Setan tapahtumissa?

Oletko mukana muiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asiaa ajavien järjestöjen toiminnassa?

Käytkö Prideillä? Homobaareissa? jne.

Onko Tampere / Helsinki sinulle hyvä paikka asua? Viihdytkö täällä? Miksi?

Onko Tampereella / Helsingissä mielestäsi tarpeeksi seksuaalivähemmistöille suunnattua toimintaa?

Kulttuuria? Tarvitseeko sitä mielestäsi yleisesti ottaen olla?

Onko homojen keskuudessa erilaisia alakulttuureja?

Onko sinulla paljon seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ystäviä tai tuttaviam?

3 Omat käsitykset suomenkielisten homomiesten puheesta

Puhuvatko suomalaiset homomiehet mielestäsi jollakin tietyllä, tunnistettavalla tavalla?

(*Jos vastaa myöntävästi:*) Mitä tähän puhetapaan mielestäsi kuuluu? Esimerkiksi millainen ääni tai millaisia sanoja?

Voiko miehen suuntautumista mielestäsi päätellä puhettavan perusteella? (Voiko miehen puheen perusteella siis päätellä olevan homo?)

Käyttävätkö jotkut tätä puhetapaa enemmän kuin toiset?

Onko seksuaalivähemmistöjen sisällä alakulttuureilla erilaisia puhetapoja?

Mistä tämä puhetapa / nämä puhetavat mielestäsi voisivat olla lähtöisin?

6 Oma puhetapa

Kuvaile omaa puhetapaasi. Puhutko yleensä yleiskieltä, murretta, slangia...?

Oletko huomannut, että puhetapasi vaihtelisi eri tilanteissa?

Puhutko itse omasta mielestäsi jollakin tapaa homomaisesti? Miksi teet tai et tee niin?

(Jos vastaa myöntävästi:) Mikä omassa puheessasi mielestäsi on homomaista?

(Jos vastaa myöntävästi:) Oletko huomannut, että puhuisit joissain tilanteissa homomaisemmin kuin toisissa?

4 Ympäröivän yhteisön suhtautuminen homoihin

Miten ystäväpiirisi yleensä suhtautuu seksuaalivähemmistöihin? Muu lähipiirisi? Työyhteisösi?

Miten suomalaiset kokemuksesi mukaan suhtautuvat seksuaalivähemmistöihin keskimäärin?

Onko suhtautuminen kokemuksesi mukaan muuttunut elämäsi aikana?

Luuletko, että suhtautuminen on samanlaista kaikkialla Suomessa?

Oletko huomannut, että homoihin liitettäisiin jonkinlaisia stereotyyppioita? Millaisia?

5 Ajatukset muiden ihmisten käsityksistä

Millaisia stereotyyppioita uskot homojen puheeseen liitettävän?

Mistä luulet näiden stereotyyppioiden johtuvan?

Voiko homomaista puhetta mielestäsi matkia tunnistettavasti? Millainen puhetapa saa sinut ajattelemaan, että tarkoitus on matkia homomiestä?

Onko näissä stereotyyppioissa mielestäsi mitään perää?

Lopuksi

Haluatko täydentää vastauksiasi vielä jotenkin? *(Aihealueet käydään tässä läpi.)*

Haluatko kommentoida tätä haastattelua tai kysyä jotakin?

Haluatko saada tutkielmat tai niiden tiivistelmät luettavaksesi niiden valmistuttua? Voiko sähköpostiosoitteesi säilyttää tätä tarkoitusta varten?

Liite 3: Haastattelun tallennus- ja arkistointilupa

Lupa

Annan haastattelun tallennusluvan Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitokselle sekä Tampereen yliopiston kieli-, kirjallisuus- ja käännöstieteiden yksikölle. Luvan ehdot ovat seuraavat.

Tallennetta käytetään aineistona opinnäytetöiden tekemisessä sekä mahdollisesti muussa tieteellisessä tutkimuksessa ja siihen liittyvässä opetuksessa. Tallennetta ei esitetä julkisesti muuten kuin tutkimuksen tai siihen liittyvän opetuksen yhteydessä. Tutkimukseen osallistuvien tietosuoja turvataan muuttamalla nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat tiedot kaikessa julkaistavassa materiaalissa.

[ ] Aineiston saa arkistoida Kotimaisten kielten keskuksen ja Kielipankkiin muiden tutkijoiden käytettäväksi.

Paikka: _____ / ____ 2015

_____
Allekirjoitus

_____
Nimenselvennys

Liite 5: Litterointimerkit

ML	Meri Lindeman
SS	Sanni Surkka
TRExx	Tampereella haastateltu informantti
HKIxx	Helsingissä haastateltu informantti
.	tauko
,	lyhyt tauko
he-	sana jää kesken
he he	naurua
@kauhee@	selkeä äänenlaadun muutos
SAA	kovaa, ympäristöä korkeammalta tai painokkaasti lausuttu jakso
((rykäisee))	selitys tilanteesta, muu huomautus
[--]	poisto
(--)	jakso, josta ei ole saatu selvää
suomalaisen miehen	analyysin kannalta erityisen olennainen kohta litteraatissa

Liite 6: Kyselykutsu

Hei!

Nyt on tilaisuus auttaa kerryttämään aineistoa mielenkiintoiseen suomen kielen pro gradu -tutkielmaan! Vastaa kyselyyn osoitteessa <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/16968/lomake.html>

Tutkielma käsittelee poliittisten nuorisjärjestöjen jäsenten käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta. Kyselyyn vastataan anonymisti. Voit osallistua kyselyyn, jos

- olet poliittisen nuorisjärjestön jäsen
- olet yli 18-vuotias
- et ole opiskellut kielitieteellistä ainetta yliopistossa pää- tai sivuaineena
- puhut suomea äidinkielenäsi tai suunnilleen äidinkielen tasoisesti.

Kysely on auki 31.5.2016 saakka. Vastaan mielelläni myös kaikkiin tutkielmaa tai kyselyn täyttämistä koskeviin kysymyksiin, joten ota rohkeasti yhteyttä. Jokainen vastaus on tutkielmani kannalta erittäin tärkeä.

Keväisin terveisin ja osallistumisesta jo etukäteen kiitellen

Meri Lindeman

opiskelija

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Tampereen yliopisto

lindeman.meri.l@student.uta.fi

Liite 7: Kyselylomake

Taustatiedot	
Mihin poliittiseen nuorisjärjestöön kuulut?	--Valitse tästä--
Oletko opiskellut yliopistossa kielitieteellistä ainetta pää- tai sivuaineena?	☐ kyllä ☐ ei ☐ en osaa sanoa
Jos vastasit "en osaa sanoa", selitä:	
<input type="text"/>	
Ikä:	<input type="text"/>
Äidinkieli tai äidinkielet:	<input type="text"/>
Sukupuoli:	--Valitse tästä--
Asuinpaikkakunnan väkiluku:	--Valitse tästä--
Elämäntilanne:	☐ opiskelija ☐ työssäkäyvä ☐ työtön ☐ muu
Jos vastasit "muu", mikä?	
<input type="text"/>	
Korkein loppuun suoritettu koulutus:	--Valitse tästä--

Homomiesten puhe	
Miten kuvaallisit suomenkielisten homomiesten puhetta? Kirjoita vapaasti. ?	<input type="text"/>
Jos olet itse homomies, miten kuvaallisit omaa puhettasi? Kirjoita vapaasti. ?	<input type="text"/>

Lopuksi	
Olen	--Valitse tästä--
Muuta kommentoitavaa? Risuja tai ruusuja kyselystä?	<input type="text"/>

Tietojen lähetyk	
<input type="button" value="Tallenna"/>	
Suuri kiitos avustasi ja ajastasi!	

Järjestelmänä Eduix E-lomake 3.1, www.e-lomake.fi

Liite 8: Homososiolektin piirteet taulukkona

Piirre (selvästi ensimmäisen asteen metakieleen kuuluvat kursivoitu)	Maininneiden lukumäärä (N=90)
tavallinen	47
feminiininen	36
<i>korkea ääni tai falsetti</i>	33
<i>nasaali</i>	18
<i>äänenkorkeuden vaihtelut (mm. poikkeavat intonaatiot)</i>	18
dramaattinen, teatraalinen	13
<i>kanonisesta poikkeava /s/</i>	13
<i>asenneadjektiivit (varsinkin ”ihana”)</i>	11
<i>homojen oma erikoissanasto</i>	11
<i>runsas tai feminiininen nonverbaliikka</i>	10
vivahteikas, ilmeikäs	10
avoin	9
<i>kova äänenvoimakkuus</i>	9
korostettu	8
<i>erikoinen painotus</i>	7
homomaiset puheenaiheet	7
pehmeä, lempeä	7
puhuu paljon	7
helsinkiläinen, kaupunkilainen	6
<i>kikatus, hihitys tai paljon tai kovaa naurua</i>	6
<i>lainaukset, hokemat</i>	6
maskuliininen	6
<i>huudahdukset</i>	5
<i>kirosanat, alatyylisyydet</i>	5
<i>koodinvaihto englannin ja suomen välillä</i>	5
lässytys	5
nokkela, naseva	5
ei-suomalainen	4
härski, roisi	4
<i>matala äänenkorkeus</i>	4
positiivinen	4
<i>teini- tai muotisanat</i>	4
ärsyttävä	4
bimbomainen, sivistymätön	3
erottuva	3
hento	3
<i>narina</i>	3
<i>puhekieli</i>	3
<i>päivittelyt</i>	3
<i>”naukuva”</i>	2
<i>”sanojen vääntely”</i>	2
<i>”sivistyssanat”</i>	2
<i>murre</i>	2
<i>nopea</i>	2

<i>täytesanat</i>	2
"flegu"	1
"kirjakieli" (<i>tod.näk. tarkoittaen puhuttua yleiskieltä</i>)	1
"piipittävä"	1
"vinkuva"	1
"yläkurkusta" <i>puhuminen</i>	1
avara	1
epäviireinen laulu	1
<i>imitointi</i>	1
itsekeskeinen	1
karjuminen	1
keinotekoinen	1
kepeä	1
<i>kuvailu, esimerkit</i>	1
kylmä	1
lipevä, mairitteleva	1
luonteva	1
<i>lyhenteet</i>	1
lämmin	1
maailmaasyleilevä	1
machomainen	1
makea	1
mielenkiintoinen	1
mukava kuunnella	1
murahtelu	1
muut huomioon ottava	1
nallemainen	1
nössö	1
selkeä	1
<i>slangi</i>	1
soljuva	1
ulkonäkökeskeinen	1
<i>venyttäminen (ei osannut spesifioida, minkä venyttäminen)</i>	1
<i>yleiskieli</i>	1

Liite 9: Homomiesten oman puheen piirteet taulukkona

Piirre (selkeästi ensimmäisen asteen metakieleen kuuluvat kursivoitu)	Maininneiden lukumäärä (N=35)
<i>murre/murteet (mainittu kysymyksenasettelussa)</i>	29
<i>yleiskieli (mainittu kysymyksenasettelussa)</i>	20
<i>korkea ääni tai falsetti</i>	14
<i>nopea</i>	6
<i>matala ääni</i>	5
<i>tavallinen</i>	5
<i>vaihteleva äänenkorkeus tai epätyypillinen intonaatio</i>	5
<i>homomaiset äänenpainot</i>	4
<i>kirosanat</i>	4
<i>koodinvaihto englannin ja suomen välillä</i>	4
<i>nasaali</i>	4
<i>puhekieli</i>	4
<i>selkeä (artikulaatio)</i>	4
<i>slangi</i>	4
<i>asenneadjektiivit</i>	3
<i>epäselvä (artikulaatio)</i>	3
<i>feminiininen</i>	3
<i>homomainen elekieli</i>	3
<i>kanonisesta poikkeava /s/</i>	3
<i>kova äänenvoimakkuus</i>	3
<i>narina</i>	3
<i>rauhallinen</i>	3
<i>”kirjakieli” (tod.näk. tarkoittaen puhuttua yleiskieltä)</i>	2
<i>”sivistyssanoja”</i>	2
<i>ammattikieli</i>	2
<i>asiallinen</i>	2
<i>dramaattinen</i>	2
<i>ei sisällä teineille tyypillisiä slangisanoja</i>	2
<i>hehkutus</i>	2
<i>helsinkiläinen</i>	2
<i>maskuliininen</i>	2
<i>pehmeä</i>	2
<i>puhuu paljon</i>	2
<i>ronski</i>	2
<i>tunteet puheenaiheena</i>	2
<i>ärsyttävä</i>	2
<i>”venyttäminen” (ei osannut spesifoida, minkä venyttäminen)</i>	1
<i>”ääni tulee kurkusta”</i>	1
<i>avoimuus</i>	1
<i>harkitsematon</i>	1
<i>hiljainen äänenvoimakkuus</i>	1
<i>homokulttuuriin liittyvät sanat</i>	1
<i>insinöörimäinen</i>	1
<i>inspiroiva retoriikka</i>	1

<i>koodinvaihto ruotsin ja suomen välillä</i>	1
korkeakoulutetulta kuulostaminen	1
<i>käheä</i>	1
<i>laaja sanavarasto</i>	1
<i>liikkuu paljon puhuessaan</i>	1
lipevä	1
<i>”lässyttäminen”</i>	1
maalaismainen	1
<i>metaforat</i>	1
mielenkiintoinen	1
<i>”mutina”</i>	1
omaperäinen	1
<i>omat sanainnovaatiot</i>	1
puheenaiheet eivät heteroille tyypillisiä	1
puheenaiheet eivät homoille tyypillisiä	1
suorapuheinen	1
<i>tasainen äänenkorkeus</i>	1
<i>teitittely</i>	1
ystävällinen	1
<i>”örinä”</i>	1